

सार्वजनिक आंतरराष्ट्रीय कायदा

मॉड्यूल 1

- 1.1 आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे निसर्ग, मूल आणि ऐतिहासिक विकास
- 1.2 आंतरराष्ट्रीय कायद्याच्या व्याख्या
- 1.3 आंतरराष्ट्रीय कायद्याची मूलभूत तत्त्वे - आंतरराष्ट्रीय मध्ये सिद्धांत आणि सिद्धांत कायदे
- 1.4 राष्ट्रीयत्वाची व्याख्या, दुहेरी राष्ट्रीयत्वाची संकल्पना, राष्ट्रीयत्व आणि नागरिकत्व यातील फरक
- 1.5 आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे स्रोत:
- सानुकूल
 - तह
 - कायद्याची सामान्य तत्त्वे द्वारे मान्यताप्राप्त सुसंस्कृत राष्ट्रे
 - न्यायालयीन निर्णय
 - न्यायशास्त्रज्ञांचे लेखन
 - इक्विटी
 - महासभेचे ठराव
- 1.6 आंतरराष्ट्रीय कायदा आणि नगरपालिका कायदा यांच्यातील संबंध (मॉनिस्टिक सिद्धांत, द्वैतवादी सिद्धांत)
- 1.7 राज्ये आणि सरकारची मान्यता

मॉड्यूल 2

- २.१ राज्य क्षेत्र (संविधान, संपादन, नुकसान)
- 2.2 राज्य अधिकार क्षेत्र
- 2.3 राज्य जबाबदारी
- 2.4 समुद्राचा कायदा: (लॉ ऑफ सी कन्व्हेन्शन, 1982)
- २.४.१ सागरी क्षेत्रे:
- A. प्रादेशिक समुद्र:
- i ऑलो-नॉर्वेजियन फिशरीज केस (युनायटेड किंगडम वि. नॉर्वे), ICJ प्रतिनिधी 1951, p.116
- ii कॉर्फू चॅनल केस, ICJ प्रतिनिधी 1949
- B. संलग्न क्षेत्र
- C. कॉन्टिनेंटल शेल्फ
- D. विशेष आर्थिक क्षेत्र
- E. उच्च समुद्र
- 2.4.2 लगतच्या आणि विरुद्ध सागरी सीमांचे परिसीमन:
- A. नॉर्थ सी कॉन्टिनेंटल शेल्फ केसेस, ICJ रिप. 1969
- B. लिबिया वि. ट्युनिशिया कॉन्टिनेंटल शेल्फ केस, ICJ प्रतिनिधी. 1982
- C. इटलीचे प्रजासत्ताक वि. भारत संघ (2013) 4 SCC 721
- डी. बंगालच्या उपसागराच्या सागरी सीमा लवादाच्या बाबतीत (पीपल्स रिपब्लिक ऑफ बांगलादेश आणि भारतीय प्रजासत्ताक यांच्या दरम्यान), 2014
- 2.5 आंतरराष्ट्रीय सी-बेड एरियाच्या संसाधनांशी संबंधित मानवजातीच्या सामान्य वारशाची संकल्पना
- 2.6 आंतरराष्ट्रीय समुद्रतळ खाण: खाणकामाची समांतर प्रणाली

मॉड्यूल 3

- 3.1 करारांचा कायदा
- व्याख्या, प्रकार आणि आवश्यक गोष्टी
 - स्थापना, करारांचे स्पष्टीकरण
 - पक्षांचे अधिकार आणि कर्तव्ये
 - वैधता आणि अंमलबजावणी
- 3.2 संयुक्त राष्ट्र संघटना:
- A. संयुक्त राष्ट्र संघटना
- B. महासभा
- C. सुरक्षा परिषद
- D. संयुक्त राष्ट्र आर्थिक आणि सामाजिक परिषद
- ई. आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ)
- F. सचिवालय
- G. इंटरनॅशनल ट्रस्टीशिप सिस्टम आणि ट्रस्टीशिप कौन्सिल
- 3.3 आंतरराष्ट्रीय विशेषीकृत एजन्सीज प्रोटेक्शन एजन्सी आणि एनजीओ
- ILO
 - WTO
 - ऍम्नेस्टी इंटरनॅशनल
 - युनेस्को
 - युनिसेफ
 - UNDP आणि UNEP

मॉड्यूल 4

- 4.1 WHO, ग्लोबल हेल्थ लॉ कंसोर्टियम कम्युनिकेबल डिजीज आणि आंतरराष्ट्रीय आरोग्य नियम
- 4.2 आंतरराष्ट्रीय आरोग्य नियम (IHR)
- 4.3 आंतरराष्ट्रीय व्यापार कायद्यांची सामान्य तत्त्वे, UNCITRAL, आंतरराष्ट्रीय लवाद कायदे आणि TRIPS
- 4.4 हवाई आणि अंतराळ अधिकारांवरील आंतरराष्ट्रीय कायदे

मॉड्यूल 1**1) आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे स्वरूप, मूळ आणि ऐतिहासिक विकास काय आहे?****आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे स्वरूप:**

- आंतरराष्ट्रीय कायदा हा नियमांचा संच आहे जो देशांना एकत्र काम करण्यास आणि एकत्र येण्यास मदत करतो.
- यात मानवी हक्क, व्यापार, पर्यावरण संरक्षण आणि महासागरांचे व्यवस्थापन यासारख्या क्षेत्रांचा समावेश आहे.
- देशातील कायद्यांप्रमाणे, आंतरराष्ट्रीय कायद्याला त्याची अंमलबजावणी करण्याचा एकच अधिकार नाही.
- त्याऐवजी, ते स्वेच्छेने नियमांचे पालन करण्यास सहमती देणाऱ्या देशांवर अवलंबून आहे.
- प्रत्येक देश स्वतःचा प्रदेश नियंत्रित करतो आणि त्यांना लागू होण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय नियमांशी सहमत असणे आवश्यक आहे.
- आंतरराष्ट्रीय कायदा देशांमधील सहकार्यावर अवलंबून असतो.
- संयुक्त राष्ट्र (UN) आणि आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ) सारख्या संस्था अंमलबजावणी करण्यात मदत करतात आंतरराष्ट्रीय कायदा.
- आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे ध्येय देशांना एकत्रितपणे जागतिक समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी प्रोत्साहित करणे आहे.
- विविध तज्ञांच्या आंतरराष्ट्रीय कायद्याच्या विविध व्याख्या आहेत, परंतु सर्व सहमत आहेत की ते आदरयुक्त संबंधांचे मार्गदर्शन करतात देशांमधील.
- आंतरराष्ट्रीय कायद्याची मुख्य कल्पना देशांना आदरपूर्वक आणि निष्पक्षपणे संवाद साधण्यास मदत करणे आहे.

आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे मूळ:

- आंतरराष्ट्रीय कायदा हजारो वर्षांपूर्वी मेसोपोटेमिया आणि ग्रीससारख्या प्रारंभिक सभ्यतांमध्ये सुरू झाला.
- प्राचीन रोममध्ये इतर देशांशी संबंधांचे मार्गदर्शन करण्यासाठी "राष्ट्रांचा कायदा" नावाची संकल्पना होती, जी नंतरच्या विचारांवर प्रभाव टाकला.
- मध्ययुगात, कॅथोलिक चर्चच्या नियमांचा राज्यकर्त्यांच्या कारभारावर प्रभाव पडला.
- सेंट ऑगस्टीन सारख्या विचारवंतांनी "फक्त युद्ध" ची कल्पना तयार केली, युद्धाचा विचार केव्हा करता येईल याचे नियम सेट केले नैतिकदृष्ट्या योग्य.
- 1648 मध्ये, वेस्टफेलियाच्या तहाने प्रत्येक देशाने स्वतःच्या कारभारावर नियंत्रण ठेवले पाहिजे अशी कल्पना स्थापित केली- आंतरराष्ट्रीय कायद्यासाठी हे एक मोठे पाऊल होते.
- ह्यूगो ग्रोटियस नावाच्या तत्वज्ञानी देशांनी एकमेकांच्या हक्कांचा आदर केला पाहिजे असे म्हणत आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा पाया घालण्यात मदत केली.
- 1800 च्या दशकात, देशांनी हे नियम औपचारिकपणे आयोजित करण्यास सुरुवात केली, युद्धे मानवतेने कशी आयोजित केली जावीत यासाठी नियम सेट करण्यासाठी जिनिव्हा अधिवेशनासारखे करार तयार केले.

आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा ऐतिहासिक विकास:

- आंतरराष्ट्रीय कायदा हळुहळू विकसित झाला, सुरुवातीच्या नियमांमध्ये प्राचीन ग्रीस आणि रोममधील विचारांचा प्रभाव होता.
- मध्ययुगात, कॅथोलिक चर्चेचे कायदे आणि "न्याय युद्ध" सिद्धांताने कायदेशीर विचारसरणीला आकार दिला.
- 1648 मधील वेस्टफेलियाच्या तहाने राष्ट्रीय सार्वभौमत्वाची कल्पना मांडली, म्हणजे प्रत्येक देश स्वतःवर नियंत्रण ठेवते.
- 19व्या शतकात, देशांनी जिनिव्हासारख्या करारांद्वारे मानक नियम तयार करणे सुरू ठेवले अधिवेशने, जी युद्धातील आचरणासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे ठरवतात.
- 20 व्या शतकात, दोन महायुद्धानंतर, देशांना राखण्यासाठी जागतिक संघटनेची गरज भासू लागली शांतता, ज्यामुळे संयुक्त राष्ट्र (UN) ची स्थापना झाली.
- द्वितीय विश्वयुद्धानंतर, सार्वभौमिक घोषणेपासून सुरुवात करून, मानवी हक्कांचे संरक्षण करणे हे मुख्य लक्ष केंद्रीत झाले 1948 मध्ये मानवी हक्क.
- तेव्हापासून, आंतरराष्ट्रीय कायद्यामध्ये युद्ध गुन्हे आणि करार हाताळण्यासाठी न्यायालयांचा समावेश करण्यात आला आहे पर्यावरणासारख्या जागतिक समस्या.
- उदाहरणार्थ, पॅरिस कराराचे उद्दिष्ट देशांना त्यांचे कार्बन कमी करून हवामान बदलाशी लढा देण्याचे आहे उत्सर्जन

2) आंतरराष्ट्रीय कायद्याच्या व्याख्या

कायदेतज्ज्ञ	आंतरराष्ट्रीय कायद्याची व्याख्या	टीका
ऑस्टिन	आंतरराष्ट्रीय कायदा हा वास्तविक कायदा नसून "सकारात्मक नैतिकतेचा" संच आहे कारण त्याची अंमलबजावणी करणारा कोणताही सार्वभौम अधिकार नाही.	आंतरराष्ट्रीय निकषांचा प्रभाव आणि आदर याकडे दुर्लक्ष करून सरकार काय अंमलबजावणी करते यासाठी "कायदा" मर्यादित ठेवल्याबद्दल टीका केली.
ह्यूगो Grotius	आंतरराष्ट्रीय कायदा नैसर्गिक कायदा आणि राज्यांच्या परस्पर संमतीवर आधारित आहे.	"नैसर्गिक कायदा" ची त्यांची कल्पना बऱ्याचदा खूप आदर्शवादी म्हणून पाहिली जाते आणि ज्या परिस्थितीत देश या तत्वांकडे दुर्लक्ष करतात त्या परिस्थितीकडे लक्ष देत नाही.
ओपेनहेम	आंतरराष्ट्रीय कायद्यामध्ये राष्ट्रे स्वीकारतात आणि एकमेकांशी संबंध ठेवताना त्यांचे पालन करतात असे नियम असतात.	काहींनी असा युक्तिवाद केला की त्याने अंमलबजावणी यंत्रणेकडे दुर्लक्ष केले, त्याची व्याख्या ऐच्छिक अनुपालनापुरती मर्यादित केली.
बेंधमने	आंतरराष्ट्रीय कायद्याची व्याख्या राष्ट्रांमधील संबंधांवर नियंत्रण ठेवणारी नियमांची एक संस्था आहे.	त्याची व्याख्या खूप अस्पष्ट असल्याची टीका केली जाते, राज्ये या नियमांचे बंधन का किंवा कसे आहेत याबद्दल थोडेसे अंतर्दृष्टी देतात.
सरळ	आंतरराष्ट्रीय कायदा स्वतंत्र राज्यांच्या आचरणावर नियंत्रण ठेवतो.	समीक्षक म्हणतात की हा दृष्टिकोन आधुनिक आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील आंतरराष्ट्रीय संस्था आणि व्यक्तींच्या भूमिकेवर लक्ष केंद्रित करत नाही.
केल्सन	आंतरराष्ट्रीय कायदा हा एक कायदेशीर आदेश आहे जो राष्ट्रीय कायद्यापेक्षा उच्च आहे आणि सर्व राज्यांना बंधनकारक आहे.	त्याच्या दृष्टिकोनावर अनेकदा अव्यवहार्य म्हणून टीका केली जाते कारण ते गृहीत धरते की राज्ये नेहमीच त्यांच्या स्वतःच्या कायद्यापेक्षा आंतरराष्ट्रीय कायदा स्वीकारतील.
हॅकवर्थ	आंतरराष्ट्रीय कायद्यामध्ये बंधनकारक नियम तयार करणाऱ्या राज्यांमधील पद्धती आणि करार समाविष्ट आहेत.	काहींचा असा युक्तिवाद आहे की ही व्याख्या करारांवर खूप केंद्रित आहे आणि आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा एक भाग असलेल्या रूढी पद्धतीकडे दुर्लक्ष करते.

3) आंतरराष्ट्रीय कायदा हा खरा कायदा आहे का?

आंतरराष्ट्रीय कायदा हा "वास्तविक कायदा" आहे की नाही हा कायदेशीर चर्चेत मोठा प्रश्न आहे. सरकारद्वारे लागू केलेल्या राष्ट्रीय कायद्यांप्रमाणे, आंतरराष्ट्रीय कायद्याला देशांचे पालन सुनिश्चित करण्यासाठी एकच जागतिक अधिकार नाही. त्याऐवजी, ते देशांच्या करारांवर, रीतिरिवाजांवर आणि करारांवर अवलंबून असते ज्यांचा त्यांनी आदर करणे अपेक्षित आहे. यामुळे, काही लोक आश्चर्यचकित करतात की देशातील कायदाइतकीच शक्ती आणि गांभीर्य आहे का.

जॉन ऑस्टिन, एक कायदेशीर तत्वज्ञानी, प्रसिद्ध असा युक्तिवाद केला की आंतरराष्ट्रीय कायदा हा खरा कायदा नाही कारण त्याची अंमलबजावणी करण्याची सार्वभौम शक्ती नाही. ऑस्टिनच्या मते, खरा कायदा हा सार्वभौम द्वारे जारी केलेला आणि मंजुरीद्वारे लागू केलेला आदेश असावा. देशांवर आंतरराष्ट्रीय कायदे लादण्यासाठी कोणतेही "जागतिक सरकार" नसल्यामुळे, ऑस्टिनने आंतरराष्ट्रीय कायदा हा केवळ मार्गदर्शक तत्वांचा किंवा "सकारात्मक नैतिकतेचा" संच मानला. उदाहरणार्थ, एखाद्या देशाने हवामान कराराचा भंग केल्यास, त्याला थेट शिक्षा देण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय पोलीस दल नाही. ऑस्टिनला असे वाटले की कठोर अंमलबजावणीचा अभाव म्हणजे आंतरराष्ट्रीय कायदा हा खरा कायदा नाही.

तथापि, इतर अनेक विद्वानांचा असा युक्तिवाद आहे की केंद्रीय अधिकार नसतानाही, आंतरराष्ट्रीय कायदा अजूनही कायदा म्हणून प्रभावीपणे कार्य करतो. देश सामान्यतः आंतरराष्ट्रीय करारांचे पालन करतात कारण त्यांना सहकार्याचे फायदे दिसतात आणि आर्थिक निर्बंध, व्यापाराचे नुकसान किंवा त्यांच्या प्रतिष्ठेला हानी यांसारख्या नकारात्मक परिणामांना सामोरे जावेसे वाटत नाही.

उदाहरणार्थ, बहुतेक देश जागतिक व्यापार संघटना (WTO) द्वारे केलेल्या व्यापार करारांचा आदर करतात कारण त्यांचे उल्लंघन केल्याने व्यापार निर्बंध येऊ शकतात, ज्यामुळे त्यांच्या अर्थव्यवस्थेला हानी पोहोचते. दुसरे उदाहरण म्हणजे युनायटेड नेशन्स चार्टर, जिथे जवळजवळ सर्व देश स्व-संरक्षणाशिवाय एकमेकांविरुद्ध लष्करी बळाचा वापर न करण्याचे मान्य करतात. प्रत्यक्ष अंमलबजावणी न करताही, देश हा नियम पाळतात कारण तो शांतता राखण्यास मदत करतो.

4) सार्वजनिक आंतरराष्ट्रीय कायद्याची व्याख्या करा. आंतरराष्ट्रीय कायद्याची महानगरपालिका कायद्याशी तुलना करा.

सार्वजनिक आंतरराष्ट्रीय कायदा हे नियम आणि तत्वांचे शरीर आहे जे देश आणि इतर आंतरराष्ट्रीय कलाकार, जसे की आंतरराष्ट्रीय संस्था यांच्यातील संबंध नियंत्रित करते. यात मानवी हक्क, व्यापार, संघर्ष आणि पर्यावरण यांसारख्या समस्यांचा समावेश आहे. हा कायदा राष्ट्रांमधील शांतता आणि सहकार्य राखण्यास मदत करतो.

पैलू	आंतरराष्ट्रीय कायदा	महानगरपालिका कायदा
व्याप्ती	देश आणि आंतरराष्ट्रीय संस्था यांच्यातील संबंधांशी संबंधित आहे.	देशातील व्यक्ती आणि संस्थांच्या वर्तनावर नियंत्रण ठेवते.

स्रोत	करार, अधिवेशने, प्रथा आणि सामान्य तत्वांवर आधारित.	कायदे, घटना आणि न्यायालयीन निर्णयांवर आधारित.
अंमलबजावणीची अंमलबजावणी करण्यासाठी केंद्रीय प्राधिकरणाचा अभाव आहे; पालन करण्याच्या देशांच्या इच्छेवर अवलंबून आहे.		पोलीस, न्यायालये आणि सरकार यांसारख्या राष्ट्रीय प्राधिकरणांद्वारे लागू केले जाते.
अधिकार क्षेत्र सर्व देशांना लागू होते आणि आंतरराष्ट्रीय संस्था.		एका देशाच्या प्रदेशात लागू होते.
उदाहरण	संयुक्त राष्ट्रांची सनद, जिनिव्हा अधिवेशने.	राष्ट्रीय कायदे जसे फौजदारी कायदा, कामगार कायदे आणि कर नियम.
बंधनकारक निसर्ग	देशांनी स्वेच्छेने नियम स्वीकारले आणि मंजूर केले तरच बंधनकारक.	देशातील नागरिक आणि संस्थांसाठी बंधनकारक.

5) आंतरराष्ट्रीय कायद्याची मूलभूत तत्वे, त्यातील सिद्धांत आणि सिद्धांत काय आहेत?

आंतरराष्ट्रीय कायदा विविध सिद्धांत आणि सिद्धांतांद्वारे आकारला जातो जे देशांमधील कायदे कसे तयार केले जातात, लागू केले जातात आणि समजले जातात हे स्पष्ट करतात.

सिद्धांत/सिद्धांत वर्णन या सिद्धांताचा	असा विश्वास आहे की	उदाहरण
	आंतरराष्ट्रीय कायदा नैसर्गिक कायदा सिद्धांत आहे नैसर्गिक अधिकारांवर आणि सार्वत्रिक तत्वांवर आधारित जे सर्व लोक आणि राष्ट्रांना लागू होतात, देशाचे कोणतेही कायदे असले तरीही. या तत्वांकडे मानवी स्वभावाचा भाग म्हणून पाहिले जाते.	सर्व मानवांना जगण्याचा आणि स्वातंत्र्याचा अधिकार आहे ही कल्पना मानवी हक्कांच्या सार्वत्रिक घोषणा सारख्या कागदपत्रांमध्ये दिसते. द
सकारात्मकता	सकारात्मकतावाद असा युक्तिवाद करतो की आंतरराष्ट्रीय कायदा राज्यांच्या संमतीने तयार केला जातो. ते लिखित नियमांवर लक्ष केंद्रित करते, जसे की संधि आणि करार, आणि असा विश्वास आहे की कायदा म्हणजे जे खरे आहे त्यावर सहमत आहे, नैतिकदृष्ट्या योग्य नाही.	जागतिक व्यापार संघटना (WTO) करार, जेथे देश त्यांच्यातील व्यापारासाठी नियमांचे पालन करण्यास सहमत आहेत.
कायदेशीर वास्तववाद	कायदेशीर वास्तववाद आंतरराष्ट्रीय कायदा प्रत्यक्षात कसा लागू केला जातो आणि व्यवहारात कसा लागू केला जातो यावर लक्ष केंद्रित करतो. हे सूचित करते की राज्यांच्या कृती, कठोर नियमांऐवजी, कायदा प्रत्यक्षात काय असेल हे निर्धारित करतात.	UN सुरक्षा परिषद आंतरराष्ट्रीय संकटांवर कशी प्रतिक्रिया देते, जसे की आंतरराष्ट्रीय नियमांचे उल्लंघन केल्याबद्दल देशाविरुद्ध निर्बंध.
रचनावाद या सिद्धांताचा असा विश्वास आहे की आंतरराष्ट्रीय कायदा अंतर्भूत देशांच्या कल्पना, विश्वास आणि ओळख यांच्याद्वारे आकारला जातो. देशांच्या कल्पना आणि मूल्ये विकसित होत असताना कायदा बदलतो यावर ते भर देते.		आंतरराष्ट्रीय कायद्यात हवामान बदलाचे वाढते महत्त्व, जिथे देश आता पर्यावरण संरक्षणाला सामायिक जागतिक जबाबदारी म्हणून ओळखतात.
मानवी हक्क शिकवण	ही शिकवण जागतिक स्तरावर वैयक्तिक हक्क आणि स्वातंत्र्यांचे संरक्षण करण्यावर लक्ष केंद्रित करते. यात यात भर देण्यात आला आहे की, छळ किंवा गुलामगिरीपासून स्वातंत्र्य यासारख्या काही अधिकारांची हमी प्रत्येकाला मिळायला हवी.	युरोपियन कन्व्हेंशन ऑन ह्युमन राइट्स (ईसीएचआर), जे युरोपीय देशांमधील व्यक्तींच्या हक्कांचे संरक्षण करते.
राज्य सार्वभौमत्व शिकवण	हा सिद्धांत मानतो की प्रत्येक राज्याला बाहेरील हस्तक्षेपाशिवाय स्वतःचे शासन करण्याचा अधिकार आहे. हे यावर जोर देते की त्याच्या सीमेमध्ये राज्याचा अधिकार सर्वोच्च असतो.	नॉन-हस्तक्षेपाचे तत्त्व, जे म्हणते की कोणत्याही देशाने दुसऱ्याच्या अंतर्गत बाबींमध्ये हस्तक्षेप करू नये, जसे की संघर्षांमध्ये पाहिले जाते जेथे परदेशी देश इतरांच्या देशांतर्गत समस्यांमध्ये हस्तक्षेप करत नाहीत.

६) राष्ट्रीयत्व आणि नागरिकत्व यात काय फरक आहे?

राष्ट्रीयत्व	नागरिकत्व
राष्ट्रीयत्व म्हणजे एखाद्या व्यक्तीचा जन्म, वंश किंवा वांशिक पार्श्वभूमी द्वारे देशाशी असलेला संबंध.	नागरिकत्व म्हणजे एखाद्या व्यक्तीची देशातील कायदेशीर स्थिती, अधिकार आणि जबाबदाऱ्या प्रदान करणे.

राष्ट्रीयत्व बहुधा वारशाने मिळते आणि कौटुंबिक वंश किंवा वांशिक ओळखीवर आधारित असते.	नागरिकत्व नैसर्गिकीकरण, निवासी देश, आवश्यकतांमध्ये जन्माद्वारे प्राप्त केले जाऊ शकते.
वंश किंवा जन्मावर आधारित असल्यास सहसा बदलता किंवा सोडता येत नाही.	त्याग केला जाऊ शकतो किंवा गमावला जाऊ शकतो आणि एखादी व्यक्ती एकाधिक देशांचे नागरिकत्व (दुहेरी नागरिकत्व) धारण करू शकते.
केवळ राष्ट्रीयत्व सामान्यतः देशामध्ये विशिष्ट कायदेशीर अधिकार किंवा दायित्वे प्रदान करत नाही.	नागरिकत्व विशिष्ट अधिकार प्रदान करते, जसे की मतदान करणे, सरकारमध्ये काम करणे आणि सार्वजनिक सेवांमध्ये प्रवेश.
राष्ट्रीयत्व एखाद्या व्यक्तीचा देशाशी सांस्कृतिक किंवा वांशिक दुवा ओळखतो.	नागरिकत्व हा देशाचा राजकीय आणि कायदेशीर दुवा आहे, ज्यामध्ये नागरी जीवनात सहभाग असतो.
उदाहरण: भारतीय पालकांच्या पोटी जन्मलेल्या व्यक्तीला भारतीय राष्ट्रीयत्व मानले जाते.	उदाहरण: ती व्यक्ती भारतीय नागरिकत्व धारण करू शकते आणि, जर ती कॅनेडियन झाली, तर दुहेरी नागरिकत्व असू शकते.

7) दुहेरी राष्ट्रीयत्व परिभाषित करा.

दुहेरी राष्ट्रीयत्व म्हणजे एखाद्या व्यक्तीला एकाच वेळी दोन देशांचे नागरिक म्हणून कायदेशीर मान्यता दिली जाते. हे वेगवेगळ्या देशांच्या कायदांद्वारे किंवा निवडीनुसार आपोआप होऊ शकते. उदाहरणार्थ, भारतीय पालकांमध्ये कॅनडात जन्मलेल्या मुलाचे कॅनेडियन राष्ट्रीयत्व (जन्मानुसार) आणि भारतीय राष्ट्रीयत्व (वंशानुसार) दोन्ही असू शकतात. लोक नंतर दुहेरी नागरिकत्व देखील मिळवू शकतात, उदाहरणार्थ, जर यूकेमध्ये जन्मलेला कोणीतरी यूएस नागरिक झाला असेल परंतु त्याचे यूके राष्ट्रीयत्व कायम ठेवले असेल.

दुहेरी राष्ट्रीयत्व एक व्यक्ती	एकल राष्ट्रीयत्व
कायदेशीररित्या एकाच वेळी दोन देशांची राष्ट्रीयत्व म्हणून ओळखली जाते.	एखाद्या व्यक्तीला कायदेशीररित्या केवळ एका देशाचा राष्ट्रीयत्व म्हणून मान्यता दिली जाते.
आपोआप घडू शकते, जसे की वेगवेगळ्या राष्ट्रीयत्व कायदांसह पालकांसाठी परदेशी देशात जन्म घेणे.	राष्ट्रीयत्व कायदांच्या एका संचावर आधारित, सामान्यतः त्याच राष्ट्रीयत्वाच्या पालकांच्या जन्मानुसार किंवा वंशानुसार.
दोन्ही देशांमध्ये दुहेरी नागरिकांचे अधिकार आणि जबाबदाऱ्या आहेत.	एकल राष्ट्रीयत्व असलेल्या व्यक्तीला फक्त त्यांच्याच देशात अधिकार आणि जबाबदाऱ्या असतात.
उदाहरण: इटालियन पालकांसाठी यूएसमध्ये जन्मलेले मूल यूएस नागरिक आणि इटालियन नागरिक असू शकते.	उदाहरण: जपानमध्ये जपानी पालकांमध्ये जन्मलेल्या व्यक्तीकडे सामान्यतः फक्त जपानी राष्ट्रीयत्व असते.
दुहेरी राष्ट्रीयत्वामुळे कधीकधी संघर्ष होऊ शकतो, जसे की लष्करी सेवा किंवा कर, कारण कायदे भिन्न असू शकतात.	एकल राष्ट्रीयत्व हे संघर्ष टाळते, कारण ती व्यक्ती फक्त एका देशाच्या कायदांच्या अधीन असते.
काही प्रकरणांमध्ये, एक देश दुहेरी नागरिकत्वास परवानगी देऊ शकत नाही, ज्यामुळे दोन्ही धारण करणे कठीण होते.	एकल राष्ट्रीयत्व अशा समस्यांना तोंड देत नाही, कारण फक्त एका देशाचे राष्ट्रीयत्व कायदे लागू होतात.

8) आंतरराष्ट्रीय कायदा आणि महानगरपालिका कायदा यांचा काय संबंध आहे?

आंतरराष्ट्रीय कायदा (देशांच्या परस्परसंवादावर नियंत्रण करणारे कायदे) आणि नगरपालिका (किंवा देशांतर्गत) कायदा (देशातील कायदे) यांच्यातील संबंध मुख्यत्वे दोन सिद्धांतांद्वारे स्पष्ट केले जातात: मोनिझम आणि द्वैतवाद.

1. मोनिझमचा असा विश्वास आहे की आंतरराष्ट्रीय आणि देशांतर्गत कायदे एकाच कायदेशीर व्यवस्थेचा भाग आहेत. अद्वैतवादी देशांमध्ये, एकदा करारावर स्वाक्षरी झाल्यानंतर, नवीन कायदे संमत करण्याची गरज न पडता तो थेट देशांतर्गत कायदांचा भाग बनतो. या प्रणालीमध्ये, आंतरराष्ट्रीय कायदा आणि देशांतर्गत कायदा संघर्ष असल्यास, आंतरराष्ट्रीय कायदा सहसा प्राधान्य घेतो.

○ उदाहरण: फ्रान्स, जर्मनी आणि बेल्जियम यांसारख्या देशांमध्ये, एखाद्या करारावर स्वाक्षरी झाल्यास, तो देशांतर्गत न्यायालयांमध्ये आपोआप लागू होतो. या दृष्ट्या, संघर्ष असल्यास, आंतरराष्ट्रीय कायदा सामान्यतः देशांतर्गत कायद्याला ओव्हरराइड करतो.

2. द्वैतवाद आंतरराष्ट्रीय कायदा आणि देशांतर्गत कायदा स्वतंत्र प्रणाली मानतो. द्वैतवादी देशांमध्ये, करार किंवा आंतरराष्ट्रीय नियम आपोआप देशांतर्गत कायदांचा भाग बनत नाहीत. त्या आंतरराष्ट्रीय नियमाचा देशांतर्गत व्यवस्थेत समावेश करण्यासाठी सरकारने नवीन कायदा करणे आवश्यक आहे.

○ उदाहरण: भारत द्वैतवादाचे अनुसरण करतो. सरकारने आंतरराष्ट्रीय करारावर स्वाक्षरी केल्यास, तो देशांतर्गत लागू करण्यासाठी संसदेने कायदा केला पाहिजे. भारताच्या राज्यघटनेत, अनुच्छेद 253 म्हणजे की आंतरराष्ट्रीय करारांमध्ये संसदेचा कायदा घरातमध्ये लागू करणे आवश्यक आहे.

अद्वैतवाद	द्वैतवाद
आंतरराष्ट्रीय आणि देशांतर्गत कायदे हे एकाच कायदेशीर व्यवस्थेचा भाग आहेत.	आंतरराष्ट्रीय आणि देशांतर्गत कायदे स्वतंत्र कायदेशीर प्रणाली म्हणून मानले जातात.
नवीन देशांतर्गत कायद्याची गरज न पडता, करार मंजूर झाल्यानंतर देशात थेट आंतरराष्ट्रीय कायदा लागू होतो.	देशांतर्गत अंमलात आणण्यासाठी नवीन कायद्याद्वारे आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे देशांतर्गत कायद्यात भाषांतर करणे आवश्यक आहे.
संघर्ष असल्यास आंतरराष्ट्रीय कायदा सामान्यतः देशांतर्गत कायद्याला प्राधान्य देतो.	जोपर्यंत आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा अंतर्भाव करण्यासाठी कायदा केला जात नाही तोपर्यंत देशांतर्गत कायद्याला प्राधान्य दिले जाते.
अद्वैतवादी देशांची उदाहरणे: फ्रान्स, जर्मनी, बेल्जियम.	द्वैतवादी देशांची उदाहरणे: भारत, युनायटेड किंगडम.
प्रसिद्ध समर्थक: हॅन्स केल्सन, ज्यांनी असा युक्तिवाद केला की आंतरराष्ट्रीय कायदा देशांतर्गत कायद्याच्या वर असावा.	प्रसिद्ध समर्थक: हेनरिक ट्रायपेल आणि ओपेनहेम, ज्यांनी आंतरराष्ट्रीय आणि देशांतर्गत कायदा स्वतंत्र प्रणाली म्हणून पाहिले.
उदाहरण: फ्रान्समध्ये, एकदा करारावर स्वाक्षरी झाली की, देशांतर्गत न्यायालये ते थेट लागू करू शकतात.	उदाहरण: भारतात, देशांतर्गत न्यायालयांमध्ये लागू होण्याआधी करारांना संसदेने कायदा करणे आवश्यक आहे.

9) राज्ये आणि सरकारांची मान्यता स्पष्ट करा.

राज्यांची मान्यता:

- जेव्हा एखादे नवीन राज्य तयार होते, जसे की विद्यमान राज्याचे विभाजन किंवा विघटन, त्याला आंतरराष्ट्रीय समुदायाचा पूर्ण सदस्य मानण्यासाठी इतर देशांकडून मान्यता आवश्यक असते. • उदाहरणार्थ, 1990 च्या दशकात युगोस्लाव्हियाचे विभाजन झाल्यानंतर, क्रोएशिया, स्लोव्हेनिया आणि बोस्निया आणि हर्जोगोविना सारखी नवीन राज्ये उदयास आली. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर सहभागी होण्यासाठी त्यांना मान्यता आवश्यक होती.
- एखाद्या राज्याची ओळख त्याच्या आंतरराष्ट्रीय कायदेशीर व्यक्तिमत्त्वाची पुष्टी करते, म्हणजे त्याच्याकडे ठेवण्याची क्षमता आहे अधिकार, जबाबदाऱ्या आणि आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार हक्क सांगण्याची शक्ती.

आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील राज्यांची मान्यता दोन मुख्य सिद्धांतांद्वारे निर्देशित केली जाते:

डिक्लेरेटरी थिअरी एक राज्य जेव्हा वस्तुनिष्ठ	घटनात्मक सिद्धांत
निकष (प्रदेश, लोकसंख्या, सरकार, संबंधांची क्षमता) पूर्ण करते, तेव्हा इतर राज्यांनी मान्यता दिली असली तरीही अस्तित्वात असते.	जेव्हा इतर राज्यांनी मान्यता दिली असेल तेव्हाच एक राज्य आंतरराष्ट्रीय समुदायाचे पूर्ण सदस्य बनते.
मान्यता ही केवळ अस्तित्वात असलेल्या वस्तुस्थितीची पोचपावती आहे आणि त्याचा राज्याच्या अस्तित्वावर परिणाम होत नाही.	नवीन राज्य किंवा सरकारला संपूर्ण आंतरराष्ट्रीय दर्जा आणि कायदेशीर व्यक्तिमत्व देण्यासाठी इतर देशांद्वारे मान्यता आवश्यक आहे.
सामान्यतः नवीन राज्यांच्या उदयास लागू केले जाते जेथे ओळखण्यास विलंब होतो परंतु राज्य कार्ये सक्रिय असतात.	राज्य किंवा सरकारला आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पूर्ण कायदेशीर स्थान प्राप्त करण्यासाठी आवश्यक आहे, ज्याचा करार आणि आंतरराष्ट्रीय मंचांमध्ये सहभागावर परिणाम होतो.
उदाहरण: बांगलादेशने 1971 मध्ये पाकिस्तानपासून स्वातंत्र्य घोषित केले, ते व्यापकपणे मान्यता मिळण्यापूर्वीच एक राज्य म्हणून कार्यरत होते. घोषणात्मक सिद्धांतानुसार, बांगलादेशचे राज्यत्व अस्तित्वात होते जोपर्यंत ते मूलभूत निकष पूर्ण करत होते आणि मान्यता ही एक औपचारिकता होती.	उदाहरण: दुसऱ्या महायुद्धानंतर, इस्रायल राज्याची निर्मिती 1948 मध्ये झाली आणि इतर देशांनी त्याला मान्यता दिल्याने त्याचे राज्यत्व प्रभावी झाले. काही देश अजूनही इस्रायलला ओळखत नाहीत, जगाच्या काही भागांमध्ये त्याचे संबंध मर्यादित आहेत. घटनात्मक सिद्धांतानुसार, आंतरराष्ट्रीय क्षेत्रात पूर्ण राज्याचा दर्जा मिळवण्यासाठी इतर राज्यांची मान्यता आवश्यक आहे.

शासनाची मान्यता:

- याचा अर्थ आंतरराष्ट्रीय स्तरावर आपल्या देशाचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी नवीन सरकारचे अधिकार मान्य करणे संबंध
- जेव्हा सरकार असामान्य मार्गाने सत्तेवर येते, जसे की क्रांतीद्वारे किंवा लष्करी उठाव.
- उदाहरणार्थ, 1949 मध्ये कम्युनिस्ट पक्षाने चीनवर ताबा मिळवल्यानंतर, युनायटेड स्टेट्सने तसे केले नाही या नवीन सरकारला ताबडतोब ओळखा, जरी चीन अजूनही एक राज्य म्हणून पाहिले जात होते.

सरकारची मान्यता अनेक प्रकारची असू शकते:

चा प्रकार ओळख	वर्णन	उदाहरण
च्या ओळख	ज्युर आंतरराष्ट्रीय कायदांतर्गत सरकारची वैधता आणि अधिकार यांचा औपचारिक पोचपावती.	अमेरिकेने 1979 मध्ये चीनच्या कम्युनिस्ट सरकारला अधिकृतपणे मान्यता दिली आणि त्याला पूर्ण वैधता दिली.
च्या ओळख	फॅक्टो सरकार प्रदेशावर नियंत्रण ठेवते आणि सुव्यवस्था राखते याची कबुली, परंतु पूर्णपणे कायदेशीर म्हणून स्वीकारली जात नाही.	2021 मध्ये अफगाणिस्तानवर तालिबानचे नियंत्रण काही देशांनी वास्तविकपणे ओळखले होते, परंतु अद्याप ते पूर्णपणे कायदेशीर नाही.
गैर-ओळख	अनेकदा बेकायदेशीरपणा, बळाचा वापर किंवा आंतरराष्ट्रीय नियमांचे उल्लंघन यामुळे जेव्हा सरकार मान्य केले जात नाही तेव्हा उद्भवते.	मानवी हक्कांचे उल्लंघन आणि बेकायदेशीरतेमुळे अमेरिकेने 1996 नंतर तालिबान सरकारला मान्यता दिली नाही.

10) ओळखीचे स्वरूप काय आहेत?

ओळख ही फक्त अस्तित्वाची घोषणा आहे. जरी एखादे राज्य किंवा सरकार मान्यतेपूर्वी अस्तित्वात असले तरी, मान्यता अधिक शक्ती आणि एकता आणते.

ओळखीचे प्रकार:

a व्यक्त ओळख: जेव्हा विद्यमान राज्य नवीन राज्याचा हेतू जाहीर करून ओळखते

ओळख

b गर्भित ओळख: हे नवीन राज्य ओळखण्याचा अर्थ असलेल्या कोणत्याही कृतीतून परिणाम होतो.

c सशर्त मान्यता: हे सूचित करते की मंजूर केलेली मान्यता ही राज्यत्वाच्या सामान्य आवश्यकतांव्यतिरिक्त, मान्यताप्राप्त राज्याच्या काही अटीच्या पूर्ततेच्या अधीन आहे. सशर्त मान्यता आता व्यवहारात नाही.

d अकाली किंवा अवकाळी ओळख: एखाद्या राज्याकडे सर्व गुणधर्म नसतानाही ती दिली जाते राज्यत्व

11) आंतरराष्ट्रीय कायद्याच्या विविध स्रोतांची चर्चा करा.

आंतरराष्ट्रीय कायद्यामध्ये राज्ये आणि इतर जागतिक संस्थांमधील संबंध आणि परस्परसंवाद नियंत्रित करणारे नियम आणि तत्त्वे असतात. जगभरात शांतता, सुरक्षितता आणि न्याय सुनिश्चित करणे हा त्याचा प्राथमिक उद्देश आहे. आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे स्रोत विविध संधि, प्रथा आणि पद्धतींमधून घेतले जातात ज्यांना व्यापकपणे मान्यता दिली जाते. (फसवणूक कोड-"CTGJWER")

स्रोत	वर्णन प्रथागत	उदाहरण
रूढ आंतरराष्ट्रीय कायदा	आंतरराष्ट्रीय कायदा म्हणजे कायदेशीर निकषांचा संदर्भ आहे जे राज्यांच्या सातत्यपूर्ण आणि सामान्य सरावातून कालांतराने विकसित झाले आहेत, ज्यात अशा पद्धती कायदेशीररित्या बंधनकारक आहेत असा विश्वास आहे (ओपिनिओ ज्युरी). करारांच्या विपरीत, प्रथागत कायदा करारांमध्ये लिहिला किंवा संहिताबद्ध केलेला नाही. त्याऐवजी, ते राज्यांच्या नियमित वर्तनातून विकसित होते, जे कालांतराने स्वीकारले जाते बंधनकारक म्हणून. • प्रथा आंतरराष्ट्रीय कायदा म्हणून ओळखल्या जाण्यासाठी, दोन अटी पूर्ण केल्या पाहिजेत: i सामान्य सराव: वर्तन व्यापक आणि जगभरातील राज्यांनी पुनरावृत्ती केले पाहिजे.	मुत्सद्दी, त्यांच्या देशांचे प्रतिनिधित्व करणारे, यजमान देशांमध्ये अटक किंवा आहेत अटकेपासून मुक्त आहेत. हे कोणत्याही विशिष्ट करारामध्ये लिहिलेले नाही, परंतु आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये आवश्यक सराव म्हणून हे सर्वत्र स्वीकारले जाते.

	<p>ii अभिप्राय ज्युरीसः राज्यांनी असा विश्वास ठेवला पाहिजे की असे वर्तन कायद्याने आवश्यक आहे, केवळ सौजन्य किंवा सोयीसाठी नाही.</p>	
तह	<p>करार हा दोन किंवा अधिक राज्ये किंवा आंतरराष्ट्रीय संस्थांमधील औपचारिक, कायदेशीर बंधनकारक करार आहे. करारांमध्ये व्यापार, सुरक्षा, मानवी हक्क आणि पर्यावरण संरक्षण यासारख्या विस्तृत समस्यांचा समावेश असू शकतो. एकदा स्वाक्षरी आणि मंजूरी मिळाल्यावर, संधि गुंतलेल्या पक्षांवर कायदेशीर बंधने लादतात आणि त्यांनी करारामध्ये नमूद केलेल्या अटींचे पालन करणे आवश्यक आहे.</p> <p>करार हे सामान्यतः लिखित करार असतात आणि ते आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे सर्वात सरळ आणि सामान्यतः मान्यताप्राप्त स्त्रोत असतात.</p> <p>सामील असलेल्या राज्यांच्या प्रतिनिधींद्वारे करारांवर सामान्यतः वाटाघाटी केल्या जातात आणि त्यावर स्वाक्षरी केली जाते आणि स्वाक्षरी केल्यानंतर, प्रत्येक देशाने करार कायदेशीररित्या बंधनकारक होण्यापूर्वी त्याच्या स्वतःच्या कायदेशीर प्रक्रियेनुसार (उदा. संसदीय मान्यता) मंजूर करणे आवश्यक आहे.</p>	<p>पॅरिस करार: 2015 मध्ये, जगभरातील देशांनी जागतिक तापमान वाढ मर्यादित करून हवामान बदलाचा सामना करण्यासाठी या करारावर स्वाक्षरी केली. या कराराला मान्यता देऊन, या देशांनी त्यांचे कार्बन उत्सर्जन कमी करण्यास आणि पर्यावरणीय समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी एकत्र काम करण्याचे मान्य केले.</p>
सामान्य ची तत्त्वे कायदा	<p>कायद्याची सामान्य तत्त्वे मूलभूत कायदेशीर निकषांचा संदर्भ देतात जे बहुतेक राष्ट्रांच्या कायदेशीर प्रणालींमध्ये सामान्य असतात. आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील पोकळी भरून काढण्यासाठी न्यायालये या तत्त्वांचा वापर करतात</p> <p>जेव्हा विशिष्ट समस्येचे निराकरण करणारा कोणताही विशिष्ट नियम किंवा करार नसतो. ते कायद्यांचा अर्थ लावण्यासाठी आणि विवादांचे निराकरण करण्यासाठी मार्गदर्शक म्हणून काम करतात.</p> <p>ही तत्त्वे सार्वत्रिक मानली जातात आणि देशाच्या विशिष्ट कायदेशीर प्रणाली किंवा संस्कृतीकडे दुर्लक्ष करून लागू होतात. ते आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये सातत्य, निष्पक्षता आणि न्याय सुनिश्चित करण्यात मदत करतात.</p>	<p>कायदेशीर कार्यवाहीमध्ये देय प्रक्रिया, जी देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय दोन्ही कायद्यांमध्ये सामान्य आहे.</p> <p>हे तत्त्व सुनिश्चित करते की व्यक्तींना न्याय वागणूक दिली जाते, त्यांच्यावरील आहेत आरोपांची नोटीस दिली जाते आणि कायदेशीर निर्णय घेण्यापूर्वी त्यांना स्वतःचा बचाव करण्याची संधी मिळते</p> <p>महत्त्वाचे</p>
न्यायिक निर्णय	<p>न्यायिक निर्णय, विशेषतः आंतरराष्ट्रीय न्यायालये आणि न्यायाधिकरणांचे, आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे स्पष्टीकरण आणि विकास करण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतात. हे निर्णय विद्यमान कायदे आणि तत्त्वांचा अर्थ स्पष्ट करण्यात मदत करतात आणि ते अनेकदा भविष्यातील कायदेशीर व्याख्यांचे मार्गदर्शन करणारे उदाहरण सेट करतात. आंतरराष्ट्रीय न्यायालये, जसे की आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ) आणि आंतरराष्ट्रीय गुन्हेगारी न्यायालय (ICC), बंधनकारक निर्णय घेतात जे आंतरराष्ट्रीय कायद्याच्या वापरावर प्रभाव टाकतात.</p> <p>न्यायिक निर्णयांना कायद्याचे दुय्यम स्रोत मानले जाते कारण ते नवीन कायदे तयार करत नाहीत परंतु विद्यमान कायदेशीर तत्त्वांवर अधिकृत व्याख्या आणि मार्गदर्शन प्रदान करतात.</p>	<p>निकारागवा विरुद्ध युनायटेड स्टेट्स (1986) प्रकरणात ICJ निर्णय. निकारागवामधील बंडखोरांना पाठिंबा देऊन अमेरिकेने आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन केले आणि अमेरिकेने आपली कारवाई थांबवावी, असा आदेश न्यायालयाने दिला. या निर्णयामुळे राज्ये कसे घडते</p> <p>इतर राष्ट्रांच्या सार्वभौमत्वाचा आदर केला पाहिजे.</p>
चे लेखन ज्युरीस्ट	<p>कायदेतज्ज्ञांचे लेखन, ज्यांना कायदेशीर विद्वान किंवा शैक्षणिक म्हणूनही ओळखले जाते, आंतरराष्ट्रीय कायद्याच्या विकासावर आणि व्याख्यावर लक्षणीय प्रभाव पाडतात. हे लेखन कायदेशीर समस्या, करार आणि प्रथा पद्धतींचे सखोल विश्लेषण, भाष्य आणि व्याख्या प्रदान करतात. कायदेशीररित्या बंधनकारक नसतानाही, या लेखनांचा अत्यंत आदर केला जातो आणि निर्णय घेताना न्यायालये आणि आंतरराष्ट्रीय संस्थांद्वारे त्यांचा संदर्भ दिला जातो.</p> <p>कायदेशीर विद्वान गुंतागुंतीचे कायदेशीर प्रश्न स्पष्ट करण्यात मदत करतात, सुधारणा सुचवतात आणि आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील अंतर किंवा अस्पष्टता हायलाइट करतात.</p>	<p>सर्वात प्रसिद्ध आंतरराष्ट्रीय कायदे विद्वानांपैकी एक, हर्श लॉटरपॅच, यांनी आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील राज्ये आणि व्यक्तींचे अधिकार यासारख्या विषयांवर विस्तृत लेखन केले आहे. त्यांच्या कृतींचा वारंवार उल्लेख केला जातो</p>

		कायदेशीर प्रकरणांमध्ये आणि चर्चांमध्ये.
इक्विटी	<p>इक्विटी कायद्यातील निष्पक्षतेच्या तत्वाचा संदर्भ देते. ज्या प्रकरणांमध्ये लागू करण्यासाठी कोणतेही स्पष्ट नियम किंवा कायदा नाही किंवा जेथे नियम लागू केल्याने एक अयोग्य परिणाम होऊ शकतो, इक्विटी न्यायालयांना संबंधित सर्व पक्षांसाठी काय न्याय्य आणि न्याय्य आहे यावर आधारित निर्णय घेण्यास अनुमती देते.</p> <p>आंतरराष्ट्रीय कायद्यामध्ये, जेव्हा विद्यमान कायदे किंवा करार स्पष्ट समाधान देत नाहीत तेव्हा विवादांचे निराकरण करण्यासाठी समानतेचा वापर केला जातो. या तत्त्वामुळे क्लिष्ट किंवा अस्पष्ट प्रकरणांमध्येही न्याय मिळेल याची खात्री करण्यात मदत होते.</p>	<p>दोन शेजारी देश एक नदी सामायिक करतात अशी परिस्थिती. जर एका देशाने दुस-या देशाच्या पाणीपुरवठ्याला हानी पोहोचवणारे धरण बांधले, तर इक्विटीमुळे एका देशाला दुसऱ्या देशाच्या बाजूने अनुकूल असा कठोर नियम लागू करण्याऐवजी दोन्ही पक्षांच्या गरजा आणि अधिकारांचा विचार करून न्याय्य तोडगा सुनिश्चित करण्यात मदत होईल.</p>
चे ठराव सामान्य विधानसभा	<p>युनायटेड नेशन्स जनरल असेंब्ली (UNGA) असे ठराव पास करते जे कायदेशीररित्या बंधनकारक नसतात परंतु आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये महत्त्वपूर्ण असतात. हे ठराव सदस्य देशांच्या सामूहिक विचारांचे प्रतिनिधित्व करतात आणि आंतरराष्ट्रीय नियम आणि धोरणे आकारण्यास मदत करतात. त्यांच्याकडे कायद्याचे बळ नसले तरी ते जागतिक अजेंडा ठरवण्यात आणि प्रभावित करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावतात.</p> <p>राज्यांचे वर्तन.</p> <p>UNGA चे ठराव अनेकदा मानवी हक्क, पर्यावरण संरक्षण किंवा संघर्षाचे शांततापूर्ण निराकरण यासारख्या महत्त्वाच्या जागतिक मुद्द्यांवर आंतरराष्ट्रीय समुदायाची सहमती दर्शवतात.</p>	<p>UNGA ठराव ७०/१:</p> <p>ज्याने शाश्वत विकासासाठी 2030 अजेंडा स्वीकारला. ठरावामध्ये गरिबी, असमानता पर्यावरणाचा न्हास आणि यासारख्या जागतिक आव्हानांना तोंड देण्यासाठी शाश्वत विकास उद्दिष्टे (SDGs) स्पष्ट करण्यात आली.</p>

12) कन्व्हेंशन या शब्दाने तुम्हाला काय समजते?

अधिवेशन हा देशांमधील एक औपचारिक करार आहे जो विशिष्ट मुद्द्यांवर नियम किंवा मानके स्थापित करतो.

अधिवेशने सहसा संयुक्त राष्ट्रांसारख्या आंतरराष्ट्रीय संस्थांच्या मार्गदर्शनाखाली तयार केली जातात आणि देशांना स्वाक्षरी करण्यासाठी आणि सहमती देण्यासाठी खुले असतात. एकदा देशाने स्वाक्षरी केली आणि त्याला मान्यता दिली की, एक अधिवेशन त्या देशाच्या कायदेशीर चौकटीचा भाग बनू शकते आणि देश अधिवेशनात सेट केलेले नियम आणि मानकांचे पालन करण्यास सहमत आहे. अधिवेशनांमध्ये मानवी हक्क, पर्यावरण संरक्षण, व्यापार आणि कामगार हक्क यासारख्या विस्तृत समस्यांचा समावेश असू शकतो.

13) Jus cogens चे तत्व स्पष्ट करा

a Jus Cogens म्हणजे आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील काही नियम जे इतके महत्त्वाचे आहेत की कोणताही देश त्यांचे उल्लंघन करू शकत नाही. b हे नियम सर्व देशांनी स्वीकारले आहेत आणि त्यांचे उल्लंघन करण्यास कोणीही सहमत नाही.

c Jus Cogens मानवी हक्कांचे संरक्षण करण्यात आणि जगात शांतता राखण्यात मदत करतात.

d Jus Cogens नियम बदलण्यासाठी, एक नवीन, तितकाच महत्त्वाचा नियम तो बदलणे आवश्यक आहे.

e व्हिएन्ना कन्व्हेंशनचे कलम 53 जुस कोजेन्सचे उल्लंघन करणाऱ्या करारांना अवैध ठरवते.

उदाहरणे:

- नरसंहार: हेतुपुरस्सर लोकांच्या गटांना मारणे किंवा हानी पोहोचवणे परवानगी नाही.
- छळ: कोणत्याही कारणास्तव लोकांचा छळ करण्यास मनाई आहे.
- गुलामगिरी: कोणीही दुसऱ्या व्यक्तीची मालकी घेऊ शकत नाही.
- बळाचा बेकायदेशीर वापर: देश योग्य कारणाशिवाय इतरांवर हल्ला करू शकत नाहीत.

14) Opinio Juris चे तत्व स्पष्ट करा

- Opinio Juris म्हणजे कायद्याने सराव आवश्यक आहे असा विश्वास.

- देश प्रथा पाळतात कारण त्यांना असे वाटते की ते तसे करण्यास कायदेशीररित्या बांधील आहेत.
- प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायदा ओळखण्यासाठी हे तत्त्व महत्त्वाचे आहे.
- Opinio Juris सवयींना कायदेशीर नियमांमध्ये बदलण्यास मदत करते.
- एक उदाहरण म्हणजे राजनयिक प्रतिकारशक्ती, जिथे देश मुत्सद्दींचे संरक्षण करतात.
- दुसरे उदाहरण म्हणजे मानवी हक्कांना कायदेशीर कर्तव्य मानणे.
- जोपर्यंत देशांना कायद्याने ते आवश्यक आहे असे मानल्याशिवाय सराव हा कायदा नाही.
- Opinio Juris परंपरागत आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार कार्य करते.
- हे सुनिश्चित करते की देश कायदेशीर कारणांसाठी आंतरराष्ट्रीय नियमांचे पालन करतात.
- अभिमत न्यायाधिकारी शिवाय, सराव कायदेशीररित्या बंधनकारक नियम बनू शकत नाही.

15) एक छोटी टीप लिहा : पर्यायी कलम

ऑफ्नानल क्लॉज हा आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाच्या (ICJ) नियमांचा एक भाग आहे. हे देशांना काही कायदेशीर विवादांचे निराकरण करण्यासाठी न्यायालयाचे अधिकार स्वीकारायचे की नाही हे निवडू देते. जर एखादा देश पर्यायी कलमाशी सहमत असेल, तर याचा अर्थ ते ICJ ला काही प्रकरणे हाताळू देण्यास तयार आहेत, जसे की आंतरराष्ट्रीय कायदे किंवा करार यांचा समावेश आहे. तथापि, देश कोणत्या प्रकारची प्रकरणे स्वीकारण्यास इच्छुक आहेत यावर मर्यादा सेट करू शकतात. पर्यायी कलम संघर्षावर शांततापूर्ण उपायांना प्रोत्साहन देण्यास मदत करते, परंतु सर्व देश त्यास सहमत नाहीत आणि काही केवळ अर्दीशी सहमत आहेत.

16) नॉर्थ सी कॉन्टिनेंटल शेल्फ केस (1969) मध्ये प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायद्याच्या निर्मितीबद्दल ICJ ने काय म्हटले?

नॉर्थ सी कॉन्टिनेंटल शेल्फ केस (1969), आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ) ने प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायदा कसा तयार होतो हे स्पष्ट केले. न्यायालयाने म्हटले आहे की प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे नियम तयार करण्यासाठी दोन गोष्टी आवश्यक आहेत:

1. राज्य सराव: देशांनी वारंवार विशिष्ट पद्धतीचे पालन केले पाहिजे.
2. Opinio Juris: देशांनी असा विश्वास ठेवला पाहिजे की त्यांना कायदेशीररित्या या पद्धतीचे पालन करणे आवश्यक आहे, याचा अर्थ त्यांना वाटते की हे आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार एक बंधन आहे.

या प्रकरणात डेन्मार्क, नेदरलँड आणि जर्मनी यांच्यातील महाद्वीपीय शेल्फचा समावेश होता. डेन्मार्क आणि नेदरलँड्सने असा युक्तिवाद केला की समान अंतराचे तत्त्व (सागरी सीमा रेखाटण्यासाठी एक नियम) पाळले पाहिजे.

तथापि, जर्मनीने असहमती दर्शविली, असा दावा केला की हा सिद्धांत सीमांकनासाठी अनिवार्य नियम नाही.

ICJ ने निर्णय दिला की फक्त समान अंतराचा सिद्धांत वापरण्याची प्रथा ही प्रथा बनवण्यासाठी पुरेशी नाही.

कायदा न्यायालयाने नमूद केले की प्रथा रूढ आंतरराष्ट्रीय कायदा होण्यासाठी, त्याला अभिमत न्यायाधिकारी द्वारे समर्थित करणे आवश्यक आहे - असा विश्वास आहे की सराव कायदेशीररित्या आवश्यक आहे. या प्रकरणात, न्यायालयाला असे आढळून आले की देशांनी हे दाखवले नाही की त्यांनी समान अंतराचे तत्त्व कायदेशीर बंधन मानले आहे.

17) करार कायदा आणि प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायदा यांचा एकमेकांशी कसा संबंध आहे आणि ICJ ने काय म्हटले आहे निकाराग्वा प्रकरणात (1986) याबद्दल?

संधि कायदा आणि प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायदा संबंध:

- 1) तह कायदा: करार हे राज्यांमधील औपचारिक करार आहेत जे एकतर विद्यमान संहिताबद्ध (लिहून) करू शकतात परंपरागत कायदा किंवा नवीन कायदे तयार करा.
- 2) प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायदा: हे राज्यांच्या सातत्यपूर्ण कृती आणि कालांतराने विश्वासाने तयार झालेले नियम आहेत. एक नियम रूढ कायदा होण्यासाठी, राज्यांनी ते कायदेशीररित्या आवश्यक आहे असे मानून त्याचे पालन केले पाहिजे (मतदार न्यायाधिकारी).
- 3) जर पुरेशी राज्ये त्यास सहमती देत असतील आणि ते पक्ष नसले तरीही, कराराचा प्रथागत कायद्यात रूपांतर होऊ शकतो करार करण्यासाठी.

निकाराग्वा केस (1986):

- निकाराग्वाने 1986 मध्ये युनायटेड स्टेट्सवर खटला भरला आणि अमेरिका मदत करून आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन करत असल्याचा दावा केला बंडखोर गट निकारागुआ सरकार उलथून टाकण्याचा प्रयत्न करतात.
- निकाराग्वाने असा युक्तिवाद केला की यूएस महत्त्वाच्या आंतरराष्ट्रीय नियमांचे उल्लंघन करत आहे, जसे की बळाचा वापर करणे आणि दुसऱ्या देशाच्या बाबींमध्ये हस्तक्षेप करण्यास प्रतिबंध.
- युनायटेड स्टेट्सने असा युक्तिवाद केला की आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ) ने केस घेऊ नये. ते म्हणाले की न्यायालय निर्णय देऊ शकत नाही कारण असा नियम आहे की करारामुळे प्रभावित सर्व देशांना या प्रकरणात सामील करणे आवश्यक आहे. 150 हून अधिक देश प्रभावित होऊ शकतात, अमेरिकेने म्हटले आहे की त्या सर्वांना या प्रकरणात आणणे अशक्य आहे.
- ICJ अमेरिकेशी असहमत आहे कोर्टाने सांगितले की बळाचा वापर न करण्याचे आणि इतर देशांच्या व्यवसायात हस्तक्षेप न करण्याबाबतचे नियम हे प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा भाग आहेत. याचा अर्थ हे नियम सर्व देशांना लागू होतात, मग ते UN चार्टर सारख्या विशिष्ट कराराचा भाग असो वा नसो .
- प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायद्यामध्ये देशांनी पाळलेले नियम असतात कारण त्यांना विश्वास आहे की ते आवश्यक आहेत, लेखी करार किंवा करार नसतानाही.
- न्यायालयाने हे देखील स्पष्ट केले की काहीवेळा करार आणि प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील नियम समान असतात. तथापि, जेव्हा संघर्ष होतो तेव्हा, करारातील नियम ज्या देशांनी करारावर स्वाक्षरी केली आहे त्यांना लागू होते, तर ज्या देशांनी करारावर स्वाक्षरी केली नाही अशा देशांसह सर्व देशांना परंपरागत कायदा लागू होतो.
- न्यायालयाने असा निष्कर्ष काढला की बळाचा वापर करणे आणि इतर देशांच्या कारभारात हस्तक्षेप करण्याविरुद्धचे नियम, UN चार्टरमध्ये आढळतात, हे देखील रूढ आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा भाग आहेत. याचा अर्थ ते सर्व देशांना लागू होतात, जरी ते UN चा भाग नसले तरीही.
- या खटल्यातून असे दिसून आले की परंपरागत आंतरराष्ट्रीय कायदा हा करार कायद्याइतकाच महत्त्वाचा आहे. जरी एखाद्या देशाकडे नसेल करारावर स्वाक्षरी केली, तरीही ते प्रथागत कायद्याचा भाग असल्यास त्यांनी आंतरराष्ट्रीय नियमांचे पालन केले पाहिजे.

18) SS विम्बल्डन प्रकरण (1923) आणि आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.

- 1921 मध्ये, रूसो-पोलिश युद्धादरम्यान, जर्मनीने ब्रिटीश जहाज एसएस विम्बल्डनला जाऊ देण्यास नकार दिला. कील कालवा.
- जहाज पोलंडला लष्करी पुरवठा घेऊन जात होते आणि युद्धात तटस्थता घोषित करणाऱ्या जर्मनीला अशा मालवाहू वस्तूंना परवानगी द्यावी नव्हती. • ब्रिटीश, फ्रेंच, इटालियन आणि जपानी सरकारांनी असा युक्तिवाद केला की जर्मनी व्हर्सायच्या कराराचे उल्लंघन करत आहे, ज्यासाठी कील कालवा जर्मनीबरोबर शांततेत सर्व देशांसाठी खुला असणे आवश्यक होते. • जर्मनीने असा युक्तिवाद केला की त्याच्या तटस्थतेच्या आदेशाचा अर्थ असा आहे की त्याला लष्करी पुरवठा पास होऊ देण्याची गरज नाही. तह.
- आंतरराष्ट्रीय न्यायाच्या कायमस्वरूपी न्यायालयाने निर्णय दिला की जर्मनीला एसएस विम्बल्डन पास करण्याची परवानगी द्यावी लागेल. • न्यायालयाच्या निर्णयाने स्थापित केले की व्हर्सायच्या तहासारख्या आंतरराष्ट्रीय करारांना प्राधान्य दिले जाते वैयक्तिक राज्य आदेश, जसे की जर्मनीचा तटस्थता आदेश.
- या प्रकरणात असे दिसून आले की एखाद्या राज्याचे जलमार्गावरील सार्वभौमत्व आंतरराष्ट्रीय कायदा आणि करारांद्वारे मर्यादित आहे आणि आंतरराष्ट्रीय करारांना देशाच्या वैयक्तिक कायद्यांपेक्षा किंवा आदेशांपेक्षा उच्च अधिकार आहे.

19) अण्वस्त्रांच्या धोक्याच्या किंवा वापराच्या कायदेशीरपणावर ICJ सल्लागार मताचा परिणाम काय होता?

1996 मध्ये शस्त्रे?

- 1996 मध्ये, आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ) ला विचारण्यात आले की आंतरराष्ट्रीय कायद्यानुसार अण्वस्त्रांचा वापर किंवा वापर करण्याची धमकी बेकायदेशीर आहे का. न्यायालयाने राज्य पद्धतीकडे पाहिले, जसे की 1945 पासून कोणत्याही देशाने अण्वस्त्रे वापरली नाहीत आणि देशांना त्यांचा स्वसंरक्षणार्थ वापर करण्याचा अधिकार आहे का.
- काही देशांचा असा विश्वास होता की द्वितीय विश्वयुद्धापासून अण्वस्त्रे न वापरल्याने त्यांचा वापर केला जाऊ नये असा सामायिक विश्वास दर्शविला. इतर देशांनी असा युक्तिवाद केला की अण्वस्त्रे प्रतिबंधासाठी ठेवली होती, याचा अर्थ देशांनी ती हल्ले रोखण्यासाठी ठेवली होती, त्यांचा वापर करू नये.
- न्यायालयाला असे आढळले की राज्यांमध्ये कोणताही स्पष्ट करार नाही. काही देशांना अण्वस्त्रांवर कायदेशीर बंदी हवी होती, तर इतरांना वाटले की प्रतिबंध अजूनही स्वीकार्य आहे. आंतरराष्ट्रीय कायद्यानुसार अण्वस्त्रे वापरणे नेहमीच बेकायदेशीर होते हे सांगण्यासाठी पुरेसा पुरावा नाही, असे न्यायालयाने ठरवले, परंतु काही परिस्थितींमध्ये त्यांचा वापर युद्धाच्या नियमांचे उल्लंघन करू शकतो, असेही ते म्हणाले.
- न्यायालय निश्चितपणे असे म्हणू शकले नाही की अण्वस्त्रे सर्व परिस्थितींमध्ये बेकायदेशीर आहेत, परंतु त्याने मान्यता दिली अ त्यांना बेकायदेशीर बनवण्याची अनेक देशांची तीव्र इच्छा.

20) आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाची रचना काय आहे.

- आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ) 15 न्यायाधीशांनी बनलेले आहे.
- न्यायाधीशांची निवड संयुक्त राष्ट्र महासभा आणि सुरक्षा परिषदेद्वारे नऊ वर्षांच्या कालावधीसाठी केली जाते.
- न्यायाधीशांची निवड त्यांच्या कायदेशीर कौशल्याच्या आधारे केली जाते आणि ते जागतिक कायदेशीर प्रणालींच्या विस्तृत श्रेणीचे प्रतिनिधित्व करतात.
- कोणतेही दोन न्यायाधीश एकाच देशाचे असू शकत नाहीत.
- न्यायाधीश स्वतंत्रपणे काम करतात आणि त्यांच्या सरकारचे प्रतिनिधित्व करत नाहीत.
- ICJ तीन वर्षांच्या कार्यकाळासाठी न्यायाधीशांमधून अध्यक्ष आणि उपाध्यक्ष निवडतो.
- न्यायमूर्ती राज्यांमधील विवादांचे निराकरण करण्यासाठी आणि कायदेशीर बाबींवर सल्लागार मते देण्यासाठी जबाबदार असतात

प्रश्न

मॉड्यूल 2

1. प्रदेश स्पष्ट करा. भूसंपादन आणि क्षेत्र गमावण्याच्या पद्धती स्पष्ट करा.

राज्य क्षेत्र हे एखाद्या देशाच्या मालकीचे क्षेत्र किंवा जमीन आहे, ज्यावर त्याचे नियंत्रण आणि अधिकार आहे. यामध्ये देशाच्या मान्यताप्राप्त सीमेमध्ये जमीन आणि पाणी दोन्ही समाविष्ट आहेत. एखाद्या राज्याला योग्यरित्या कार्य करण्यासाठी त्याच्या प्रदेशाची आवश्यकता असते, कारण ते शासन करण्यासाठी, कायदे बनवण्यासाठी आणि आंतरराष्ट्रीय जबाबदाऱ्या पूर्ण करण्यासाठी आवश्यक असते.

प्रदेशाचे संपादन म्हणजे एखादा देश अनेक मार्गांनी नवीन जमिनीवर नियंत्रण मिळवू शकतो:

मोड	तपशीलवार स्पष्टीकरण राज्ये शांतता	उदाहरणे
तह	करारांप्रमाणे इतर देशांसोबतच्या करारांद्वारे प्रदेश मिळवू शकतात.	1803 च्या लुईझियाना खरेदी करारात फ्रान्सने लुईझियाना युनायटेड स्टेट्सला दिले तेव्हा.
व्यवसाय कोणत्याही राज्याद्वारे नियंत्रित नसलेला प्रदेश, सहसा मालक नसलेली जमीन.		18 व्या शतकात ब्रिटिशांनी ऑस्ट्रेलियाचे वसाहतीकरण केले.
वाढ	नैसर्गिक बदलांमुळे प्रदेश मिळवणे, जसे की नदीच्या साठ्याने किंवा मातीने तयार केलेली जमीन.	नेदरलँड्समध्ये नदीच्या साठ्यांमुळे जमिनीची वाढ.
सामीलीकरण बळजबरीने दुसऱ्या राज्याच्या प्रदेशाचा ताबा घेणे, सहसा संघर्षानंतर.		2014 मध्ये रशियाने क्रिमियाचे विलयीकरण केले.
प्रिस्क्रिप्शन दीर्घ कालावधीत सतत आणि शांततापूर्ण ताबा मिळवून प्रदेश मिळवणे.		1898 पासून सतत प्रशासन करून युनायटेड स्टेट्सने पोर्तो रिकोवर नियंत्रण मिळवले.

प्रदेशाचा तोटा म्हणजे अशा परिस्थितीचा संदर्भ आहे जिथे राज्य त्याच्या काही भागावर किंवा संपूर्ण जमिनीवर नियंत्रण गमावते. हे अनेक प्रकारे होऊ शकते:

मोड	स्पष्टीकरण सत्र एक	उदाहरण
राज्य स्वेच्छेने सोडून देतो किंवा त्याच्या प्रदेशाचा काही भाग दुसऱ्या राज्यात हस्तांतरित करतो, बहुतेकदा कराराद्वारे.		1819 मध्ये ॲडम्स-ॲनिस करारानुसार स्पेनने फ्लोरिडा युनायटेड स्टेट्सला दिला.
अलिप्तता राज्याचा एक भाग स्वातंत्र्य घोषित करतो आणि नवीन राज्य तयार करतो.		दक्षिण सुदान 2011 मध्ये सुदानपासून वेगळे होऊन स्वतंत्र देश झाला.
वश	एखादे राज्य लष्करी बळावर किंवा दुसऱ्या राज्याच्या ताब्यातून प्रदेश गमावते.	दुसऱ्या महायुद्धानंतर जर्मनीने पूर्व प्रशिया पोलंडच्या पराभवासह भूभाग गमावला.
प्रादेशिक बदल	वाटाघाटी किंवा आंतरराष्ट्रीय करारांमुळे सीमांमध्ये समायोजन किंवा बदल.	दुसऱ्या महायुद्धानंतर जर्मनी आणि पोलंडमधील सीमा बदलते, जेव्हा काही प्रदेश पोलंडला हस्तांतरित करण्यात आले.

2. राज्याचे गुणधर्म काय आहेत?

राज्याचे गुणधर्म हे आवश्यक गुण किंवा वैशिष्ट्ये आहेत जे एखाद्या राज्याला आंतरराष्ट्रीय कायद्यात मान्यताप्राप्त आणि कार्यक्षम बनवतात.

- सार्वभौमत्व: राज्याला स्वतःचे शासन करण्याचा आणि इतर राज्यांच्या हस्तक्षेपाशिवाय निर्णय घेण्याचा अंतिम अधिकार असतो. उदाहरणार्थ, भारताला बाहेरील नियंत्रणाशिवाय स्वतःचे कायदे आणि धोरणे बनवण्याचा अधिकार आहे.
- प्रदेश: राज्यामध्ये मान्यताप्राप्त सीमा असलेले परिभाषित भौगोलिक क्षेत्र असणे आवश्यक आहे. उदाहरणार्थ, युनायटेड स्टेट्सने कॅनडा आणि मेक्सिकोसह सीमा परिभाषित केल्या आहेत.
- लोकसंख्या: राज्यामध्ये त्याच्या सीमेमध्ये राहणारे लोक असणे आवश्यक आहे. लोक विविध जातीचे असू शकतात, संस्कृती आणि धर्म. उदाहरणार्थ, जपानमध्ये 100 दशलक्ष लोकसंख्या आहे.
- सरकार: कायदे बनवण्यासाठी, त्यांची अंमलबजावणी करण्यासाठी आणि सुव्यवस्था राखण्यासाठी राज्याला शासन प्रणालीची आवश्यकता असते. उदाहरणार्थ, युनायटेड किंग्डममध्ये पंतप्रधान आणि सम्राट असलेली संसदीय प्रणाली आहे.
- मान्यता: एखाद्या राज्याला आंतरराष्ट्रीय समुदायात मान्यता मिळण्यासाठी, इतर राज्यांनी त्याचे अस्तित्व आणि सार्वभौमत्व मान्य केले पाहिजे. उदाहरणार्थ, 2011 मध्ये दक्षिण सुदानला राज्य म्हणून मान्यता.
- इतर राज्यांशी संबंधांमध्ये प्रवेश करण्याची क्षमता: एखाद्या राज्याला आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये गुंतण्याची, करांवर स्वाक्षरी करण्याची आणि आंतरराष्ट्रीय संस्थांमध्ये सहभागी होण्याची शक्ती असणे आवश्यक आहे. उदाहरणार्थ, ब्राझील संयुक्त राष्ट्रांमध्ये भाग घेतो आणि इतर देशांशी व्यापार करार करतो.

3. यावर एक छोटी टीप लिहा: पालमास केस बेट

पॅसिफिक महासागरातील एका लहान बेटावरून युनायटेड स्टेट्स आणि नेदरलँड्स यांच्यातील बेट ऑफ पालमास केस (1928) हा वाद होता. दोन्ही देशांनी बेटावर हक्क सांगितला, परंतु त्यावर कोणाचा अधिकार आहे हे ठरवण्यासाठी हे प्रकरण लवादाच्या स्थायी न्यायालयात नेण्यात आले.

युनायटेड स्टेट्सने म्हटले आहे की हे बेट फिलिपिन्सचा भाग आहे, जे त्यांनी स्पेनकडून मिळवले आहे. तथापि, नेदरलँड्सने असा युक्तिवाद केला की अमेरिकेने फिलिपिन्सचा ताबा घेण्यापूर्वीच ते दीर्घकाळ बेटावर नियंत्रण ठेवत होते.

न्यायालयाने नेदरलँड्सच्या बाजूने निर्णय दिला. त्यात म्हटले आहे की नेदरलँड्सने अनेक वर्षांपासून बेटावर नियंत्रण आणि वापर केला होता, ज्यामुळे त्याला त्याच्या मालकीचा अधिकार मिळाला. या प्रकरणाने हे दाखवून दिले की जमिनीवरील वास्तविक नियंत्रण हे केवळ शोध किंवा पूर्वीच्या मालकीचा दावा नसून ती कोणाची आहे हे ठरवण्यासाठी एक महत्त्वाचा घटक आहे. या निर्णयामुळे देशांनी जमिनीची मालकी कशी सिद्ध करावी हे स्पष्ट करण्यात मदत झाली.

4. कॉफ्यू चॅनेल केसवर एक छोटी टीप लिहा.

- कॉफ्यू चॅनेल प्रकरण (1949) मध्ये युनायटेड किंग्डम आणि अल्बेनिया यांच्यातील वादाचा समावेश होता.
- 1946 मध्ये अल्बेनियाच्या कॉफ्यू चॅनेलमध्ये खाणींमुळे ब्रिटिश युद्धनौकांचे नुकसान झाले तेव्हा ते उद्भवले.
- ब्रिटनने असा दावा केला आहे की खाणींसाठी अल्बेनिया जबाबदार आहे, कारण त्या अल्बेनियन पाण्यात टाकल्या गेल्या होत्या.
- अल्बेनियाने असा युक्तिवाद केला की त्यांना खाणी ठेवल्या जात असल्याची माहिती नाही.
- इंटरनॅशनल कोर्ट ऑफ जस्टिस (ICJ) ने निर्णय दिला की अल्बेनिया ब्रिटनला याबद्दल चेतावणी न देण्यास जबाबदार आहे खाणी
- न्यायालयाने म्हटले आहे की अल्बेनियाने आपल्या पाण्यातील धोक्याची जहाजे सूचित न करून आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन केले आहे.
- या निर्णयात नेव्हेगेशनच्या स्वातंत्र्याचे महत्त्व आणि आंतरराष्ट्रीय जलमार्गांची सुरक्षा सुनिश्चित करण्यासाठी राज्यांचे कर्तव्य यावर जोर देण्यात आला.
- अल्बेनियाला खाणींमुळे झालेल्या नुकसानीबद्दल युकेला भरपाई देण्याचे आदेश देण्यात आले.

5. राज्य अधिकार क्षेत्र स्पष्ट करा

राज्य अधिकार क्षेत्र म्हणजे त्याच्या प्रदेशात, त्याच्या लोकांवर आणि काही प्रकरणांमध्ये त्याच्या सीमेबाहेरील क्रियाकलापांवर कायदे बनवण्याचा आणि त्याची अंमलबजावणी करण्याच्या राज्याच्या कायदेशीर अधिकाराचा संदर्भ आहे. ही सार्वभौमत्वाची मूलभूत संकल्पना आहे, याचा अर्थ राज्याला इतरांच्या हस्तक्षेपाशिवाय स्वतःच्या कारभारावर नियंत्रण ठेवण्याचा अधिकार आहे. एखादे राज्य आपले अधिकार क्षेत्र विविध मार्गांनी वापरू शकते, जसे की कायदे करणे, नियमांची अंमलबजावणी करणे, कर गोळा करणे किंवा त्याच्या सीमेतील कृती नियंत्रित करणे.

उदाहरणार्थ, एखाद्या देशाला त्याच्या सीमेमध्ये गुन्हा करणाऱ्या व्यक्तीवर खटला चालवण्याचा अधिकार आहे, जसे की एखाद्या शहरात चोरी करणाऱ्या किंवा स्थानिक कायदे मोडणाऱ्या व्यक्तीवर. तथापि, राज्याचे अधिकार क्षेत्र हे त्याचे नागरिक किंवा परदेशातील हितसंबंध असलेल्या प्रकरणांमध्ये देखील विस्तारू शकते आणि आंतरराष्ट्रीय कायदा काहीवेळा एखादे राज्य त्याच्या सीमेबाहेर किती दूर अधिकार क्षेत्राचा वापर करू शकते यावर मर्यादा सेट करते.

6. राज्यांचे प्रादेशिक अधिकार क्षेत्र काय आहे?

प्रादेशिक अधिकार क्षेत्र हे लोक, मालमत्तेवर आणि त्याच्या भौतिक सीमांमधील घटनांवर शासन आणि कायदे लागू करण्याचा राज्याचा अधिकार आहे. याचा अर्थ असा की एखाद्या देशाचे त्याच्या प्रदेशात घडणाऱ्या सर्व क्रियाकलापांवर आणि कृतींवर नियंत्रण असते, मग ते जमीन, समुद्र किंवा हवाई क्षेत्र असो. उदाहरणार्थ, यूके विरुद्ध नॉर्वे (उत्तर अटलांटिक मासेमारी प्रकरण) प्रकरणात, युनायटेड किंग्डमने असा युक्तिवाद केला की नॉर्वे त्याच्या स्वतःच्या मासेमारीच्या क्रियाकलापांसाठी समुद्राच्या एका भागावर दावा करून आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन करत आहे. तथापि, न्यायालयाने निर्णय दिला की नॉर्वेचा दावा आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार विचाराधीन समुद्राच्या जागेसाठी वैध आहे, जे दर्शविते की राज्याला त्याचे प्रादेशिक पाणी व्यवस्थापित करण्याचा आणि त्याच्या सीमा निश्चित करण्याचा अधिकार आहे.

7. फौजदारी अधिकार क्षेत्र काय आहे आणि गुन्हेगारी अधिकार क्षेत्राचे प्रकार काय आहेत?

गुन्हेगारी अधिकार क्षेत्र हा एखाद्या राज्याच्या प्रदेशात किंवा परदेशातील नागरिकांनी केलेल्या गुन्हांवर खटला चालवण्याचा अधिकार आहे. हे न्यायालयाना गुन्हेगारी गुन्हांसाठी व्यक्तींवर खटला चालवण्याची परवानगी देते, मग तो गुन्हा देशाच्या आत किंवा बाहेर घडला असेल. गुन्हेगारी अधिकार क्षेत्राचे विविध प्रकार आहेत:

- प्रादेशिक अधिकार क्षेत्र राज्याला त्याच्या सीमेमध्ये घडणाऱ्या गुन्हांवर खटला चालवण्याची परवानगी देते. उदाहरणार्थ, मुबारक अली अहमद विरुद्ध बॉम्बे राज्य या प्रकरणात, न्यायालयाने निर्णय दिला की फसवणूक झाली तेव्हा आरोपी भारतात उपस्थित नसला तरीही, त्याच्यावर भारतात खटला चालवला जाऊ शकतो कारण भारतातील गुन्हेगारी प्रभावित लोक .
- राष्ट्रीयत्व अधिकार क्षेत्र एखाद्या राज्याला परदेशात केलेल्या गुन्हांसाठी स्वतःच्या नागरिकांवर खटला चालवू देते. उदाहरणार्थ, जर एखाद्या ब्रिटीश नागरिकाने दुसऱ्या देशात गुन्हा केला असेल तर, यूके त्या व्यक्तीला त्याच्या कायदांतर्गत प्रयत्न करणे निवडू शकते.
- सार्वत्रिक अधिकारक्षेत्र एखाद्या राज्याला विशिष्ट गुन्हांवर खटला चालवण्याची परवानगी देते, जसे की युद्ध गुन्हे किंवा मानवतेविरुद्धचे गुन्हे, गुन्हा कुठे घडला आहे किंवा गुन्हेगाराचे राष्ट्रीयत्व आहे. आंतरराष्ट्रीय समुदायाला प्रभावित करणाऱ्या जागतिक गुन्हांना शिक्षा देण्यासाठी हे तत्त्व महत्त्वाचे आहे.

एसएस लोटस प्रकरणात, तुर्कस्तानने एका फ्रेंच नागरिकावर फौजदारी अधिकार क्षेत्राचा वापर केला ज्याने उंच समुद्रावर अपघात केला. तुर्कस्तानच्या अखत्यारीत असलेल्या पाण्यात हा अपघात घडल्याने तुर्कीला हे करण्याचा अधिकार आहे, असा निकाल न्यायालयाने दिला.

8. अधिकारक्षेत्रात उद्भवणारे संघर्ष/संघर्ष काय आहेत?

जेव्हा दोन किंवा अधिक राज्ये समान प्रकरण किंवा व्यक्ती हाताळण्याचा हक्क सांगतात तेव्हा अधिकारक्षेत्रातील संघर्ष अनेकदा घडतात. हे अशा प्रकरणांमध्ये घडू शकते जेथे गुन्हा एका देशात केला जातो, परंतु गुन्हेगार किंवा पीडित व्यक्ती दुसऱ्या देशातील आहे. उदाहरणार्थ, जर देश A मधील व्यक्तीने B देशामध्ये गुन्हा केला तर दोन्ही देश त्या व्यक्तीवर खटला चालवू शकतात. या संघर्षामुळे केस हाताळण्याचा अधिकार कोणत्या देशाला आहे याविषयी कायदेशीर समस्या निर्माण होऊ शकतात. जेव्हा एखादा देश त्याच्या सीमेबाहेर होणाऱ्या पण तरीही त्याच्या हितसंबंधांवर परिणाम करणाऱ्या कृतींवर अधिकार क्षेत्राचा वापर करण्याचा प्रयत्न करतो तेव्हा आणखी एक संघर्ष उद्भवतो. कोणत्या देशाला कारवाई करण्याचा अधिकार आहे हे ठरवणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय कराराद्वारे किंवा न्यायालयांद्वारे या समस्यांचे निराकरण केले जाते. एक सुप्रसिद्ध उदाहरण म्हणजे अमेरिका आणि निकाराग्वाचे प्रकरण, जिथे अमेरिकेने निकाराग्वामध्ये कारवाई केली होती आणि न्यायालयाने निकाराग्वाच्या अंतर्गत बाबींमध्ये हस्तक्षेप करून अमेरिकेने आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन केले आहे.

9. अधिकारक्षेत्रातील इम्युनिटी काय आहेत?

चा प्रकार	स्पष्टीकरण	उदाहरण
सार्वभौम प्रतिकारशक्ती	सार्वभौम प्रतिकारशक्ती एखाद्या राज्याचे (किंवा त्याचे सरकार) त्याच्या संमतीशिवाय दुसऱ्या राज्याच्या न्यायालयात खटला भरण्यापासून किंवा त्याच्यावर खटला चालवण्यापासून संरक्षण करते. हे एक राज्य इतरांच्या बरोबरीचे आहे आणि दुसऱ्या राज्याच्या कायदेशीर प्रक्रियेच्या अधीन नसावे या तत्त्वावर आधारित आहे.	एखाद्या देशाने मान्य केल्याशिवाय दुसऱ्या देशाच्या न्यायालयात खटला भरता येत नाही. उदाहरणार्थ, दोन्ही देशांनी मान्य केल्याशिवाय अमेरिकेवर भारताच्या न्यायालयात खटला भरता येणार नाही.
मुत्सद्दी प्रतिकारशक्ती	राजनयिक प्रतिकारशक्ती मुत्सद्दी आणि दूतावासातील कर्मचाऱ्यांना कायदेशीर संरक्षण प्रदान करते, हे सुनिश्चित करते की त्यांना होस्टद्वारे अटक केली जाऊ शकत नाही किंवा त्यांच्यावर कारवाई केली जाऊ शकत नाही.	अमेरिकेतील फ्रान्समधील राजनयिकाला राजनैतिक प्रतिकारशक्तीमुळे अमेरिकेत रहदारीच्या उल्लंघनासाठी अटक केली जाऊ शकत नाही किंवा त्याच्यावर कारवाई केली जाऊ शकत नाही. अगदी

	देश हे मुत्सद्दींना कायदेशीर हस्तक्षेपाची भीती न बाळगता त्यांची कर्तव्ये पार पाडण्याची परवानगी देण्यासाठी आहे.	मुत्सद्दी जर गुन्हा करत असेल तर त्यांची केवळ हकालपट्टी केली जाऊ शकते, त्यांच्यावर कारवाई केली जाऊ शकत नाही.
कॉन्सुलर प्रतिकारशक्ती	कॉन्सुलर प्रतिकारशक्ती राजनयिक प्रतिकारशक्ती सारखीच असते परंतु ती अधिक मर्यादित असते. हे दूतावास किंवा वाणिज्य दूतावासात काम करणाऱ्या कॉन्सुलर अधिकाऱ्यांना लागू होते, जे यजमान देशामध्ये काही कायदेशीर कारवाईपासून त्यांचे संरक्षण करतात. तथापि, ते राजनयिक प्रतिकारशक्तीच्या समान पातळीची प्रतिकारशक्ती देत नाही.	जपानमधील यूकेमधील वाणिज्य दूतावास अधिकारी त्यांच्या अधिकृत कर्तव्यांसाठी काही प्रतिकारशक्तीचा आनंद घेऊ शकतात, परंतु राजनयिकांप्रमाणे त्यांनी जपानी कायदे मोडल्यास त्यांना फौजदारी खटल्यापासून पूर्णपणे सूट मिळणार नाही.
चे प्रमुख राज्य प्रतिकारशक्ती	राज्याचे प्रमुख रोगप्रतिकार शक्ती कार्यालयात असताना राज्य प्रमुखांना खटले किंवा दिवाणी खटल्यांपासून संरक्षण देतात. ही प्रतिकारशक्ती या कल्पनेवर आधारित आहे की राज्य प्रमुखांनी इतर देशांच्या कायदेशीर व्यवस्थेच्या अधीन राहू नये.	युनायटेड स्टेट्सच्या विद्यमान अध्यक्षानी परदेशात गुन्हा केला असला तरीही ते पदावर असताना परदेशात त्यांच्यावर कारवाई केली जाऊ शकत नाही. उदाहरणार्थ, राष्ट्राध्यक्ष ट्रम्प किंवा कोणत्याही विद्यमान राज्य प्रमुखांना सेवा बजावताना खटल्यापासून मुक्तता असते.

10. राज्याची जबाबदारी काय आहे? आणि प्रकार स्पष्ट करा.

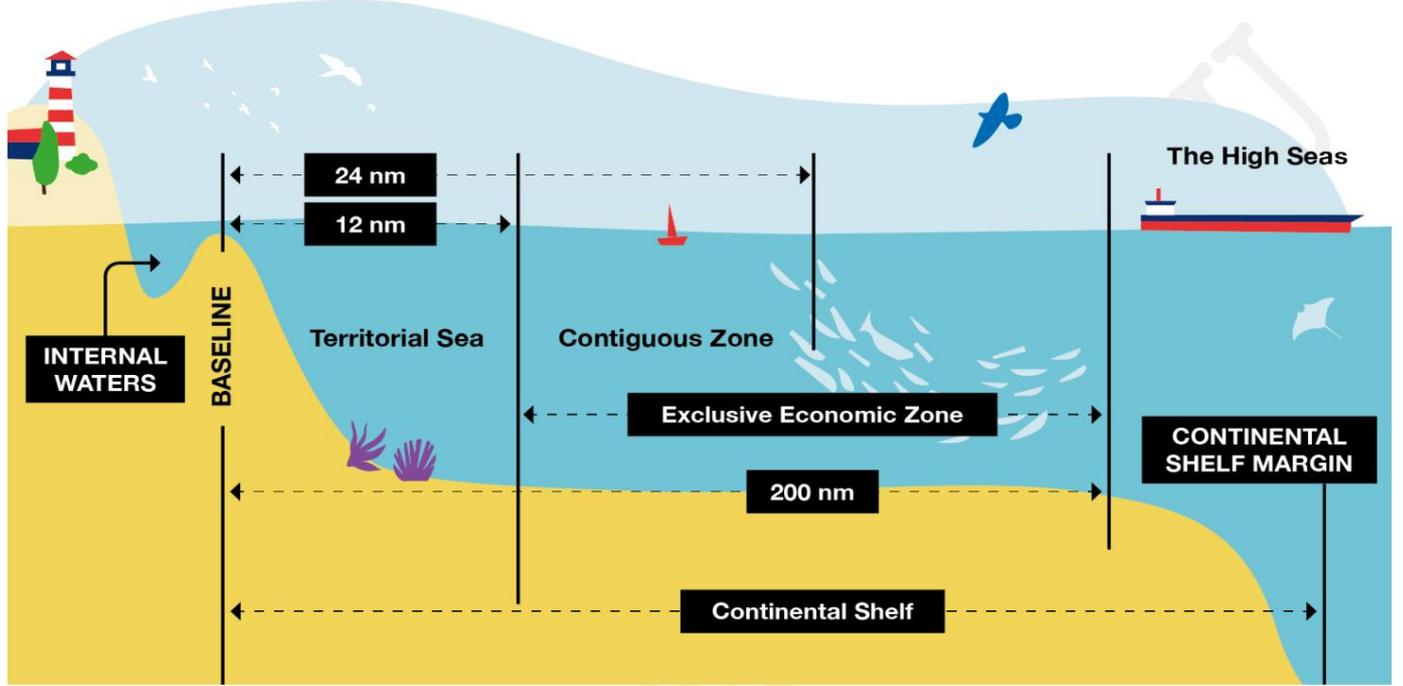
जेव्हा एखाद्या देशाला आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन करण्यासाठी किंवा दुसऱ्या राज्याला हानी पोहोचवल्याबद्दल जबाबदार धरले जाते तेव्हा राज्याची जबाबदारी असते. याचा अर्थ असा की जेव्हा एखाद्या देशाचे ("जखमी राज्य") दुसऱ्या देशाच्या कृतीमुळे नुकसान होते, तेव्हा त्याला नुकसान भरपाई किंवा नुकसान भरपाईची मागणी करण्याचा अधिकार आहे. हे तत्त्व खात्री देते की राज्ये

त्यांच्या चुकीच्या कृतीसाठी त्यांना जबाबदार धरले जाते, मग त्या कृती थेट राज्याच्या अवयवांनी केल्या असतील किंवा अप्रत्यक्षपणे देशातील इतरांनी केल्या असतील.

जबाबदारीचा प्रकार	स्पष्टीकरण जेव्हा राज्य,	उदाहरण
थेट जबाबदारी	त्याच्या अधिकृत एजन्सी, अवयव, विभाग यांच्याद्वारे आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन करते तेव्हा असे घडते. झालेल्या हानीला राज्य थेट जबाबदार आहे.	- जर राज्याच्या प्रमुखाने करारावर स्वाक्षरी केली आणि नंतर तो मोडला तर राज्य जबाबदार आहे. - सशस्त्र दलांनी आंतरराष्ट्रीय कराराचे उल्लंघन केल्यास, राज्य जबाबदार असेल.
कार्यकारी/प्रशासकीय विभाग	राज्याच्या दैनंदिन कामाचे व्यवस्थापन करणारे विभाग किंवा अधिकारी आंतरराष्ट्रीय दायित्वांचे उल्लंघन करत असल्यास त्यांना जबाबदार धरले जाऊ शकते.	- एखाद्या सरकारी अधिकाऱ्याने कराराचे उल्लंघन केल्यास, राज्य थेट जबाबदार असेल. - एखाद्या विभागाच्या प्रमुखाने आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन केल्यास, त्याची जबाबदारी राज्याने घेतली पाहिजे.
न्यायपालिकेची कृत्ये	न्यायालये किंवा न्यायाधीशांनी आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन करणारे निर्णय दिल्यास, त्या उल्लंघनांसाठी राज्य थेट जबाबदार असते.	- जर एखाद्या न्यायालयाने आंतरराष्ट्रीय करार किंवा कराराच्या विरोधात निर्णय दिला तर, झालेल्या हानीसाठी राज्य जबाबदार असेल.
सशस्त्र दलांची कृत्ये	राज्याच्या अधिपत्याखाली असलेल्या सशस्त्र दलांनी आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन केल्यास राज्याला थेट जबाबदार धरले जाते.	- जर लष्करी सैन्याने शांतता कराराचे उल्लंघन केले तर, उल्लंघनासाठी राज्य थेट जबाबदार असेल.
मुत्सद्दी प्रतिनिधी	राजनयिक प्रतिनिधीने (उदा. राजदूत) राज्याच्या वतीने बेकायदेशीर कृत्य केल्यास, राज्य थेट जबाबदार असते.	- जर एखाद्या राजदूताने राज्याच्या सूचनांनुसार आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन केले तर राज्य जबाबदार आहे, राजदूत नाही.
अप्रत्यक्ष जबाबदारी (विकारियस दायित्व)	गैर-अधिकृत व्यक्ती (उदा., नागरिक, परदेशी किंवा गट) आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन करत असल्यास, राज्य अप्रत्यक्षपणे जबाबदार धरले जाऊ शकते.	- एखाद्या देशाच्या नागरिकाने दुसऱ्या देशाच्या अधिकारांचे उल्लंघन करणारी कृती केल्यास, राज्य अप्रत्यक्षपणे जबाबदार असू शकते.
जमावाचे कृत्य	जेव्हा एखादा गट किंवा जमाव आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन करतो तेव्हा राज्य रोखले जाऊ शकते	- जमावाने परदेशी मुत्सद्दी किंवा मालमत्तेचे नुकसान केल्यास, राज्य रोखले जाऊ शकते

	कारवाई रोखण्यासाठी अप्रत्यक्षपणे जबाबदार आहे.	त्यांना नियंत्रित करण्यात अयशस्वी होण्यासाठी जबाबदार.
बंडखोर	बंडखोर किंवा बंडखोर गटांनी आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन केल्यास, त्यांना रोखण्यात अयशस्वी झाल्यास राज्य अप्रत्यक्षपणे जबाबदार असू शकते.	- शेजारच्या देशात बंडखोरांनी नुकसान केले आणि राज्य कारवाई करत नसेल तर त्याला दोषी ठरवले जाऊ शकते.

Maritime Zones

11. राष्ट्रीय जल म्हणजे काय?

राष्ट्रीय पाणी, ज्याला प्रादेशिक पाणी देखील म्हणतात, हे पाण्याचे क्षेत्र आहेत जे विशिष्ट देशाच्या अधिकारक्षेत्रात आणि नियंत्रणाखाली असतात. हे पाणी देशाच्या किनारपट्टीपासून ठराविक अंतरापर्यंत पसरलेले असते-सामान्यतः आंतरराष्ट्रीय कायद्याने परिभाषित केल्यानुसार, किनाऱ्यापासून 12 नॉटिकल मैल (सुमारे 22 किलोमीटर) पर्यंत. राष्ट्रीय पाण्याच्या आत, देशाला पूर्ण सार्वभौमत्व आहे, याचा अर्थ ते त्याचे कायदे लागू करू शकतात, संसाधनांचे नियमन करू शकतात आणि मासेमारी, शिपिंग आणि संसाधन शोध यासारख्या क्रियाकलापांवर नियंत्रण ठेवू शकतात. राष्ट्रीय पाण्याच्या पलीकडे आंतरराष्ट्रीय पाणी आहे,

जिथे एकाही देशाचे नियंत्रण नाही.

12. "समुद्राचा कायदा- (लॉ ऑफ सी कन्व्हेंशन 1982) वर चर्चा करा

- 1982 चा समुद्र कायदा (UNCLOS) वर संयुक्त राष्ट्रांचा करार हा एक महत्त्वाचा आंतरराष्ट्रीय करार आहे जगातील महासागरांच्या वापरासाठी नियम सेट करते.
- UNCLOS प्रादेशिक समुद्र, अनन्य आर्थिक क्षेत्रे (EEZs) सह महासागरातील विविध झोन परिभाषित करते आणि उंच समुद्र.
- तटीय देशांना त्यांच्या प्रादेशिक समुद्रांवर पूर्ण अधिकार आहेत, जे त्यांच्यापासून 12 नॉटिकल मैलांपर्यंत पसरलेले आहेत किनारपट्टी, आणि या क्षेत्रातील नेव्हिगेशन, मासेमारी आणि संसाधनांचा वापर यासारख्या क्रियाकलापांवर नियंत्रण ठेवू शकतात.
- देशाच्या किनाऱ्यापासून 200 नॉटिकल मैलांपर्यंत पसरलेल्या अनन्य आर्थिक क्षेत्रामध्ये (EEZ), किनारपट्टीच्या राष्ट्राला सागरी संसाधने शोधण्याचे आणि वापरण्याचे अधिकार आहेत, परंतु इतर देश अजूनही मुक्तपणे जाऊ शकतात.
- UNCLOS मध्ये महाद्वीपीय शेल्व देखील समाविष्ट आहे, ज्यामुळे देशांना समुद्रतळावरील संसाधनांमध्ये प्रवेश करण्याची परवानगी मिळते. झोन
- अधिवेशनात सागरी पर्यावरणाच्या संरक्षणावर भर देण्यात आला आहे, ज्यामुळे देशांनी प्रदूषण रोखणे आवश्यक आहे आणि महासागर संसाधने जबाबदारीने व्यवस्थापित करा.
- उच्च समुद्रावरील क्रियाकलाप, जे राष्ट्रीय अधिकार क्षेत्राच्या पलीकडे आहेत, UNCLOS अंतर्गत सर्व देशांसाठी खुले आहेत पण ते शाश्वतपणे केले पाहिजे.
- UNCLOS ने अनेकदा आंतरराष्ट्रीय न्यायालयांद्वारे देशांमधील विवाद सोडवण्यासाठी शांततापूर्ण मार्ग सेट केले आहेत.

- या झोन आणि जबाबदाऱ्या परिभाषित करून, UNCLOS जागतिक सहकार्यासह राष्ट्रीय अधिकारांना संतुलित करते, ते maritime कायद्याचा पाया बनवते आणि सर्वासाठी न्याय्य, शाश्वत सागरी वापरस प्रोत्साहन देते.

13. "UNCLOS अंतर्गत विवाद निपटारा" वर एक टीप लिहा

- UNCLOS महासागर आणि त्यांच्या संसाधनांच्या वापराबाबत देशांमधील समस्या सोडविण्यास मदत करते.
- हे विवादांचे निराकरण करण्याचे मार्ग प्रदान करते, जसे की त्यावर बोलणे, इतरांकडून मदत घेणे किंवा न्यायालयात जाणे.
- ITLOS (इंटरनॅशनल ट्रिब्युनल फॉर द लॉ ऑफ द सी) हे मासेमारीसारख्या समुद्राशी संबंधित समस्यांसाठी एक विशेष न्यायालय आहे. अधिकार किंवा सीमा.
- देश त्यांचे विवाद आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाकडे (ICJ) घेऊन जाऊ शकतात, जर ते तसे करण्यास सहमत असतील.
- महासागराचे विभाजन करण्यासारख्या विशिष्ट समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी देश लवाद न्यायाधिकरण, तज्ञांचा एक गट स्थापन करू शकतात क्षेत्रे
- सामंजस्य आयोग उपाय सुचवतो, परंतु पक्षांना ते स्वीकारण्याची गरज नाही.
- UNCLOS साठी देशांनी या पद्धतीचा वापर काही विवादांसाठी करणे आवश्यक आहे, विशेषतः सीमांबद्दल किंवा वातावरण
- तथापि, काही देश सहमत नसल्यास निर्णयाचे पालन करू शकत नाहीत. उदाहरणार्थ, दक्षिण चीन समुद्रात विवाद, फिलीपिन्सने चीनला न्यायालयात नेले आणि न्यायालयाने फिलीपिन्सच्या बाजूने निर्णय दिला, परंतु चीनने हा निर्णय स्वीकारण्यास नकार दिला, हे दर्शवून की देशांना आंतरराष्ट्रीय नियमांचे पालन करणे कठीण आहे.

14. भूपरिवेष्टित राज्य म्हणजे काय? भूपरिवेष्टित राज्ये आणि किनारी राज्यांचे हक्क आणि कर्तव्ये यांची चर्चा करा?

- भूपरिवेष्टित राज्य म्हणजे संपूर्णपणे जमिनीने वेढलेला देश आहे, ज्यामध्ये समुद्रात थेट प्रवेश नाही. उदाहरणार्थ, नेपाळ, स्वित्झर्लंड आणि बोलिव्हिया सारखे देश भूपरिवेष्टित आहेत.
- भूपरिवेष्टित देश सागरी व्यापारासाठी महासागरात प्रवेश करण्यासाठी जवळच्या किनारी राष्ट्रांवर अवलंबून असतात.
- युनायटेड नेशन्स कन्व्हेन्शन ऑन द लॉ ऑफ द सी (UNCLOS) अंतर्गत, भूपरिवेष्टित देशांना त्यांच्या शेजारच्या किनारी राज्यांच्या प्रदेशातून समुद्रात प्रवेश करण्याचा अधिकार आहे.
- या अधिकारांमध्ये "ट्रान्झिट राइट्स" समाविष्ट आहेत जे लँडलॉक देशांना वस्तू आणि लोकांची वाहतूक करू देतात शेजारील देश बंदरांपर्यंत पोहोचतात.
- लँडलॉक राज्यांनी त्यांच्या शेजारील देशांना त्यांच्या ट्रान्झिट ऍक्सेसची आवश्यकता सूचित करणे आणि एकत्र काम करणे आवश्यक आहे गुळगुळीत रस्ता सुनिश्चित करण्यासाठी.
- तटीय देशांना, योग्य प्रवेश प्रदान करणे हे कर्तव्य आहे, जोपर्यंत ते त्यांच्या स्वतःच्या सार्वभौमत्वात किंवा आर्थिक हितसंबंधांमध्ये हस्तक्षेप करत नाही.
- तटीय राज्यांनी संक्रमण मार्ग खुले ठेवले पाहिजेत आणि अनुचित प्रथा टाळल्या पाहिजेत, जसे की ब्लॉक करणे किंवा जास्त शुल्क आकारणे प्रवेश, ज्यामुळे भूपरिवेष्टित देशांच्या व्यापाराला हानी पोहोचू शकते.
- उदाहरणांमध्ये व्यापारासाठी फ्रेंच किंवा इटालियन बंदरांचा वापर स्वित्झर्लंड आणि बोलिव्हियाद्वारे वाटाघाटी करत प्रवेश चिलीचा प्रदेश.
- सहकार्य करून, दोन्ही भूपरिवेष्टित आणि किनारी देश आर्थिक संबंध मजबूत करू शकतात आणि प्रादेशिक समर्थन करू शकतात स्थिरता, भूपरिवेष्टित राज्यांना जागतिक व्यापारात अधिक पूर्णपणे सहभागी होण्याची परवानगी देते.

15. भूपरिवेष्टित राज्यांना समुद्राच्या प्रवेशाचा वापर करणाऱ्या अधिवेशनाची नावे द्या.

- युनायटेड नेशन्स कन्व्हेन्शन ऑन द लॉ ऑफ द सी (UNCLOS) हा मुख्य आंतरराष्ट्रीय करार आहे भूपरिवेष्टित देश समुद्रात प्रवेश करण्यासाठी कायदेशीर चौकट.
- UNCLOS समुद्रात पोहोचण्यासाठी आणि सागरी व्यापारात सहभागी होण्यासाठी शेजारच्या किनारी देशांच्या प्रदेशातून जाण्यासाठी भूपरिवेष्टित राज्यांच्या अधिकारांची रूपरेषा देते.
- उदाहरणार्थ, UNCLOS नेपाळसारख्या देशांना भारताच्या हद्दीतून मालाची वाहतूक करण्याची परवानगी देते बंदरे
- आणखी एक महत्त्वाचा करार, वस्तूंच्या ट्रान्झिट ट्रान्सपोर्टवरील कन्व्हेन्शन, UNCLOS ला मदत करून समर्थन देते भूपरिवेष्टित देश किनारपट्टीच्या राज्यांमध्ये नेमून दिलेल्या मार्गाने माल हलवतात.
- एकत्रितपणे, हे करार भूपरिवेष्टित देशांना समुद्रात वाजवी प्रवेश मिळविण्यात मदत करतात, ज्यामुळे त्यांचा व्यापार वाढतो आणि आर्थिक वाढ.
- उदाहरणार्थ, जागतिक व्यापारासाठी समुद्र बंदरांपर्यंत पोहोचण्यासाठी स्वित्झर्लंड फ्रान्स आणि जर्मनीद्वारे पारगमन मार्ग वापरतो.
- ही अधिवेशने भूपरिवेष्टित राष्ट्रांना समुद्रापर्यंत पोहोचण्याचे आणि प्रवेशाचे मार्ग आहेत याची खात्री करून निष्पक्षतेला प्रोत्साहन देतात जागतिक बाजारपेठा.

16. "प्रादेशिक पाणी" या शब्दाचे स्पष्टीकरण करा

- प्रादेशिक पाणी हे एक सागरी क्षेत्र आहे जे देशाच्या किनारपट्टीपासून 12 सागरी मैलांपर्यंत विस्तारते, लो-वॉटर लाइनवरून मोजले जाते.
- या भागात, किनारी राज्याचे हवाई क्षेत्र, पाणी आणि समुद्रतळावर संपूर्ण नियंत्रण आहे, जसे की त्याच्या जमिनीच्या प्रदेशाप्रमाणेच.
- हे नियंत्रण देशाला यामधील नेव्हिगेशन, मासेमारी आणि संसाधने काढण्यासारख्या क्रियाकलापांचे नियमन करण्यास अनुमती देते पाणी
- उदाहरणार्थ, भारत आपल्या 12 मैलांच्या प्रादेशिक पाण्यात मासेमारी आणि तेल ड्रिलिंगचे निरीक्षण करण्याचा अधिकार वापरतो.
- परदेशी जहाजांना प्रादेशिक पाण्यातून "निर्दोष मार्ग" मधून जाण्याची परवानगी आहे, याचा अर्थ ते या पाण्यातून नेव्हिगेट करू शकतात जोपर्यंत ते किनारपट्टीच्या राज्याच्या सुरक्षिततेला किंवा पर्यावरणाला हानी पोहोचवत नाहीत.
- प्रादेशिक पाणी देशांना त्यांच्या सुरक्षा, अर्थव्यवस्था आणि पर्यावरणाचे संरक्षण करण्यास मदत करतात बफर झोन तयार करून जेथे ते त्यांचे कायदे लागू करू शकतात.
- उदाहरणार्थ, जपान जहाज वाहतुकीचे नियमन करण्यासाठी आणि त्याच्या किनारी परिसंस्थांचे संरक्षण करण्यासाठी प्रादेशिक पाण्याचा वापर करते.
- हा झोन आंतरराष्ट्रीय जहाजांना नियंत्रित प्रवेशाची परवानगी देताना त्याच्या किनारपट्टीवर देशाचे हक्क आणि सुरक्षितता सुनिश्चित करण्यासाठी महत्त्वाचा आहे.

17. प्रादेशिक समुद्र म्हणजे काय? उच्च समुद्रातील विविध स्वातंत्र्ये योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा?

- प्रादेशिक समुद्र देशाच्या बेसलाइनपासून 12 नॉटिकल मैलांपर्यंत पसरलेला आहे, जेथे किनारी राज्य आहे त्याच्या जमिनीवर सार्वभौमत्व.
- प्रादेशिक समुद्रात, किनारपट्टीचे राज्य नेव्हिगेशन, मासेमारी आणि संसाधने काढण्यासारख्या क्रियाकलापांचे नियमन करू शकते, परदेशी जहाजांना "निर्दोष मार्ग" चा अधिकार देताना.
- राष्ट्रीय अधिकार क्षेत्राच्या पलीकडे उच्च समुद्र आहेत, जिथे आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार अनेक स्वातंत्र्ये लागू होतात.

उच्च समुद्रावरील स्वातंत्र्ये:

- नेव्हिगेशनचे स्वातंत्र्य: कोणत्याही देशाची जहाजे आंतरराष्ट्रीय मार्गांनुसार मुक्तपणे उंच समुद्रातून प्रवास करू शकतात नियम उदाहरणार्थ, व्यावसायिक जहाजे निर्बंधांशिवाय अटलांटिक महासागर पार करू शकतात.
- ओव्हरफ्लाइटचे स्वातंत्र्य: कोणत्याही देशाचे विमान परवानगीशिवाय उंच समुद्रावरून उड्डाण करू शकतात इतर राज्यातून.
- पाणबुडी केबल्स आणि पाइपलाइन्स बांधण्याचे स्वातंत्र्य: राष्ट्रे समुद्राच्या खाली केबल्स आणि पाइपलाइन उंच समुद्रावर टाकू शकतात, जसे की ट्रान्सअटलांटिक फायबर-ऑप्टिक केबल्स, जे जागतिक इंटरनेट कनेक्शनला समर्थन देतात.
- मासेमारीचे स्वातंत्र्य: जोपर्यंत ते आंतरराष्ट्रीय करारांचे पालन करतात तोपर्यंत देश उंच समुद्रात मासेमारी करू शकतात जास्त मासेमारी रोखा आणि माशांच्या साठ्यांचे संरक्षण करा.
- वैज्ञानिक संशोधनाचे स्वातंत्र्य: कोणत्याही देशातील शास्त्रज्ञ सागरी परिसंस्था आणि जैवविविधतेचा अभ्यास करून उंच समुद्रांवर संशोधन करू शकतात. उदाहरणार्थ, सागरी जीवशास्त्रज्ञ समुद्राच्या आरोग्याचा आणि उंच समुद्रावरील प्रजातींचा अभ्यास करतात, ज्यामुळे जागतिक संवर्धन प्रयत्नांना फायदा होतो.

18. निर्दोष रस्ता म्हणजे काय?

- निर्दोष मार्ग हा परदेशी जहाजांना किनारपट्टीच्या राज्याच्या प्रादेशिक पाण्यातून प्रवास करण्याचा अधिकार आहे. किनाऱ्यावरील राज्याच्या शांतता, सुरक्षा किंवा पर्यावरणाला धोका निर्माण करणाऱ्या क्रियाकलाप.
- हा रस्ता सतत, न थांबता असावा, आणि त्यात मासेमारी, हेरगिरी किंवा लष्करी क्रियाकलापांचा समावेश असू शकत नाही क्रिया
- उदाहरणार्थ, एखाद्या देशाच्या प्रादेशिक समुद्रातून दुसऱ्या बंदराच्या मार्गावर जाणारे व्यावसायिक जहाज सराव करत आहे निष्पाप रस्ता.
- निर्दोष मार्गात असताना, जहाजांनी किनारी राज्याच्या कायदांचे पालन केले पाहिजे, जसे की वेग मर्यादा किंवा प्रदूषण नियंत्रणे
- हा अधिकार किनारी राज्यांच्या सार्वभौमत्वाचा आणि सुरक्षा
- निर्दोष मार्ग नेव्हिगेशनच्या स्वातंत्र्यासह किनारपट्टीच्या राज्याचे व्यवस्थापन आणि संरक्षण करण्याच्या अधिकारात संतुलन राखतो प्रादेशिक पाणी.

19. एक छोटी टीप लिहा : आंतरराष्ट्रीय सामुद्रधुनीतून मार्ग.

आंतरराष्ट्रीय सामुद्रधुनीतून जाण्याचा अर्थ एकापेक्षा अधिक देशांद्वारे सामायिक केलेल्या दोन मोठ्या जलस्थाना जोडणाऱ्या अरुंद सागरी मार्गावरून जाण्यासाठी जहाजांचा अधिकार आहे. या सामुद्रधुनी आंतरराष्ट्रीय शिपिंग आणि व्यापारासाठी महत्त्वाच्या आहेत. आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार, विशेषतः युनायटेड नेशन्स कन्व्हेन्शन ऑन द लॉ ऑफ द सी (UNCLOS), सर्व देशांतील जहाजांना या सामुद्रधुनीतून "निर्दोष मार्गाने" जाण्याची परवानगी आहे, म्हणजे जोपर्यंत ते शांतता, सुरक्षेला हानी पोहोचवत नाहीत तोपर्यंत ते त्यामधून प्रवास करू शकतात. , किंवा आसपासच्या देशांचे वातावरण. काही प्रकरणांमध्ये, जर सामुद्रधुनी आंतरराष्ट्रीय नेव्हिगेशनसाठी वापरली जात असेल, तर जहाजांना "ट्रान्झिट पॅसेज" चा अधिकार देखील असू शकतो, ज्यामुळे सामुद्रधुनी परस्परविरोधी हितसंबंध असलेल्या देशांदरम्यान असली तरीही त्यांना मुक्तपणे जाऊ शकते.

20. उदाहरणांसह सागरी क्षेत्र स्पष्ट करा.

सागरी क्षेत्र हे आंतरराष्ट्रीय कायद्याद्वारे परिभाषित केलेले महासागराचे विशिष्ट क्षेत्र आहेत, प्रत्येक किनारपट्टी आणि इतर राज्यांसाठी वेगळे अधिकार आणि जबाबदाऱ्या आहेत. उदाहरणार्थ:

सागरी क्षेत्रांची उदाहरणे:

- प्रादेशिक समुद्र: किनारपट्टीपासून 12 नॉटिकल मैलांपर्यंत पसरतो, ज्यामुळे किनारपट्टी राज्याला पूर्ण नियंत्रण मिळते. उदाहरणार्थ, फ्रान्स कॉर्सिकाच्या आसपासचे त्याचे प्रादेशिक पाणी व्यवस्थापित करते, या भागात शिपिंग आणि मासेमारीचे नियमन करते.
- अनन्य आर्थिक क्षेत्र (EEZ): किनाऱ्यापासून 200 नॉटिकल मैलांपर्यंत पोहोचते, जेथे किनारी राज्याला सागरी संसाधनांवर विशेष अधिकार आहेत. नॉर्वेचे उत्तर समुद्रातील EEZ तेल आणि वायू उत्खननावर नियंत्रण ठेवू देते.
- उच्च समुद्र: राष्ट्रीय अधिकार क्षेत्राच्या पलीकडे स्थित, मासेमारी आणि वैज्ञानिक यांसारख्या क्रियाकलापांसाठी सर्व देशांसाठी खुले संशोधन उदाहरणार्थ, पॅसिफिक महासागराच्या उंच समुद्रात विविध देशांचे ताफा मासे पकडतात.
- कॉन्टिनेंटल शेल्फ: EEZ च्या पलीकडे विस्तारित आहे, जेथे किनारी राज्यांना समुद्रतळावरील संसाधनांवर अधिकार आहेत. ऑस्ट्रेलियाच्या त्याच्या बेटांभोवतीचे महाद्वीपीय शेल्फ त्याला खनिजे आणि हायड्रोकार्बन्समध्ये प्रवेश करण्यास अनुमती देते.

21. यावर एक छोटी टीप लिहा: संलग्न क्षेत्र

- संलग्न क्षेत्र हे एक सागरी क्षेत्र आहे जे किनारपट्टीच्या राज्याच्या आधाररेषेपासून 24 नॉटिकल मैलांपर्यंत विस्तारते, प्रादेशिक समुद्राच्या नंतर स्थित आहे.
- या झोनमध्ये, किनारी राज्य सीमाशुल्क, इमिग्रेशन, स्वच्छता आणि तस्करी किंवा अंमली पदार्थांची तस्करी यांसारख्या बेकायदेशीर क्रियाकलापांना प्रतिबंध करण्याशी संबंधित कायदे लागू करू शकते.
- उदाहरणार्थ, जर एखाद्या जहाजावर बेकायदेशीर माल वाहून नेल्याचा संशय आला, तर किनारपट्टीचे राज्य तपासणी करून कारवाई करू शकते. संलग्न क्षेत्रामध्ये.
- प्रादेशिक समुद्राच्या विपरीत, संलग्न क्षेत्र सर्व क्रियाकलापांवर पूर्ण सार्वभौमत्व देत नाही.
- किनारपट्टीच्या राज्याला त्याच्या सीमेजवळ सुरक्षा आणि नियामक अनुपालन सुनिश्चित करण्यात मदत करणे हा संलग्न क्षेत्राचा प्राथमिक उद्देश आहे.
- हा झोन बफर म्हणून काम करतो, ज्यामुळे राज्याला त्याच्या प्रादेशिक पाण्याच्या पलीकडे कायदा आणि सुव्यवस्था राखता येते.

22. कॉन्टिनेंटल शेल्फ म्हणजे काय?

- महाद्वीपीय शेल्फ हा खंडाचा विस्तारित परिमिती आहे, ज्याला शेल्फ म्हणतात, उथळ समुद्राखाली बुडलेले आहे. समुद्र
- हे किनारपट्टीपासून खोल महासागरापर्यंत पसरलेले आहे, सामान्यतः बेसलाइनपासून 200 नॉटिकल मैलांपर्यंत विस्तारते, परंतु जर समुद्रतळ काही भूवैज्ञानिक निकष पूर्ण करत असेल तर ते आणखी वाढू शकते.
- महाद्वीपीय शेल्फ मौल्यवान आहे कारण त्यात तेल, नैसर्गिक वायू आणि खनिजे यांसारखी संसाधने आहेत.
- उदाहरणार्थ, नॉर्वे सी कॉन्टिनेंटल शेल्फ तेल आणि वायूच्या साठ्याने समृद्ध आहे, जे देशांद्वारे काढले जातात जसे युनायटेड किंगडम आणि नॉर्वे.
- किनारी राज्यांना त्यांच्या खंडीय शेल्फमधून संसाधने शोधण्याचे आणि काढण्याचे विशेष अधिकार आहेत.
- हे अधिकार आर्थिक विकासास प्रोत्साहन देतात परंतु सागरी संरक्षणासाठी जबाबदार व्यवस्थापन देखील आवश्यक आहे परिसंस्था

23. अनन्य आर्थिक क्षेत्र म्हणजे काय?

- अनन्य आर्थिक क्षेत्र (EEZ) किनारपट्टीच्या राज्याच्या बेसलाइनपासून 200 नॉटिकल मैलांपर्यंत विस्तारित आहे.

- EEZ मध्ये, सागरी संसाधनांचे अन्वेषण, शोषण, संवर्धन आणि व्यवस्थापन करण्याचे विशेष अधिकार किनारी राज्यांना आहेत. जसे मासे, तेल आणि खनिजे.
- उदाहरणार्थ, पॅसिफिक महासागरातील जपानचे EEZ शाश्वत वापर सुनिश्चित करून मासेमारी आणि ऑफशोर ऊर्जा प्रकल्पांचे नियमन करण्यास परवानगी देते.
- इतर राष्ट्रांना अजूनही EEZ मध्ये नेव्हिगेशन आणि ओव्हरफ्लाइटचे स्वातंत्र्य आहे आणि ते पाणबुडी घालू शकतात केबल्स आणि पाइपलाइन.
- EEZ सागरी ठिकाणे खुली आणि प्रवेशयोग्य ठेवण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय समुदायाच्या हितसंबंधांसह सागरी संसाधने वापरण्याच्या किनारी राज्यांच्या अधिकारांमध्ये संतुलन राखते.

24. संबंधित उदाहरणांसह उच्च समुद्रांबद्दल चर्चा करा

- उच्च समुद्र हे कोणत्याही देशाच्या अनन्य आर्थिक क्षेत्र आणि प्रादेशिक समुद्रांच्या पलीकडे असलेले महासागराचे क्षेत्र आहेत.
- ते कोणत्याही एका राष्ट्राद्वारे नियंत्रित नसतात आणि ते सर्व राज्यांसाठी खुले असतात, मग ते किनारी असोत किंवा भूपरिवेष्टित असोत.
- उंच समुद्रावरील स्वातंत्र्यांमध्ये नेव्हिगेशन, ओव्हरफ्लाइट, मासेमारी आणि वैज्ञानिक संशोधन यांचा समावेश होतो.
- उदाहरणार्थ, विविध देशांतील मासेमारी जहाजे समुद्रात मुक्तपणे मासेमारी करतात, सागरी जीवनात प्रवेश करू शकत नाहीत. राष्ट्रीय पाण्यापर्यंत मर्यादित.
- संशोधन जहाजे परवानगीशिवाय सागरी जैवविविधता आणि हवामान बदल यावर अभ्यास करू शकतात किनारी राज्यांमधून.
- आंतरराष्ट्रीय शिपिंग मार्गासाठी उंच समुद्र महत्त्वाचे आहेत, ज्यामुळे मालाची जागतिक वाहतूक होऊ शकते.
- अतिमासेमारी, प्रदूषण आणि चाचेगिरी, हे पाणी एक सामायिक संसाधन राहिल याची खात्री करणे.

25. युनायटेड नेशन्स कन्व्हेन्शन ऑन लॉ ऑफ द सीजच्या तरतुदींवर चर्चा करा

युनायटेड नेशन्स कन्व्हेन्शन ऑन द लॉ ऑफ द सी (UNCLOS) महासागर वापर आणि सागरी क्रियाकलापांच्या सर्व पैलूंवर नियंत्रण ठेवणारी एक व्यापक कायदेशीर चौकट स्थापित करते. मुख्य तरतुदींमध्ये हे समाविष्ट आहे:

- सागरी क्षेत्र: UNCLOS विविध महासागर क्षेत्रे परिभाषित करते, जसे की प्रादेशिक समुद्र, संलग्न क्षेत्रे, अनन्य आर्थिक क्षेत्र (EEZ) आणि उच्च समुद्र, प्रत्येक किनारपट्टी आणि इतर राज्यांसाठी विशिष्ट नियमांसह. उदाहरणार्थ, यूएसकडे त्याच्या किनाऱ्याभोवती 12-नॉटिकल-मैलाचा प्रादेशिक समुद्र आहे.
- सार्वभौमत्व आणि अधिकार: किनारी राज्ये त्यांच्या प्रादेशिक समुद्रांवर नियंत्रण ठेवतात आणि त्यांच्या EEZ आणि खंडीय शेल्फ 'चे संसाधनांवर विशेष अधिकार आहेत. ते इतर राष्ट्रांना नेव्हिगेशन आणि ओव्हरफ्लाइटचे स्वातंत्र्य देखील देतात. उदाहरणार्थ, चीन दक्षिण चीन समुद्राच्या संसाधनांवर नियंत्रण ठेवतो परंतु इतर देशांना तेथून जाण्याची परवानगी देतो.
- पर्यावरण संरक्षण: प्रदूषण रोखून, पर्यावरणीय परिणामांचे मूल्यांकन करून आणि संवर्धनावर एकत्रितपणे काम करून राज्यांनी सागरी पर्यावरणाचे रक्षण करावे, अशी अधिवेशनाची आवश्यकता आहे. उदाहरणार्थ, देशांनी तेल गळती मर्यादित केली पाहिजे आणि जहाजांमधून होणारे प्रदूषण कमी केले पाहिजे.
- संसाधन व्यवस्थापन: UNCLOS समुद्री संसाधनांचा शोध आणि वापर नियंत्रित करते, जसे की मत्स्यपालन, तेल आणि खनिजे, टिकाऊपणाला प्रोत्साहन देते. उदाहरणार्थ, युरोपियन पाण्यात जादा मासेमारी रोखण्यासाठी EU कडे मासेमारीचा कोटा आहे.
- विवादाचे निराकरण: UNCLOS देशांना वाटाघाटी, लवाद किंवा आंतरराष्ट्रीय न्यायाधिकरण फॉर द लॉ ऑफ द सी (ITLOS) सारख्या न्यायालयांद्वारे शांततेने विवाद सोडवण्याचे मार्ग प्रदान करते. ITLOS न्यायाधिकरणाने शासित असलेल्या दक्षिण चीन समुद्रावर फिलीपिन्सचा चीनसोबतचा वाद हा एक उल्लेखनीय खटला आहे.
- नेव्हिगेशन आणि सुरक्षितता: UNCLOS जहाजांसाठी सुरक्षित मार्ग सुनिश्चित करते आणि सागरी वाहतूक, शोध आणि बचाव कार्य आणि अपघात रोखण्यासाठी नियम सेट करते. उदाहरणार्थ, आंतरराष्ट्रीय सागरी संघटना (IMO) समुद्रावरील सुरक्षिततेचे नियमन करण्यास मदत करते.
- आंतरराष्ट्रीय समुद्रतळ प्राधिकरण: UNCLOS ने राष्ट्रीय नियंत्रणाच्या पलीकडे खोल समुद्रात खनिज उत्खनन व्यवस्थापित करण्यासाठी, जबाबदार पद्धती सुनिश्चित करण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय समुद्रतळ प्राधिकरणाची स्थापना केली. जमैकासारखे देश या संसाधनांचे व्यवस्थापन करण्यात गुंतलेले आहेत.
- भूपरिवेष्टित राज्यांचे हक्क: UNCLOS भूपरिवेष्टित राज्यांना शेजारच्या मार्गे समुद्रात प्रवेशाची हमी देते देश, त्यांना जागतिक व्यापारात सहभागी होण्यास मदत करतात. उदाहरणार्थ, पॅराग्वे, एक भूपरिवेष्टित देश, मालवाहतुकीसाठी अर्जेन्टिनाच्या बंदरांचा वापर करण्याचे अधिकार आहेत.

26. अँग्लो-नॉर्वेजियन फिशरीज केसबद्दल लिहा

- ऑग्लो-नॉर्वेजियन मत्स्यपालन प्रकरण हे 1951 मध्ये युनायटेड किंगडम आणि नॉर्वे यांच्यातील वाद होते, जेथे नॉर्वेने आपली मासेमारीची सीमा कशी परिभाषित केली हे यूकेने आव्हान दिले.
- नॉर्वेने त्याच्या किनाऱ्यावरील बिंदूंना जोडण्यासाठी सरळ रेषा किंवा "बेसलाइन्स" वापरल्या, ज्याने किनाऱ्याच्या नैसर्गिक आकाराचे काटेकोरपणे पालन करण्याऐवजी, fjords आणि ऑफशोर बेटांचा समावेश असलेले मासेमारी क्षेत्र तयार केले.
- यूकेने असा युक्तिवाद केला की नॉर्वेच्या सीमा खूप विस्तृत आहेत आणि त्यांनी किनारपट्टीच्या कमी पाण्याचे अनुसरण केले पाहिजे त्याऐवजी चिन्हांकित करा.
- इंटरनॅशनल कोर्ट ऑफ जस्टिस (ICJ) ने नॉर्वेच्या बाजूने निर्णय दिला, सहमती दर्शवली की ते सरळ बेसलाइन वापरू शकते त्याच्या अद्वितीय आणि अनियमित किनारपट्टीमुळे.
- हा निर्णय सागरी सीमा कायद्यासाठी एक प्रमुख उदाहरण बनला, विशेषतः अनियमित असलेल्या देशांसाठी किनारपट्टी, आणि नंतर समुद्राच्या कायद्यावरील संयुक्त राष्ट्रांच्या अधिवेशनावर प्रभाव टाकला.

27. ओझोन कमी होणे परिभाषित करा

- ओझोन कमी होणे म्हणजे ओझोनचा थर पातळ होणे, हा एक संरक्षणात्मक स्तर आहे जो पृथ्वीच्या वातावरणात उंच आहे. हा थर सूर्याचे बहुतेक हानिकारक अल्ट्राव्हायोलेट (UV) किरण शोषून घेतो, ज्यामुळे पृथ्वीवरील जीवनाचे संरक्षण होते.
- ओझोन कमी होण्याचे मुख्य कारण म्हणजे काही मानवनिर्मित रसायने, जसे की सीएफसी (जुन्या फ्रीज, एअर कंडिशनर आणि स्प्रे कॅनमध्ये आढळतात). जेव्हा ही रसायने वरच्या वातावरणात पोहोचतात तेव्हा सूर्यप्रकाश त्यांना तोडतो आणि क्लोरीन आणि ब्रोमिन सोडतो. हे घटक नंतर ओझोनचे रेणू नष्ट करतात, ज्यामुळे थराची जाडी कमी होते.
- जेव्हा ओझोनचा थर पातळ होतो, तेव्हा अधिक हानिकारक अतिनील किरण पृथ्वीवर पोहोचतात, ज्यामुळे त्वचेचा कर्करोग, डोळ्यांचे नुकसान होण्याचा धोका वाढू शकतो आणि वनस्पती आणि समुद्री जीवनाला हानी पोहोचू शकते. यावर उपाय म्हणून, जगभरातील देशांनी मॉन्ट्रियल प्रोटोकॉलला सहमती दर्शविली, जो ओझोन-क्षीण करणारे पदार्थ बाहेर टाकण्यासाठी एक आंतरराष्ट्रीय करार आहे, ज्याचा उद्देश ओझोन स्तराचे संरक्षण आणि पुनर्संचयित करणे आहे.

28. स्पष्ट करा: गरम पाठपुरावा

- हॉट पर्स्यूट हे आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील एक तत्व आहे जे एखाद्या किनारपट्टीच्या राज्याला परदेशी जहाजाचा पाठलाग करण्यास आणि त्याच्या प्रादेशिक पाण्यात त्याच्या कायद्यांचे उल्लंघन करणाऱ्या जहाजाला पकडण्याची परवानगी देते, जरी जहाज आंतरराष्ट्रीय पाण्यात पळून गेले तरीही.
- हे तत्व गुन्हेगारांना राज्याच्या पलीकडे पळून जाऊन कायदेशीर परिणाम टाळण्यापासून रोखण्यासाठी वापरले जाते अधिकार क्षेत्र
- गरम पाठपुरावा कायदेशीर होण्यासाठी, परदेशी जहाज अद्याप प्रादेशिक पाण्याच्या आत असतानाच सुरू होणे आवश्यक आहे किंवा किनारी राज्याचा संलग्न क्षेत्र.
- पाठलाग करणाऱ्या राज्याने कोणत्याही व्यत्ययाशिवाय जहाजाचा सतत पाठलाग केला पाहिजे आणि पाठलाग संपला पाहिजे जर परदेशी जहाज दुसऱ्या देशाच्या प्रादेशिक पाण्यात प्रवेश करते.
- मासेमारी, तस्करी, अंमली पदार्थांची तस्करी आणि इतर संबंधित कायद्यांची अंमलबजावणी करण्यासाठी हॉट पर्स्यूटचा वापर केला जातो राज्याच्या सागरी कायद्यांचे उल्लंघन.

29. एलियन कोण आहेत? एलियन्सचे अधिकार काय आहेत? मध्ये एलियन्सना उपलब्ध नसलेले कोणतेही दोन अधिकार द्या भारत.

- एलियन असे लोक आहेत जे एका देशाचे नागरिक आहेत परंतु दुसऱ्या देशात राहत आहेत किंवा प्रवास करत आहेत. उदाहरणार्थ, युनायटेड स्टेट्सला भेट देणारा भारतीय नागरिक अमेरिकेतील एलियन आहे
- एलियन्स ज्या देशात आहेत त्या देशात काही अधिकार आहेत, परंतु हे अधिकार देशाच्या कायद्यांवर आणि प्रकारावर अवलंबून आहेत त्यांच्याकडे असलेला व्हिसा किंवा परमिट.
- एलियन्सना मूलभूत मानवी हक्क आहेत, जसे की जगण्याचा अधिकार, भाषण स्वातंत्र्य आणि अन्याय्य वागणुकीपासून संरक्षण, नागरिकांप्रमाणेच. उदाहरणार्थ, कामावर अन्यायकारक वागणूक दिल्यास ते तक्रार दाखल करू शकतात.
- त्यांना काही सेवांमध्येही प्रवेश आहे, जसे की आपत्कालीन वैद्यकीय सेवा आणि काही बाबतीत, शिक्षण.
- मतदान करण्याचा किंवा सरकारी नोकऱ्या ठेवण्याचा अधिकार यासारखे काही हक्क सामान्यतः फक्त नागरिकांसाठी असतात.
- एलियन्सकडून यजमान देशाच्या कायद्यांचे पालन करणे आणि त्यांच्या प्रथा आणि संस्कृतीचा आदर करणे अपेक्षित आहे.
- काही अधिकार, जसे की काम करण्याची क्षमता, योग्य व्हिसा किंवा वर्क परमिट आवश्यक आहे.
- जर एलियनने कायदा मोडला किंवा त्यांचा व्हिसा ओव्हरस्टेड केला, तर देश त्यांचा मुक्काम प्रतिबंधित किंवा समाप्त करू शकतो.

भारतातील एलियन्सना उपलब्ध नसलेले अधिकार:

- i मतदानाचा अधिकार: भारतातील एलियन्सना निवडणुकीत मतदान करण्याचा अधिकार नाही. स्थानिक, राज्य आणि राष्ट्रीय स्तरावरील सरकारी प्रतिनिधींच्या मतदानात फक्त भारतीय नागरिकांना सहभागी होण्याची परवानगी आहे.
- ii काही सरकारी नोकऱ्या ठेवण्याचा अधिकार: परदेशी लोक भारतीय प्रशासनात काही सरकारी पदे किंवा नोकऱ्या धारण करू शकत नाहीत, कारण या भूमिका केवळ भारतीय नागरिकांसाठी राखीव आहेत.

30. आश्रय म्हणजे काय?

- आश्रय म्हणजे आपल्या घरातून पळून गेलेल्या परदेशी व्यक्तीला (किंवा "आश्रय शोधणारा") देशाने दिलेले संरक्षण छळ, युद्ध किंवा त्यांच्या जीवाला धोका या भीतीमुळे देश.
- जेव्हा एखाद्याला आश्रय दिला जातो, तेव्हा त्यांना नवीन देशात सुरक्षितपणे राहण्याची परवानगी दिली जाते आणि त्यांचे संरक्षण केले जाते त्यांच्या मायदेशी परत पाठवले जात आहे.
- आश्रयाचे दोन मुख्य प्रकार आहेत: प्रादेशिक आश्रय आणि अतिरिक्त-प्रादेशिक आश्रय.
- प्रादेशिक आश्रय तेव्हा होतो जेव्हा एखादी व्यक्ती आश्रय शोधत असलेल्या देशात पोहोचते आणि तेथे संरक्षण मागते. उदाहरणार्थ, जर कोणी जर्मनीला त्यांच्या मूळ देशात युद्धापासून सुरक्षिततेसाठी प्रवास करत असेल आणि त्यांना जर्मनीमध्ये राहण्याची परवानगी असेल, तर त्यांना प्रादेशिक आश्रय मिळाला आहे.
- जेव्हा एखादा देश त्याच्या स्वतःच्या क्षेत्राबाहेर आश्रय देतो, जसे की परदेशात त्याच्या दूतावासात किंवा वाणिज्य दूतावासात आश्रय देतो तेव्हा एक्स्ट्रा-टेरिटोरियल आश्रय होतो. उदाहरणार्थ, जर एखाद्याने आपल्या देशामध्ये परदेशी दूतावासात संरक्षण मागितले आणि दूतावासाचा देश त्यांना संरक्षण देण्यास सहमत असेल, तर हे अतिरिक्त-प्रादेशिक आश्रय आहे.
- आश्रय हा देशांसाठी गंभीर धोका असलेल्या आणि आश्रयाची गरज असलेल्या लोकांना मदत करण्याचा मार्ग आहे, त्यांना राहण्यासाठी सुरक्षित जागा आणि कायदेशीर संरक्षण प्रदान करते.

31. सागरी सीमांचे सीमांकन करण्याची प्रक्रिया काय आहे? ते महत्त्वाचे का आहे? घटक काय आहेत सागरी सीमांच्या परिसीमनात विचार केला जातो?

सागरी सीमांचे सीमांकन दोन किंवा अधिक किनारी राज्यांच्या सागरी क्षेत्रांमधील सीमा प्रस्थापित करण्याच्या प्रक्रियेला सूचित करते. यामध्ये प्रादेशिक समुद्र, अनन्य आर्थिक क्षेत्र (EEZ) आणि महाद्वीपीय शelf सारख्या क्षेत्रांचा समावेश आहे. विवाद टाळण्यासाठी आणि मासे, तेल आणि वायू यांसारख्या सागरी संसाधनांचा वाजवी वापर सुनिश्चित करण्यासाठी किनारी राज्यांनी त्यांच्या सीमा कोठे आहेत यावर सहमत असणे आवश्यक आहे.

सीमांकन प्रक्रिया महत्त्वाची आहे कारण ती समुद्रातील क्षेत्रावरील प्रत्येक देशाचे हक्क स्पष्ट करते, सागरी संसाधनांच्या वापरावरून होणारे संघर्ष रोखते. मासेमारी, शिपिंग आणि ऑफशोर ड्रिलिंग यांसारख्या क्रियाकलापांसाठी विशिष्ट क्षेत्रांवर कोणाचे नियंत्रण आहे हे निर्धारित करण्यात देखील हे मदत करते.

या सीमांची मर्यादा घालताना, अनेक घटकांचा विचार केला जातो:

- भौगोलिक वैशिष्ट्ये: किनारपट्टीचा आकार आणि राज्यांमधील अंतर कुठे प्रभावित करू शकते सीमा आखली आहे.
- भूगर्भशास्त्रीय आणि भूरूपशास्त्रीय वैशिष्ट्ये: उदाहरणार्थ, समुद्रतळाचा आकार आणि रचना (जसे पाण्याखालील पर्वत किंवा पर्वत) विचारात घेतले जाऊ शकतात.
- आर्थिक हितसंबंध: राज्ये बहुधा सागरी क्षेत्रांमध्ये आढळणाऱ्या मूल्यवान संसाधनांपर्यंत त्यांच्या प्रवेशाचे संरक्षण करण्याचा प्रयत्न करतात, जसे की मासेमारी क्षेत्र किंवा पाण्याखालील खनिजे.
- समानता आणि निष्पक्षता: निष्पक्षतेचे तत्त्व हे सुनिश्चित करते की सीमा वाजवी पद्धतीने आखली गेली आहे दोन्ही पक्षांसाठी, जरी नैसर्गिक भौगोलिक वैशिष्ट्यांमुळे समान परिणाम होत नसले तरीही.

32. सागरी सीमा मर्यादित करण्यात आंतरराष्ट्रीय कायद्याची भूमिका काय आहे? भौगोलिक वैशिष्ट्ये कशी करतात सागरी सीमा सीमांकनावर परिणाम?

सागरी सीमांच्या परिसीमनात आंतरराष्ट्रीय कायदा महत्त्वाची भूमिका बजावतो. सीमा निष्पक्ष आणि वाजवी पद्धतीने आखल्या गेल्या आहेत याची खात्री करण्यासाठी ते फ्रेमवर्क आणि मार्गदर्शक तत्त्वे प्रदान करते. मुख्य आंतरराष्ट्रीय करार, जसे की युनायटेड नेशन्स कन्व्हेंशन ऑन द लॉ ऑफ द सी (UNCLOS), सागरी सीमा निश्चित करण्यासाठी नियमांची रूपरेषा देतात. हे कायदे देशांना संघर्ष टाळण्यास आणि विवादित क्षेत्रांवर शांततापूर्ण वाटाघाटी करण्यास प्रोत्साहन देतात.

सागरी सीमा कशा ठरवल्या जातात यावर भौगोलिक वैशिष्ट्यांचा महत्त्वपूर्ण प्रभाव पडतो. किनारपट्टीचा आकार आणि किनारपट्टीच्या राज्यांच्या सांनिध्याचा प्रभाव जेथे सीमा काढली जाते. उदाहरणार्थ, जर दोन देशांचे किनारे एकमेकांच्या अगदी जवळ असतील, तर एक समान अंतर रेषा (दोन्ही किनाऱ्यांपासून समान अंतरावर असलेली रेषा)

सागरी क्षेत्रांचे विभाजन करण्यासाठी वापरले जाऊ शकते. त्याचप्रमाणे, जर देशांत काही विशिष्ट समुद्रतळाची वैशिष्ट्ये आहेत, जसे की पाण्याखालील पर्वतरांगा किंवा पर्वत, ही वैशिष्ट्ये देखील सीमेवर परिणाम करू शकतात. क्षेत्राची नैसर्गिक वैशिष्ट्ये आणि त्यात सहभागी राज्यांचे हित या दोन्हींचा आदर करून सीमा निष्पक्ष आहे याची खात्री करणे हे उद्दिष्ट आहे.

33. समीप आणि विरुद्ध सागरी सीमांकन संबंधित केस कायदे सीमा

केस	देश गुंतलेले	परिणाम
उत्तर कॉन्टिनेंटल शेल्फ केस	समुद्र जर्मनी, डेन्मार्क	या प्रकरणात जर्मनी आणि डेन्मार्क यांच्यात उत्तर समुद्रातील त्यांच्या खंडीय शेल्फ 'चे अव रुप असलेल्या सीमेवरून मतभेद होते. कॉन्टिनेंटल शेल्फ ही पाण्याखालील जमीन आहे जी देशाच्या किनारपट्टीपासून पसरलेली आहे. दोन्ही देशांच्या सीमा कुठे असाव्यात यावर एकमत होऊ शकले नाही. आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ) ने ठरवले की समुद्राच्या मध्यभागी फक्त एक साधी रेषा काढण्याऐवजी समुद्राच्या पृष्ठभागाच्या नैसर्गिक आकारावर, पाण्याखालील पर्वत किंवा पर्वतरांगांप्रमाणे सीमारेषा आधारित असावी. दोन्ही देशांच्या किनारपट्टीची लांबी भिन्न असल्याने, न्यायालयाने दोन्ही बाजूंना न्याय्य असा तोडगा काढला. कोणताही देश मासे किंवा तेल यांसारख्या संसाधनांपासून अन्यायकारकपणे कापला जाणार नाही याची खात्री करण्यासाठी या निर्णयाचा उद्देश होता.
लिबिया वि. ट्युनिशिया कॉन्टिनेंटल शेल्फ केस	लिबिया, ट्युनिशिया	या प्रकरणात, लिबिया आणि ट्युनिशियामध्ये भूमध्य समुद्रातील त्यांच्या महाद्वीपीय शेल्फ 'चे अव रुप यांच्या सीमेवर विवाद झाला होता. आयसीजेला सीमा कुठे असावी हे ठरवण्यास सांगितले होते. न्यायालयाने परिसराचा भूगोल, समुद्रातील तळाचा आकार (बाथिमेट्री) आणि दोन्ही देशांचे आर्थिक हितसंबंध अशा अनेक बाबी विचारात घेतल्या. दोन्ही देशांसाठी न्याय्य सीमा ठरवण्यासाठी न्यायालयाने या घटकांचा वापर केला. लिबिया आणि ट्युनिशिया या दोन्ही देशांना भूमध्य समुद्रातील मौल्यवान संसाधनांपर्यंत योग्य प्रवेश मिळेल याची खात्री करणे हे उद्दिष्ट होते.
इटलीचे प्रजासत्ताक वि. भारत संघ	इटली, भारत या प्रकरणात	भारत आणि इटलीमध्ये अरबी समुद्रातील सागरी हद्दीवरून मतभेद होते. भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाला सीमारेषेचा निर्णय घेण्यास सांगण्यात आले. न्यायालयाने दोन्ही देशांच्या किनारपट्टीतील अंतराचा विचार केला आणि ठरवले की दोन्ही देशांना समुद्रातील संसाधनांमध्ये समान प्रवेश मिळेल अशा प्रकारे सीमारेषा आखली जावी. "समान अंतर" या तत्वाचा वापर करून हा निर्णय घेण्यात आला, म्हणजे सीमारेषा दोन किनाऱ्यांपासून समान अंतरावर काढली गेली. न्यायालयाने खात्री केली की दोन्ही देशांचे भौगोलिक स्थान आणि त्यांच्या आर्थिक गरजा लक्षात घेऊन हा तोडगा न्याय्य आहे.
बांगलाचा उपसागर सागरी सीमा लवाद	बांगलादेश, भारत	बांगलादेश आणि भारत यांच्यात बांगलाचा उपसागरातील त्यांच्या सागरी सीमेवर दीर्घकाळ विवाद होता, हा समुद्राचा एक भाग जो मासे आणि तेल यासारख्या संसाधनांनी समृद्ध आहे. दोन्ही देश त्यांच्या सीमा कुठे असावीत यावर एकमत होऊ शकले नाहीत, म्हणून ते निर्णय घेण्यासाठी लवाद न्यायाधिकरणाकडे (स्वतंत्र तज्ञांचा एक गट) गेले. न्यायाधिकरणाने "समसमान तत्व" वापरण्याचा निर्णय घेतला, ज्याचा अर्थ दोन्ही देशांच्या किनारपट्टीपासून समान अंतर असलेली रेषा काढणे. तथापि, न्यायाधिकरणाने दोन्ही देशांसाठी निर्णय योग्य आहे याची खात्री करण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय कायदा आणि क्षेत्राची अद्वितीय भौगोलिक वैशिष्ट्ये यासारख्या इतर घटकांचा देखील विचार केला. न्यायाधिकरणाच्या निर्णयामुळे सागरी सीमा स्पष्टपणे परिभाषित करण्यात आणि वाद मिटवण्यास मदत झाली.

34. "मानवजातीचा सामान्य वारसा" ही संकल्पना स्पष्ट करा आणि त्यातील प्रमुख घटकांचा उल्लेख करा.

- "मानवजातीचा सामायिक वारसा" (CHM) चा अर्थ असा आहे की काही जागतिक संसाधने, जसे की समुद्रतळा, सर्व लोकांच्या मालकीचे आहेत, कोणत्याही एका देशाचे नाही.
- संसाधने कोणत्याही राष्ट्राची किंवा व्यक्तीची मालकी किंवा हक्क असू शकत नाहीत.
- सर्व राष्ट्रे या संसाधनांचे व्यवस्थापन आणि योग्य वापर करण्याची जबाबदारी सामायिक करतात.

- मुख्य उद्दिष्ट हे सुनिश्चित करणे आहे की या संसाधनांचा भविष्यातील पिढ्यांसह प्रत्येकाला फायदा होईल.

CHM च्या काही प्रमुख घटकांमध्ये हे समाविष्ट आहे:

- गैर-विनियोग: आंतरराष्ट्रीय समुद्रतळ क्षेत्रातील संसाधनांवर कोणीही दावा करू शकत नाही.
- सामायिक व्यवस्थापन: संसाधने आंतरराष्ट्रीय सीबेड सारख्या आंतरराष्ट्रीय संस्थांद्वारे व्यवस्थापित केली जातात सर्व राष्ट्रांच्या फायद्यासाठी प्राधिकरण (ISA).
- न्याय्य वाटणी: या संसाधनांमधून मिळणारे फायदे विशेषतः गरिबांना न्याय्यपणे वाटले पाहिजेत ज्या देशांकडे ही क्षेत्रे एक्सप्लोर करण्यासाठी संसाधने नसतील.
- शांततापूर्ण वापर: क्षेत्राचा वापर केवळ शांततापूर्ण हेतूसाठी केला जाणे आवश्यक आहे, कोणत्याही लष्करी क्रियाकलापांना परवानगी नाही.
- शाश्वत वापर: संसाधन उत्खननाने पर्यावरणाला हानी पोहोचू नये आणि सागरी जीवनाचे संरक्षण करण्यासाठी शाश्वत पद्धतीचे पालन केले पाहिजे.

35. "इंटरनॅशनल सीबेड अथॉरिटी" (ISA) स्पष्ट करा. ISA ची भूमिका काय आहे?

- ISA ही एक संघटना आहे जी आंतरराष्ट्रीय समुद्रतळ क्षेत्रातील क्रियाकलापांवर देखरेख करते, ज्याला "मानवजातीचा सामान्य वारसा" मानले जाते.
- हे समुद्राच्या कायद्यावरील संयुक्त राष्ट्रांच्या करारांतर्गत (UNCLOS) तयार केले गेले.
- त्याची भूमिका म्हणजे खनिजे सारख्या समुद्रातील संसाधनांचे अन्वेषण आणि खाणकामाचे नियमन करणे, ते पूर्ण झाले आहे याची खात्री करणे. प्रामाणिकपणे आणि जबाबदारीने.
- ISA हे सुनिश्चित करते की समुद्रतळाच्या संसाधनांचे फायदे समान रीतीने सामायिक केले जातात, विशेषतः विकसनशीलतेसह देश
- खाणकामातून सागरी जीवसृष्टीला होणारी हानी टाळण्यासाठी नियमांची अंमलबजावणी करून पर्यावरणाचे संरक्षण करण्यातही ते मदत करते.
- ISA देशांना प्रोत्साहित करून वैज्ञानिक संशोधन आणि तांत्रिक प्रगतीला चालना देण्यासाठी कार्य करते ज्ञानाची देवाणघेवाण करा आणि खोल-समुद्राच्या शोधात सहयोग करा.
- प्राधिकरण हे सुनिश्चित करते की समुद्रतळ क्षेत्रातील सर्व क्रियाकलाप केवळ वैयक्तिकच नव्हे तर सर्व मानवतेच्या हितासाठी आहेत राष्ट्र

36. आंतरराष्ट्रीय समुद्रतळासाठी "मानवजातीचा समान वारसा" तत्त्वाचे महत्त्व काय आहे? संसाधने?

- हे सुनिश्चित करते की खनिजांसारखी समुद्रतळ संसाधने, कोणत्याही एका राष्ट्राद्वारे शोषण केली जात नाहीत परंतु ती जागतिक स्तरावर सामायिक केली जातात.
- गरीब देशांनाही या संसाधनांचा फायदा होईल याची खात्री करून ते निष्पक्षतेला प्रोत्साहन देते, जे त्यांना होऊ शकते ते स्वतःच शोधू शकत नाहीत.
- हे देशांना शांततेने सहकार्य करण्यास आणि या संसाधनांवर संघर्ष टाळण्यास प्रोत्साहित करते.
- तत्त्व शाश्वत वापरास समर्थन देते, म्हणजे ही संसाधने सागरी पर्यावरणाला हानी न पोहोचवता जबाबदारीने वापरली पाहिजेत.

37. आंतरराष्ट्रीय सागरी क्षेत्रासाठी शाश्वत विकास का महत्त्वाचा आहे?

- शाश्वत विकास हे सुनिश्चित करतो की समुद्रातील संसाधने अशा प्रकारे वापरली जातात ज्यामुळे सागरी नुकसान होणार नाही इकोसिस्टम किंवा भविष्यातील पिढ्यांसाठी संसाधने कमी करणे.
- हे आर्थिक वाढ आणि पर्यावरण संरक्षण यांच्यातील संतुलन राखण्यास मदत करते.
- टिकाऊपणाशिवाय, खोल समुद्रातील खाणकाम सारख्या क्रियाकलापांमुळे महासागराचे अपरिवर्तनीय नुकसान होऊ शकते जैवविविधता

38. आंतरराष्ट्रीय समुद्र किनाऱ्याच्या क्षेत्राच्या संसाधनांचे व्यवस्थापन करण्यात कोणती आव्हाने आहेत?

- सर्व देशांना, विशेषतः विकसनशील देशांना आर्थिक फायद्यांमध्ये योग्य वाटा मिळावा हे सुनिश्चित करणे कठीण आहे.
- पर्यावरणाचे रक्षण करण्याच्या गरजेसोबत संसाधनांचा समतोल साधणे हे एक मोठे आव्हान आहे.
- काही देशांकडे समुद्रतळाच्या संसाधनांचा शोध घेण्यासाठी तंत्रज्ञान किंवा निधी नसू शकतो, ज्यामुळे असमानता निर्माण होते खेळण्याचे मैदान
- सागरी परिसंस्थेची हानी टाळण्यासाठी क्रियाकलापांचे नियमन आणि निरीक्षण कसे करावे याबद्दल चिंता आहेत.

39. ISA समुद्रतळ संसाधन उत्खननाचे नियमन कसे करते याचे उदाहरण द्या.

- ISA अशा देशांना किंवा कंपन्यांना परवाने देते जे समुद्रतळाचे अन्वेषण किंवा खाण करू इच्छितात, याची खात्री करून कठोर पर्यावरणीय आणि नैतिक नियमांचे पालन करा.
- कोणतेही खाणकाम होण्यापूर्वी, ISA ला पर्यावरणीय प्रभाव मूल्यांकन आवश्यक आहे हे सुनिश्चित करण्यासाठी की क्रियाकलाप सागरी जीवनास हानी पोहोचवू शकणार नाही.
- उदाहरणार्थ, जर एखाद्या देशाला समुद्रतळावर पॉलिमेटेलिक नोड्यूलचे खनन करायचे असेल, तर त्यांना ISA कडून मान्यता मिळणे आवश्यक आहे आणि विकसनशील देशांना समर्थन देणारे शुल्क भरणे यासह सर्व नियामक आवश्यकता पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

40. कराराची संकल्पना स्पष्ट करा आणि विविध प्रकारच्या करारांचा सारांश द्या.

करार हा देश किंवा आंतरराष्ट्रीय संस्थांमधील औपचारिक करार आहे. करार नियम सेट करण्यात, विवाद सोडविण्यात किंवा व्यापार, शांतता, मानवी हक्क आणि पर्यावरण यांसारख्या समस्यांवर सहकार्य निर्माण करण्यात मदत करतात. एकदा स्वाक्षरी केल्यावर, देशांनी कराराच्या अटीचे पालन करणे अपेक्षित आहे, त्यांना कायदेशीर बंधनकारक बनवून. जगभरातील शांतता, स्थिरता आणि सहकार्य राखण्यासाठी करार आवश्यक आहेत.

करार लक्षात ठेवण्यासाठी चीट कोड: "मोठे माकडे जांभळ्या कार्यालयात आणि परिपूर्ण पिकनिकसाठी चमकदार डॉल्फिनचा पाठलाग करतात."

प्रकार	वर्णन	उदाहरण
द्विपक्षीय तह	द्विपक्षीय करार म्हणजे व्यापार, संरक्षण किंवा तंत्रज्ञानातील सहकार्य यासारख्या विशिष्ट विषयावर दोन देशांमधील करार. केवळ दोनच देश गुंतलेले असल्यामुळे, ते त्यांच्या संबंधांशी संबंधित असलेल्या मुद्द्यांवर लक्ष केंद्रित करून, दोघांनाही थेट लाभ देणाऱ्या अटींवर वाटाघाटी करतात. हे करार अनेकदा सुरक्षा, आर्थिक सहकार्य किंवा पर्यावरणीय मानकांना संबोधित करतात. द्विपक्षीय करारांची वाटाघाटी करणे आणि अंमलबजावणी करणे सोपे आहे, कारण केवळ दोन पक्षांनी अटींवर सहमत होणे आवश्यक आहे, ज्यामुळे ते स्थापित करणे अधिक जलद होते.	यूएस-जपान सुरक्षा करार: एक संरक्षण करार ज्यामध्ये यूएस जपानचे संरक्षण करण्याचे वचन देते.
बहुपक्षीय तह	बहुपक्षीय करार म्हणजे तीन किंवा अधिक देशांचा समावेश असलेला करार, सामान्यतः हवामान बदल, मानवाधिकार किंवा सार्वजनिक आरोग्य यासारख्या जागतिक समस्यांशी निगडित. त्यात अनेक देशांचा समावेश असल्याने, प्रत्येक देशाच्या आवाजाचा विचार केला जाईल याची खात्री करून, त्यासाठी अधिक व्यापक वाटाघाटी आवश्यक आहेत. बहुपक्षीय करार अनेकदा सार्वत्रिक मानके किंवा दायित्वे तयार करतात ज्याचे पालन करण्यास सहभागी देश सहमत असतात. या करारांची अंमलबजावणी करणे आव्हानात्मक असू शकते, कारण प्रत्येक देशाचे स्वतःचे हितसंबंध आहेत, परंतु ते एकत्रित कृतीची आवश्यकता असलेल्या जागतिक समस्यांवर सहकार्यास प्रोत्साहन देतात.	पॅरिस हवामान करार: 190 हून अधिक देश हरितगृह उत्सर्जन कमी करण्यासाठी वचनबद्ध आहेत.
प्रादेशिक तह	प्रादेशिक करार हा एका विशिष्ट प्रदेशातील देशांमधील करार आहे, ज्याचा उद्देश शेजारील राष्ट्रांमधील सहकार्य, व्यापार किंवा सुरक्षा वाढवणे आहे. सीमापार व्यापार, इमिग्रेशन किंवा प्रादेशिक शांतता राखणे यासारख्या सामायिक प्रादेशिक समस्यांना संबोधित करून, हे करार जवळच्या देशांमधील आर्थिक संबंध आणि राजकीय संबंध मजबूत करतात.	उत्तर अमेरिकन मुक्त व्यापार करार (NAFTA): कॅनडा, अमेरिका आणि मेक्सिको यांच्यातील मुक्त व्यापार करार.
बहुपक्षीय तह	प्रादेशिक करार EU सारख्या मुक्त व्यापार क्षेत्रांना प्रोत्साहन देऊ शकतात किंवा नद्या आणि जंगलांसारख्या सामायिक संसाधनांचे व्यवस्थापन करण्यात मदत करू शकतात. प्रादेशिक पातळीवर एकत्र काम करून, देश समस्या सोडवू शकतात जे एकट्याने सोडवणे कठीण असू शकते. प्रादेशिक करार सांस्कृतिक देवाणघेवाण वाढवतात आणि अनेकदा प्रादेशिक युतींचा पाया असतात.	ट्रान्स-पॅसिफिक भागीदारी (TPP): आशिया-पॅसिफिक क्षेत्रातील 11 देशांमधील व्यापार करार.

	ते सहसा समान हितसंबंध असलेल्या देशांना सहयोग करण्याची परवानगी देतात जगभरातील सर्व देशांना वचनबद्ध न करता.	
कन्व्हेंशन हा एक प्रकारचा	करार आहे जो मानवी हक्क, पर्यावरण संरक्षण किंवा कामगार यासारख्या महत्वाच्या मुद्द्यांवर व्यापक, सार्वत्रिक मानके सेट करतो. अधिकार अधिवेशने बहुतेक वेळा आंतरराष्ट्रीय परिषदांचे परिणाम असतात जिथे देश समान मूल्ये आणि ध्येयांवर सहमत असतात. ते देशांनी अनुसरण करण्यासाठी एक फ्रेमवर्क तयार करतात आणि सामान्यतः न्याय्य पद्धतीसाठी मार्गदर्शक तत्त्वे स्थापित करतात. अधिवेशने कोणत्याही विषयाला कव्हर करू शकतात ज्यावर जागतिक लक्ष आवश्यक आहे आणि ते सहसा इतर करारांचा पाया बनतात. जे देश एखाद्या अधिवेशनावर स्वाक्षरी करतात त्यांनी त्याचे मानक पूर्ण करण्यासाठी त्यांचे स्वतःचे कायदे तयार करणे अपेक्षित आहे. युनायटेड नेशन्स सारख्या आंतरराष्ट्रीय संस्था अनेकदा देश त्यांच्या स्वाक्षरी केलेल्या करारांचे पालन करतात की नाही यावर लक्ष ठेवतात.	जिनिव्हा अधिवेशने: युद्धकाळातील आचरणाचे नियम, जसे की नागरिकांचे आणि कैद्यांचे संरक्षण करणे युद्ध
करार देशांमधील	कोणत्याही औपचारिक व्यवस्थेसाठी करार हा एक व्यापक शब्द आहे, जो कायदेशीररित्या बंधनकारक किंवा अधिक अनौपचारिक असू शकतो. करार लवचिक असतात आणि ते व्यापारापासून सांस्कृतिक देवाणघेवाणीपर्यंत काहीही कव्हर करू शकतात. ते सहसा विशिष्ट समस्यांचे द्रुतपणे निराकरण करण्यासाठी किंवा सामान्य हितसंबंधांवर सहकार्य स्थापित करण्यासाठी केले जातात. करार तात्पुरते किंवा चिरस्थायी असू शकतात आणि ते नेहमी करारांसारखे तपशीलवार असणे आवश्यक नसते. करार अधिक सहजतेने वाटाघाटी आणि सुधारित केले जाऊ शकतात आणि भविष्यात अधिक औपचारिक करारासाठी प्रारंभ बिंदू म्हणून काम करू शकतात. ती व्यावहारिक साधने आहेत जी देश मैत्रीपूर्ण संबंध वाढवण्यासाठी आणि जटिल कायदेशीर वचनबद्धतेशिवाय सामायिक समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी वापरतात.	अमेरिका-चीन व्यापार करार: अमेरिका आणि चीन यांच्यातील व्यापार असमतोल आणि टॅरिफ संबोधित केले.
चार्टर एक सनद हा एक	मूलभूत दस्तऐवज आहे जो आंतरराष्ट्रीय संस्था स्थापन करतो आणि तिची उद्दिष्टे, मूल्ये आणि नियमांची रूपरेषा देतो. हे संस्थेचा उद्देश, त्याची रचना आणि ती कशी कार्य करेल याची व्याख्या करते. सनद अनेकदा सदस्य देशांची सामायिक दृष्टी प्रतिबिंबित करतात, निर्णय घेण्याकरिता मार्गदर्शक तत्त्वे सेट करतात आणि सदस्यत्वाच्या भूमिका परिभाषित करतात. उदाहरणार्थ, संयुक्त राष्ट्रांची सनद शांतता, सुरक्षा आणि सहकार्याला चालना देण्यावर लक्ष केंद्रित करून UN चा उद्देश परिभाषित करते. चार्टर्स सहसा तपशीलवार असतात आणि संस्थेसाठी प्रशासकीय दस्तऐवज म्हणून काम करतात. सर्व सदस्यांनी चार्टरमध्ये मांडलेल्या तत्त्वांचे आणि नियमांचे पालन करणे अपेक्षित आहे, जे सहसा संस्थेतील इतर करारांसाठी आधार बनतात.	संयुक्त राष्ट्रांची सनद: UN ची ध्येये, तत्त्वे द शांतता रचना, आणि राखणे साठी स्थापित करते.
कायदा हा एक औपचारिक	दस्तऐवज आहे जो आंतरराष्ट्रीय संस्था किंवा न्यायालय तयार करतो, त्याची रचना, अधिकार आणि कार्य दर्शवितो. नियम हे सहसा चार्टर्सपेक्षा अधिक विशिष्ट असतात आणि अनेकदा संस्थेने कसे कार्य करावे याबद्दल तपशीलवार सूचना देतात. आंतरराष्ट्रीय गुन्हेगारी न्यायालय (ICC) सारखी आंतरराष्ट्रीय न्यायालये स्थापन करण्यासाठी आणि संस्था कोणत्या प्रकारची प्रकरणे किंवा समस्या हाताळेल ते परिभाषित करण्यासाठी कायदे सामान्य आहेत. कायद्यावर स्वाक्षरी करणारे देश त्याच्या नियमांचे पालन करण्यास आणि संस्थेला सहकार्य करण्यास सहमत आहेत. कायदे आंतरराष्ट्रीय न्याय प्रमाणित करण्यात मदत करतात आणि हे सुनिश्चित करतात की मोठे गुन्हे किंवा विवाद हाताळण्यासाठी औपचारिक प्रक्रिया आहे.	रोम कायदा: नरसंहारासारख्या गुन्हांवर खटला चालवण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय गुन्हेगारी न्यायालय (ICC) ची स्थापना केली.
घोषणा म्हणजे घोषणा	म्हणजे देशांद्वारे केलेले विधान, सामायिक मूल्ये, तत्त्वे किंवा वचनबद्धता व्यक्त करते. घोषणा अनेकदा प्रतिक्रियात्मक असतात आणि कायदेशीररित्या बंधनकारक नसतात, ज्यात मानवी हक्क किंवा पर्यावरण संरक्षण यांसारख्या विशिष्ट मानके किंवा उद्दिष्टांसाठी आंतरराष्ट्रीय समुदायाचा पाठिंबा दर्शविला जातो. घोषणांमुळे जागरूकता वाढवण्यात आणि जागतिक मुद्द्यांवर सहकार्याला प्रोत्साहन देण्यात मदत होते, जरी देशांनी त्यांचे पालन करणे कायदेशीररित्या आवश्यक नसले तरीही. ते सहसा भविष्यात करार किंवा करारांसाठी प्रारंभ बिंदू म्हणून काम करतात. घोषणा भविष्यातील कृतीसाठी टोन सेट करतात आणि जगाला दर्शवतात की देश महत्वाच्या विषयांवर कुठे उभे आहेत.	मानवी हक्कांची सार्वत्रिक घोषणा: मूलभूत मानवी हक्क मानके सेट करते.
फ्रेमवर्क करार	फ्रेमवर्क करार हा एक करार आहे जो एखाद्या समस्येवर सहकार्यासाठी सामान्य तत्त्वे दर्शवितो. विशिष्ट कृती किंवा उद्दिष्टे ठरवण्याऐवजी, ते भविष्यातील करारांसाठी एक संरचना प्रदान करते. फ्रेमवर्क करार आहेत	फ्रेमवर्क वर अधिवेशन हवामान बदल

	हवामान बदलासारख्या दीर्घकालीन समस्यांमध्ये सामान्य आहे, जेथे देशांना वेळोवेळी जुळवून घेणे आवश्यक आहे. ते देशांना सामायिक ध्येयासाठी वचनबद्ध करण्याची परवानगी देतात आणि त्यांना नंतर विशिष्ट क्रिया विकसित करण्यासाठी लवचिकता देतात. फ्रेमवर्क करार लवचिक असतात आणि नवीन आव्हाने किंवा डेटा उदयास आल्यावर तयार केले जातात. ते देशांना एकत्र येण्यास आणि समस्या सोडवण्यास प्रारंभ करण्यास प्रोत्साहित करतात जरी ते त्वरित तपशीलवार वचनबद्धता करण्यास तयार नसले तरीही.	(UNFCCC): ग्लोबल वार्मिंग कमी करण्यासाठी उद्दिष्टे सेट करते.
प्रोटोकॉल एक प्रोटोकॉल म्हणजे विद्यमान करारामध्ये नवीन किंवा अधिक विशिष्ट दायित्वे जोडणे. देश मूळ कराराच्या अंतर्गत त्यांच्या वचनबद्धतेला बळकट करण्यासाठी किंवा विस्तृत करण्यासाठी प्रोटोकॉलवर स्वाक्षरी करतात. प्रोटोकॉल बहुतेकदा नवीन घडामोडींना संबोधित करतात, जसे की वैज्ञानिक प्रगती, ज्यांना मूळ कराराच्या अटींमध्ये अद्यतने आवश्यक असतात. उदाहरणार्थ, हरितगृह वायू कमी करण्यासाठी बंधनकारक उद्दिष्टे निश्चित करण्यासाठी क्योटो प्रोटोकॉल यूपीएन फ्रेमवर्क कन्व्हेंशन ऑन क्लायमेट चेंजमध्ये जोडला गेला. प्रोटोकॉल देशांना नवीन करार सुरू न करता, अधिक तपशीलवार नियम जोडून किंवा सहकार्य वाढवून, कालांतराने करारांना अनुकूल करण्याची परवानगी देतात.	क्योटो प्रोटोकॉल: उत्सर्जन कमी करण्यासाठी बंधनकारक लक्ष्य सेट करणाऱ्या UNFCCC ची जोड.	
करार	एक करार म्हणजे दोन किंवा अधिक देशांमधील शांतता, सुरक्षा किंवा सामायिक हितसंबंधांवर सहकार्य राखण्यासाठी केलेला करार. शांततापूर्ण परस्परसंवादासाठी परस्पर वचनांवर लक्ष केंद्रित करून, संघर्ष रोखणे किंवा संरक्षण युती मजबूत करणे हे करारांचे उद्दिष्ट असते. ते सुरक्षा व्यवस्थांमध्ये सामान्य आहेत जेथे देश एकमेकांवर हल्ला न करण्याचे वचन देतात किंवा एकमेकांच्या संरक्षणास समर्थन देण्यास सहमत असतात. करार प्रादेशिक किंवा जागतिक असू शकतात आणि शांततापूर्ण संबंधांना चालना देण्यासाठी मुत्सद्देगिरीतील महत्त्वाची साधने आहेत. अनौपचारिक करारांच्या विपरीत, करार सहसा बंधनकारक असतात आणि कराराला धोका असल्यास देशांनी कारवाई करणे आवश्यक असते.	केलॉग-ब्रायंड करार: अ करार म्हणून युद्धाचा त्याग करा संघर्षाचा मार्ग. सोडवणे

41. तहाच्या आवश्यक गोष्टींची चर्चा करा. संधि बनविण्याचे विविध टप्पे कोणते आहेत?

कराराच्या आवश्यक गोष्टी:

- करार हा देश किंवा आंतरराष्ट्रीय संस्थांमधील औपचारिक करार आहे जो व्यापार, सुरक्षा, पर्यावरण संरक्षण आणि मानवाधिकार यासारख्या विविध बाबींवर नियम आणि दायित्वे ठरवतो. • राष्ट्रांमधील शांतता आणि सहकार्य सुनिश्चित करण्यासाठी करार महत्त्वाचे आहेत. • ते कायदेशीररित्या बंधनकारक आहेत आणि त्यावर स्वाक्षरी करणाऱ्या देशांनी त्यांचे पालन केले पाहिजे. • एक करार लागू होण्याआधी विविध टप्प्यांमधून जातो आणि प्रत्येक टप्पा हे सुनिश्चित करतो की सर्व पक्ष सहमत आहेत आणि त्यांच्या जबाबदाऱ्या पूर्ण करण्यासाठी तयार आहेत.

टप्पे लक्षात ठेवण्यासाठी चीट कोड: "सर्व छान स्वाक्षरी स्वाक्षरी केल्यानंतर खरोखर छान परिणाम जोडतात."

तह तयार करण्याचे टप्पे

स्टेज 1.	वर्णन ही पहिली	उदाहरण
प्रतिनिधींना मान्यता देणे	पायरी आहे जिथे करार प्रक्रियेत सामील असलेला प्रत्येक देश एक प्रतिनिधी नियुक्त करतो, ज्याला पूर्णाधिकारी म्हणतात. या प्रतिनिधींना "संपूर्ण अधिकार" दिले जातात, याचा अर्थ ते त्यांच्या देशाच्या वतीने वाटाघाटी आणि करारावर स्वाक्षरी करण्यासाठी अधिकृत आहेत. त्यांची ओळखपत्रे इतर प्रतिनिधींना दाखवली जातात.	दोन देशांमधील शांतता करारासाठी, दोन्ही बाजू स्वाक्षरी करण्याचा अधिकार असलेले प्रतिनिधी पाठवतात.
2. वाटाघाटी वाटाघाटी ही प्रक्रिया आहे जिथे सामील देशांचे प्रतिनिधी कराराच्या अटींवर चर्चा करण्यासाठी आणि सहमती देण्यासाठी भेटतात. हे खाजगी बैठकी (द्विपक्षीय) किंवा मोठ्या परिषदा (बहुपक्षीय) द्वारे केले जाऊ शकते. मसुदा करार होईपर्यंत ते वाटाघाटी करतात.	पॅरिस हवामान कराराच्या वाटाघाटीदरम्यान, विविध देशांच्या प्रतिनिधींनी चर्चा केली आणि हवामान लक्षांवर सहमती दर्शविली.	

3. स्वाक्षरी	कराराच्या अटींवर सहमती झाल्यानंतर, अंतिम मसुद्यावर सहभागी देशांच्या प्रतिनिधींनी स्वाक्षरी केली आहे. ही स्वाक्षरी दर्शवते की देश या करारास सहमत आहेत, परंतु मान्यता मिळेपर्यंत ते कायदेशीररित्या बंधनकारक नाही. स्वाक्षरीनंतर कराराच्या अटी सार्वजनिक केल्या जातात.	यूएसने क्योटो प्रोटोकॉलवर स्वाक्षरी केली, परंतु त्याने त्यास मान्यता दिली नाही, त्यामुळे ते कायदेशीररित्या बांधील नव्हते.
4. अनुमोदन अनुमोदन म्हणजे प्रत्येक देशाद्वारे कराराची औपचारिक मान्यता. कराराला मान्यता देण्यापूर्वी काही देशांना त्यांच्या सरकारकडून किंवा विधिमंडळाकडून मान्यता घेणे आवश्यक आहे. ही प्रक्रिया सुनिश्चित करते की प्रत्येक देश कराराच्या नियमांचे पालन करण्यास सहमत आहे आणि स्थानिक कायद्यांमध्ये कोणतेही आवश्यक बदल केले जातात.	1992 मध्ये, यूएस सिनेटने नॉर्थ अमेरिकन फ्री ट्रेड अॅग्रीमेंट (NAFTA) मंजूर केले आणि ते कायदेशीररित्या बंधनकारक केले.	
५. प्रवेश आणि आसंजन	मूळ करारात सामील नसलेला देश जेव्हा सामील होऊ इच्छितो तेव्हा तो प्रवेश करून तसे करू शकतो. प्रवेश म्हणजे देश कराराच्या सर्व भागांशी सहमत आहे. आसंजन म्हणजे जेव्हा एखादा देश कराराच्या काही भागांना सहमती देतो परंतु संपूर्ण कराराला नाही.	अनेक देश युनायटेड नेशन्स फ्रेमवर्क कन्व्हेंशन ऑन क्लायमेट चेंज तयार झाल्यानंतर त्यात सामील झाले.
6. अंमलात येत आहे	सर्व आवश्यक पावले, जसे की मान्यता, पूर्ण झाल्यावर करार लागू होतो. काही करारांसाठी, ते स्वाक्षरी झाल्यानंतर लगेच लागू होतात. इतरांसाठी, बंधनकारक होण्यापूर्वी त्यांना किमान देशांनी ते मंजूर करणे आवश्यक आहे.	पॅरिस करार तेव्हा अंमलात आला जेव्हा पुरेशा देशांनी त्याला मान्यता दिली आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर बंधनकारक केले.
7. नोंदणी आणि प्रकाशन	एकदा करारावर स्वाक्षरी आणि मान्यता मिळाल्यानंतर, तो संयुक्त राष्ट्रांसारख्या आंतरराष्ट्रीय संस्थेकडे नोंदणीकृत असणे आवश्यक आहे. हे सुनिश्चित करते की करार सार्वजनिकरित्या उपलब्ध आहे आणि आंतरराष्ट्रीय समुदायाद्वारे मान्यताप्राप्त आहे. जर करार नोंदणीकृत नसेल तर तो संयुक्त राष्ट्रांच्या कार्यवाहीमध्ये वापरला जाऊ शकत नाही.	अण्वस्त्रांचा प्रसार न करण्याच्या करारावर (NPT) स्वाक्षरी झाल्यानंतर संयुक्त राष्ट्रांमध्ये त्याची नोंदणी करण्यात आली.
8. अर्ज आणि अंमलबजावणी	करार अंमलात आल्यानंतर, देशांनी त्यांच्या राष्ट्रीय कायद्यांमध्ये त्याच्या तरतुदींचा समावेश करणे आवश्यक आहे. हे सुनिश्चित करते की करार प्रत्येक देशात लागू आणि योग्यरित्या लागू केला जातो. गरज भासल्यास आंतरराष्ट्रीय संस्था देखील कराराची अंमलबजावणी करण्यास मदत करू शकतात.	बालहक्कांवरील कन्व्हेंशनमध्ये देशांनी मुलांच्या हक्कांचे रक्षण करणारे कायदे करणे आवश्यक आहे आणि आंतरराष्ट्रीय संस्था पालनाचे निरीक्षण करतात.

42. करारांमधील "आरक्षण" या शब्दाचे स्पष्टीकरण करा.

- करारातील आरक्षण म्हणजे एखाद्या देशाने केलेली घोषणा आहे की तो संधिचे काही भाग स्वीकारत नाही किंवा ते बदलू इच्छितो.
- देश एखाद्या करारावर स्वाक्षरी करताना किंवा मंजूर करताना आरक्षण करू शकतात, परंतु सहभागी इतर देशांनी आरक्षणास सहमती देणे आवश्यक आहे.
- आरक्षणांना देशाच्या सार्वभौमत्वाचे रक्षण करण्यासाठी परवानगी आहे आणि ते करू शकत नसले तरीही त्याला करारामध्ये सामील होण्याची परवानगी आहे प्रत्येक टर्म स्वीकारा.
- एखादा देश कराराच्या काही तरतुदींमधून मुक्त होण्यासाठी किंवा तरतुदींचा वेगळ्या प्रकारे अर्थ लावण्यासाठी आरक्षण करू शकतो.
- करारामध्ये आरक्षण स्पष्टपणे केले जाऊ शकते किंवा सहभागी पक्षांद्वारे ठरवले जाऊ शकते.
- जर एखाद्या देशाने आरक्षण केले, तर त्याला इतर देशांची संमती मिळणे आवश्यक आहे, विशेषतः आरक्षणाने मुख्य अटी बदलल्यास.
- आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाने म्हटले आहे की आरक्षणांमुळे आरक्षणाचा उद्देश किंवा स्वरूप बदलू नये करार
- जर आरक्षण स्वीकारले गेले, तर आरक्षित देश अजूनही कराराचा पक्ष मानला जातो.
- काही संधि, जसे की नरसंहार करार, आरक्षणास अनुमती देतात जर त्यांचा उद्देशाशी विरोध होत नसेल कराराचा.
- उदाहरण: राजनैतिक संबंधांवरील व्हिएन्ना कन्व्हेंशन देशांना आरक्षण करण्याची परवानगी देते कराराचा पक्ष असतानाही काही तरतुदी.

43. करार संपुष्टात आणण्याची प्रक्रिया स्पष्ट करा. वर एक छोटी टीप लिहा

" जसे गोष्टी उभ्या आहेत "

A. कालबाह्यतेनुसार करार संपुष्टात आणणे:

- कराराची मुदत संपल्यावर संपुष्टात येऊ शकते.
- दोन्ही पक्ष सहमत असू शकतात की करार केवळ ठराविक कालावधीसाठी वैध असावा.
- कोणतेही नूतनीकरण किंवा विस्तार मान्य न केल्यास, करार आपोआप संपुष्टात येतो.
- कराराच्या अटी कालावधी निर्दिष्ट करतील आणि वेळ मर्यादा संपल्यानंतर तो कसा संपेल.

B. करारांचे विघटन:

<p>i परस्पर संमती:</p> <ul style="list-style-type: none"> परस्पर संमतीने करार संपुष्टात येऊ शकतो जेव्हा दोन्ही पक्ष तो विसर्जित करण्यास सहमती देतात. दोन्ही पक्षांनी करार संपुष्टात आणण्यास औपचारिकपणे सहमती दर्शविली पाहिजे. हा निर्णय वाटाघाटीद्वारे घेतला जातो आणि परस्पर करार. दोन्ही बाजूंनी सहमती दर्शवल्यास विघटन कधीही होऊ शकते. 	<p>ii नोटीसद्वारे पैसे काढणे:</p> <ul style="list-style-type: none"> नोटीसद्वारे माघार घेतल्याने पक्षाला नोटीस देऊन करार संपविता येतो. संधि सामान्यतः सूचना कशी आणि केव्हा दिली जाते दिले पाहिजे. नोटीस कालावधीनंतर देश माघार घेऊ शकतो कालबाह्य माघार घेणे अनेकदा अटीच्या अधीन असते किंवा करारातील विशिष्ट कालमर्यादा असते.
<p>iii करार रद्द करणे:</p> <ul style="list-style-type: none"> बळजबरीने किंवा धमक्या देऊन करार केला असेल तर तो रद्द मानला जाऊ शकतो. जर करार बेकायदेशीर किंवा अनैतिक कृत्यांवर आधारित असेल तर तो रद्द होऊ शकतो. जर एखाद्या पक्षाला ते करण्याचा अधिकार नसेल तर करार रद्द केला जाऊ शकतो. जर एखादा करार देशाच्या संविधानाच्या किंवा कायद्याच्या विरोधात गेला तर तो रद्द होऊ शकतो. जर करार फसवणूक करून किंवा चुकीची माहिती देऊन केला गेला असेल तर तो रद्द होऊ शकतो. निरर्थक कराराचा कोणताही कायदेशीर प्रभाव नसतो आणि त्याची अंमलबजावणी करता येत नाही. 	<p>iv रद्द करून:</p> <ul style="list-style-type: none"> जेव्हा एखादा पक्ष त्याच्या अटीचा भंग करतो तेव्हा करार रद्द होतो. जर पक्ष आपली जबाबदारी पूर्ण करण्यात अयशस्वी ठरला, तर करार करू शकतो रद्द करा. दुसरा पक्ष उल्लंघनाची नोटीस दिल्यानंतर रद्द करण्याची मागणी करू शकतो. रद्द करणे सहसा करारामध्ये घातलेल्या अटीच्या अधीन असते. रद्द करण्याच्या प्रक्रियेसाठी प्रभावित पक्षाकडून औपचारिक कारवाई आवश्यक आहे. एकदा रद्द केल्यानंतर, करार यापुढे कोणत्याही पक्षाला बांधील नाही <p>कायदेशीररित्या</p>

गोष्टी उभ्या राहिल्याप्रमाणे:

- रिबस सिक स्टॉक परिसिद्धीमध्ये मोठे बदल झाल्यास करार संपुष्टात आणण्याची परवानगी देतो.
- जेव्हा बदलामुळे कराराचे पालन करणे अशक्य किंवा अवास्तव होते तेव्हा ते वापरले जाते.
- जेव्हा करार केला गेला तेव्हाची परिस्थिती पूर्णपणे बदलल्यास हे तत्त्व लागू होते.
- कराराच्या मूळ अटी यापुढे लागू होत नसल्यास, तो संपुष्टात येऊ शकतो.
- रेबस सिक स्टॉक संचाचा वापर प्रादेशिक बदल झालेल्या प्रकरणांमध्ये केला गेला आहे.
- अनपेक्षित राजकीय किंवा आर्थिक बदल घडल्यास एखादा देश या तत्त्वावर तर्क करू शकतो.
- करार निष्पक्ष आणि संबंधित राहतील याची खात्री करण्यासाठी तत्त्व वापरले जाते.
- उदाहरण: सोव्हिएत युनियनच्या विघटनामुळे नवीन वास्तवांवर आधारित नवीन करार झाले.

44. करार काय ठेवायचे आहेत?

पक्टा सुट सर्वदा हा लॅटिन वाक्यांश आहे ज्याचा अर्थ "करार ठेवणे आवश्यक आहे." आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील हे एक मूलभूत तत्त्व आहे जे देशांना इतर राज्यांशी केलेल्या करारांचा आणि करारांचा सन्मान करण्यास बांधील आहे. याचा अर्थ असा की एकदा एखाद्या देशाने करार केला की, त्या करारामध्ये नमूद केलेल्या अटी आणि दायित्वांचे पालन करणे अपेक्षित आहे.

हे तत्त्व आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये स्थिरता, विश्वास आणि भविष्यसूचकता सुनिश्चित करते. जर एखादा देश त्याच्या वचनबद्धतेचे पालन करण्यात अयशस्वी ठरला, तर त्याला कायदेशीर परिणामांना सामोरे जावे लागू शकते किंवा त्याच्या राजनैतिक संबंधांना नुकसान होऊ शकते.

उदा:

- जर दोन देशांनी दर कमी करण्यासाठी व्यापार करारावर स्वाक्षरी केली, तर त्यांनी मान्य केलेल्या अटीचे पालन करणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे, संघर्ष संपवण्यासाठी शांतता करारावर स्वाक्षरी केल्यास, दोन्ही पक्षांनी शांतता राखण्यासाठी त्यांच्या जबाबदाऱ्या पूर्ण केल्या पाहिजेत.
- ऑस्ट्रेलिया वि. फ्रान्स , 1970. ऑस्ट्रेलियाने पॅसिफिकमध्ये फ्रान्सच्या आण्विक चाचण्यांचा निषेध केला आणि दावा केला की त्यांनी रारोटोंगाच्या कराराचे उल्लंघन केले, ज्यामुळे हा प्रदेश अणुमुक्त क्षेत्र बनला. फ्रान्सने असा युक्तिवाद केला की कराराने त्यांच्या चाचण्या थांबवल्या नाहीत आणि चाचणी चालू ठेवली. ऑस्ट्रेलियाने हे प्रकरण आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाकडे नेले, ज्याने निर्णय दिला की फ्रान्सने चाचण्या थांबवल्या पाहिजेत कारण ते कराराचे उल्लंघन करत आहेत. हे प्रकरण असे दर्शविते की देशांनी त्यांनी केलेल्या करारांचा सन्मान करणे आवश्यक आहे, जसे की पॅक्टा सन्त सर्व्हेदा.

45. करारांची स्थापना आणि व्याख्या म्हणजे काय?

करारांची स्थापना:

- करारांची स्थापना म्हणजे करार कसे तयार केले जातात आणि दरम्यान अधिकृत करार म्हणून स्थापित केले जातात देश
- प्रक्रियेमध्ये वाटाघाटी, मसुदा तयार करणे आणि स्वाक्षरी करणे समाविष्ट असते, जेथे पक्ष कराराच्या अटी, जबाबदाऱ्या आणि उद्दिष्टांवर सहमत असतात.
- एकदा स्वाक्षरी केल्यावर, अनेक करारांना पूर्ण प्रभावी होण्यासाठी प्रत्येक देशाच्या सरकारकडून मान्यता किंवा मंजूरी आवश्यक असते.
- उदाहरणार्थ, पॅरिस हवामान करारावर स्वाक्षरी होण्यापूर्वी विस्तृत वाटाघाटीद्वारे विकसित केले गेले आणि हवामान बदलाला संबोधित करण्यासाठी जगभरातील देशांनी मान्यता दिली.

करारांचा अर्थ:

- करारांचे स्पष्टीकरण म्हणजे करारातील नेमका अर्थ आणि दायित्वे समजून घेणे.
- आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ), संयुक्त राष्ट्र किंवा विशेष आंतरराष्ट्रीय संस्था अनेकदा मतभेद असताना करारांचा अर्थ लावा.
- एक प्रोटोकॉल, किंवा व्याख्या मार्गदर्शक तत्वांचा संच, सहसा समजूतदारपणाचे मार्गदर्शन करण्यासाठी कराराशी संलग्न केला जातो.
- जर संधि अनेक भाषांमध्ये लिहिल्या गेल्या असतील, तर करार कोणत्या भाषेच्या आवृत्तीला प्राधान्य देतो हे निर्दिष्ट करू शकतो संघर्षाच्या बाबतीत.

व्याख्याची सामान्य तत्त्वे:

तत्त्व	करारातील स्पष्टीकरण	उदाहरण
व्याकरणीय व्याख्या	शब्दांचा सामान्यतः त्यांच्या साध्या आणि नैसर्गिक अर्थाने अर्थ लावला जातो. जर यामुळे एक हास्यास्पद परिणाम झाला किंवा पक्षांच्या हेतूंचा विरोध झाला तर, अर्थाचा पुनर्विचार केला जातो.	उदाहरणार्थ, जर एखाद्या करारातील एखाद्या शब्दाचा अर्थ एक गोष्ट असल्याचे दिसत असेल परंतु स्पष्ट विरोधाभास निर्माण होत असेल तर, संधिच्या उद्देशाच्या आधारावर व्याख्या समायोजित केली जाऊ शकते.
ऑब्जेक्ट आणि च्या संदर्भातील तह	भाषा अस्पष्ट असल्यास, कराराचा उद्देश आणि संदर्भ ते अधिक चांगल्या प्रकारे समजून घेण्यासाठी मानले जातात.	WHO विरुद्ध इजिप्त प्रकरणात, जागतिक आरोग्याला प्रोत्साहन देण्याच्या कराराच्या उद्दिष्टामुळे वैद्यकीय मानकांबद्दल अस्पष्ट अटी स्पष्ट करण्यात मदत झाली.
तर्कसंगतता आणि सुसंगतता	वाजवी अर्थ लावण्यासाठी आणि आंतरराष्ट्रीय कायद्याच्या स्थापित नियमांशी संरेखित करण्यासाठी करारांचा अर्थ लावला जातो.	व्यापार करार अशा प्रकारे वाचला जाईल जो विद्यमान आंतरराष्ट्रीय व्यापार कायदांशी संरेखित होईल.
तत्त्व परिणामकारकता	करारांचा अर्थ लावला जातो जेणेकरून प्रत्येक भागाचा अर्थ असेल आणि तो निरुपयोगी होऊ नये.	जर संसाधनांच्या वाटणीसाठी कराराची तरतूद अस्पष्ट असेल, तर ती परिणामकारक आणि अर्थपूर्ण राहते याची खात्री होईल.
चा आश्रय घ्या बाह्य साहित्य	जेव्हा आवश्यक असेल तेव्हा, अतिरिक्त माहिती, जसे की मागील करार किंवा वाटाघाटी रेकॉर्ड, कराराचा अर्थ स्पष्ट करण्यासाठी वापरला जातो.	उदाहरणार्थ, दोन देशांचे दीर्घकालीन व्यापार संबंध असल्यास, मागील करार नवीन व्यापार करारातील अटी स्पष्ट करण्यात मदत करू शकतात.

46. पक्षांची व्याख्या करा. पक्षांचे अधिकार आणि कर्तव्ये काय आहेत?

कराराचे पक्ष एकतर राज्य पक्ष किंवा तृतीय राज्ये आहेत. राज्य पक्ष हा एक देश आहे ज्याने करारावर स्वाक्षरी केली आहे आणि त्याच्या नियमांना सहमती दिली आहे, म्हणून त्यांनी त्यांचे पालन केले पाहिजे. तिसरे राज्य हा असा देश आहे ज्याने करारावर स्वाक्षरी केलेली नाही, म्हणून ते तसे करण्यास स्पष्टपणे सहमत असल्याशिवाय त्याला सहसा त्याचे पालन करावे लागत नाही.

संधिचे पक्षांचे अधिकार

- राज्य पक्ष इतर राज्य पक्षांनी संधि नियमांचे पालन करण्याची अपेक्षा करू शकतात.
- त्यांनी नियम मोडल्यास ते इतर राज्य पक्षांना जबाबदार धरू शकतात.
- सर्व पक्ष सहमत असल्यास ते संधिचे काही भाग बदलू किंवा रद्द करू शकतात.
- राज्य पक्ष तृतीय राज्यांना काही फायदे (जसे की व्यापार किंवा सुरक्षा) देऊ शकतात.
- त्यांना इतर राज्य पक्षांसोबत विवाद सोडवण्याचा अधिकार आहे.
- सर्वजण सहमत असल्यास राज्य पक्ष तृतीय राज्यांच्या गटांना लाभ देऊ शकतात.
- ते संधि अधिकार लागू करू शकतात जरी त्याचा त्यांना थेट फायदा होत नसला तरीही.
- जर करार असेल तर पक्ष इतर राष्ट्रांना संधि-संबंधित क्रियाकलापांमध्ये सामील होण्यासाठी आमंत्रित करू शकतात.

करारासाठी पक्षांची कर्तव्ये

- राज्य पक्षांनी मान्य केल्याप्रमाणे कराराच्या सर्व नियमांचे पालन करणे आवश्यक आहे.
- त्यांनी करारानुसार एकमेकांच्या अधिकारांचा आदर करणे आवश्यक आहे.
- त्यांनी करारासाठी आवश्यक असलेल्या कोणत्याही विशिष्ट चरणांचे किंवा नियमांचे पालन करणे आवश्यक आहे.
- जर ते तृतीय राज्यांना अधिकार देतात, तर त्यांनी त्या करारांचा आदर केला पाहिजे.
- त्यांनी कराराची अंमलबजावणी करण्यासाठी निष्पक्ष आणि जबाबदारीने वागणे अपेक्षित आहे.
- पक्ष कराराशिवाय तृतीय राज्यांना दिलेले अधिकार काढून घेऊ शकत नाहीत.
- त्यांनी तिसऱ्या राज्यांवर त्यांच्या संमतीशिवाय कराराचे नियम लादू नये.
- राज्य पक्षांनी कराराशी संबंधित सर्व कृतींमध्ये आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा आदर केला पाहिजे.

47. करारांची वैधता आणि अंमलबजावणी स्पष्ट करा.

करारांची वैधता • जेव्हा सर्व	करारांची अंमलबजावणी
<p>पक्ष त्याच्या अटी मान्य करतात आणि त्यावर स्वाक्षरी करतात तेव्हा करार वैध असतो.</p> <ul style="list-style-type: none"> • पक्षांनी अधिकृतरीत्या मान्यता दिल्यानंतरच ते कायदेशीररित्या बंधनकारक होते, म्हणजे ते त्यांच्या राष्ट्रीय प्रक्रियेद्वारे ते मंजूर करतात. • संधि जोपर्यंत देशाच्या संविधानाचा किंवा आंतरराष्ट्रीय कायद्याचा विरोध करत नाहीत तोपर्यंत ते वैध असतात. • जर एखाद्या देशाने करारावर स्वाक्षरी केली आणि नंतर त्याला मान्यता न देण्याचा निर्णय घेतला, तर तो कराराला बांधील नाही. • उदाहरणार्थ, जर एखाद्या देशाने व्यापार करारावर स्वाक्षरी केली परंतु त्याला मान्यता दिली नाही, तर त्याला व्यापार नियमांचे पालन करण्याची गरज नाही. 	<ul style="list-style-type: none"> • आंतरराष्ट्रीय न्यायालये किंवा संस्थांद्वारे करार लागू केले जातात, जे देश नियमांचे पालन करतात याची खात्री करतात. • जर एका पक्षाने कराराचा भंग केला तर, इतर पक्ष हा मुद्दा आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ) सारख्या न्यायालयासमोर आणू शकतात. • देश दुसऱ्यावर दंड किंवा निर्बंध लादू शकतात कराराचे उल्लंघन करणारा देश. • पक्षांना शांततेने समस्यांचे निराकरण करण्यात मदत करण्यासाठी करारांमध्ये अनेकदा विवाद निराकरण प्रक्रिया असतात, जसे की वाटाघाटी किंवा लवाद. • उदाहरणार्थ, पॅरिस करारामध्ये, देशांना हवामान उद्दिष्टे पूर्ण करण्यासाठी प्रोत्साहित केले जाते आणि तसे करण्यात अयशस्वी झाल्यास आंतरराष्ट्रीय दबाव किंवा दंड होऊ शकतो.

48. युनायटेड नेशन्स ऑर्गनायझेशनबद्दल स्पष्टीकरण द्या. त्याच्या वस्तू, कार्ये, उद्देश आणि तत्त्वे नमूद करा

युनायटेड नेशन्स (UN) ही एक आंतरराष्ट्रीय संस्था आहे ज्याची स्थापना 1945 मध्ये देशांमधील शांतता, सुरक्षा आणि सहकार्याला प्रोत्साहन देण्यासाठी केली गेली. दुसऱ्या महायुद्धानंतर, राष्ट्रांना भविष्यातील संघर्ष टाळून चांगल्या भविष्यासाठी एकत्र काम करायचे होते. जागतिक शांतता आणि सुरक्षा राखण्यासाठी युनोची स्थापना करण्यात आली.

संयुक्त राष्ट्रांचा इतिहास:

1. दुसऱ्या महायुद्धात अयशस्वी झाल्यानंतर नवीन आंतरराष्ट्रीय संघटनेची कल्पना निर्माण झाली लीग ऑफ नेशन्स.

2. 1941 मध्ये अटलांटिक चार्टरवर अध्यक्ष रूडोल्फ हेस आणि पंतप्रधान चर्चिल यांनी स्वाक्षरी केली शांतता आणि सुरक्षिततेसाठी लक्ष्य.
3. 1942 मध्ये, 26 राष्ट्रांनी संयुक्त राष्ट्रांच्या जाहीरनाम्यावर स्वाक्षरी केली, अक्ष शक्तीविरुद्ध लढण्याचे मान्य केले.
4. 1944 मध्ये, डम्बर्टन ओक्स प्रस्तावाने संयुक्त राष्ट्रांच्या संरचनेची रूपरेषा दिली.
5. 1945 मध्ये, याल्टा परिषदेने सुरक्षा परिषदेबाबत मतभेद दूर केले.
6. एप्रिल 1945 मध्ये, संयुक्त राष्ट्रांच्या चार्टरला अंतिम रूप देण्यासाठी सॅन फ्रान्सिस्कोमध्ये 50 राष्ट्रांची बैठक झाली, ज्याने अधिकृतपणे 24 ऑक्टोबर 1945 रोजी अंमलात आला.

<u>संयुक्त राष्ट्रांच्या वस्तू</u>	<u>संयुक्त राष्ट्रांची तत्त्वे</u>
<ol style="list-style-type: none"> 1. भविष्यातील युद्धे टाळण्यासाठी आणि भविष्यातील पिढ्यांना युद्धाच्या भीषणतेपासून वाचवण्यासाठी. 2. मानवी हक्क आणि व्यक्तीच्या प्रतिष्ठेचे समर्थन करणे. 3. सर्व लोकांसाठी समानतेचा प्रचार करणे, त्यांचे लिंग किंवा देशाचा आकार विचारात न घेता. 4. आंतरराष्ट्रीय कायदा आणि न्याय यांचा आदर करता येईल अशा न्याय्य परिस्थिती निर्माण करणे. 5. सर्वांसाठी जीवनमान आणि स्वातंत्र्य सुधारण्यासाठी लोक 6. आंतरराष्ट्रीय शांतता आणि सुरक्षा मजबूत करण्यासाठी. 7. फक्त मध्ये लष्करी शक्ती वापरल्या जातात याची खात्री करण्यासाठी सामान्य स्वरूप. 8. देशांना त्यांचा आर्थिक आणि सामाजिक विकास सुधारण्यास मदत करणे. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. सर्व सदस्य देश समान आहेत आणि त्यांचे सार्वभौमत्वाचा आदर केला जातो. 2. देशांनी UN चार्टरने ठरवलेल्या नियमांचे आणि दायित्वांचे पालन केले पाहिजे. 3. देशांमधील वाद शांततेने सोडवले पाहिजेत. 4. राष्ट्रांनी एकमेकांविरुद्ध शक्ती किंवा धमक्या वापरू नयेत. 5. शांतता आणि सुरक्षा राखण्यासाठी राष्ट्रांनी संयुक्त राष्ट्रांच्या कृतींना पाठिंबा दिला पाहिजे. 6. शांततेसाठी आवश्यक असेल तेव्हा UN सदस्य नसलेल्या देशांना त्यांच्या तत्वांचे पालन करण्यास सांगू शकते. 7. जोपर्यंत जागतिक शांततेला धोका निर्माण होत नाही तोपर्यंत संयुक्त राष्ट्र देशांच्या अंतर्गत बाबींमध्ये हस्तक्षेप करू शकत नाही.
<u>संयुक्त राष्ट्रांची कार्ये</u>	<u>संयुक्त राष्ट्रांची उद्दिष्टे</u>
<ol style="list-style-type: none"> 1. जागतिक शांतता राखण्यासाठी आणि संघर्ष टाळण्यासाठी कार्य करा. 2. आंतरराष्ट्रीय विवाद शांततेने सोडविण्यात मदत करा म्हणजे 3. मानवी हक्कांना चालना द्या आणि प्रत्येकासाठी समान वागणुकीचे समर्थन करा. 4. आरोग्य, शिक्षण आणि आर्थिक विकास यासारख्या मुद्द्यांवर सहकार्य करण्यासाठी देशांना प्रोत्साहित करा. 5. जागतिक आव्हाने आणि उपायांवर चर्चा करण्यासाठी देशांना एक मंच प्रदान करा. 6. नैसर्गिक आपत्ती किंवा युद्धासारख्या संकटांचा सामना करणाऱ्या देशांना मानवतावादी मदत द्या. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. आंतरराष्ट्रीय शांतता आणि सुरक्षा राखण्यासाठी संघर्ष रोखून. 2. समानता आणि आदर यावर आधारित राष्ट्रांमधील मैत्रीपूर्ण संबंध विकसित करणे. 3. माध्यमातून जागतिक समस्या सोडवणे आंतरराष्ट्रीय सहकार्य. 4. सर्व लोकांसाठी मानवी हक्क आणि स्वातंत्र्यांच्या प्रचाराला प्रोत्साहन देण्यासाठी. 5. सर्व देशांसाठी आर्थिक आणि सामाजिक प्रगती साधण्यास मदत करणे.

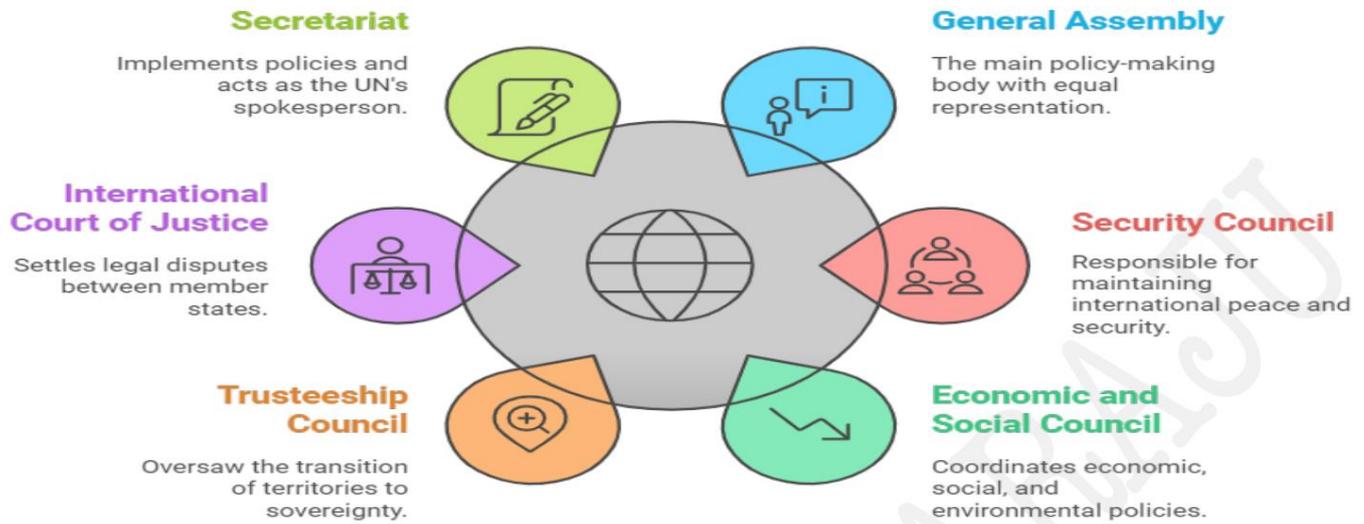
49. एक छोटी टीप लिहा: राज्यांची सार्वभौम समानता

राज्यांची सार्वभौम समानता हे तत्त्व आहे की सर्व देश, त्यांचा आकार, शक्ती किंवा संपत्ती काहीही असो, आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार समान आहेत. याचा अर्थ प्रत्येक राज्याला समान अधिकार आणि जबाबदाऱ्या आहेत आणि कोणत्याही राज्याला दुसऱ्यापेक्षा जास्त अधिकार नाहीत. युनायटेड नेशन्स चार्टर, अनुच्छेद 2 मध्ये, सर्व सदस्य राष्ट्रे समान आहेत असे सांगून, या तत्वाला मान्यता देते. सार्वभौम समानतेमध्ये प्रत्येक राज्याचा स्वतःवर राज्य करण्याचा, इतरांच्या हस्तक्षेपाशिवाय निर्णय घेण्याचा आणि राजकीय, आर्थिक आणि सामाजिक व्यवस्था निवडण्याचा अधिकार समाविष्ट असतो. याचा अर्थ राज्यांनी एकमेकांच्या स्वातंत्र्याचा, प्रदेशाचा आणि सार्वभौमत्वाचा आदर केला पाहिजे. हे तत्व हे सुनिश्चित करते की प्रत्येक देशाला संयुक्त राष्ट्र महासभेसारख्या आंतरराष्ट्रीय संस्थांमध्ये समान मत आहे आणि कोणतेही राज्य दुसऱ्यावर अधिकार सांगू शकत नाही.

50. संयुक्त राष्ट्रांच्या प्रमुख अवयवांचे स्पष्टीकरण करा.

संयुक्त राष्ट्र (UN) ही एक आंतरराष्ट्रीय संस्था आहे ज्याची स्थापना शांतता, सुरक्षा, सामाजिक आणि आर्थिक विकास आणि मानवी हक्कांना प्रोत्साहन देण्यासाठी केली गेली आहे. UN ची रचना सहा प्रमुख अवयवांभोवती आहे, प्रत्येकाची ही उद्दिष्टे साध्य करण्यात वेगळी भूमिका आहे.

Organs of the United Nations

महासभा:

- हे UN मध्ये चर्चा आणि निर्णय घेण्याचे मुख्य व्यासपीठ आहे.
- सर्व 193 सदस्य राज्यांचे बनलेले, प्रत्येकी एक मत
- शांतता, सुरक्षा आणि विकास यासारख्या जागतिक समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी दरवर्षी बैठका.
- सामान्यतः साध्या बहुमताच्या मताने निर्णय घेतले जातात, महत्त्वाच्या बाबींसाठी दोन-तृतीयांश बहुमत आवश्यक असते.
- प्रत्येक वर्षी त्याच्या सत्रांचे अध्यक्षपदासाठी नवीन अध्यक्ष निवडतो.
- सर्व देशांना त्यांच्या चिंता व्यक्त करण्यासाठी आणि उपाय प्रस्तावित करण्यासाठी एक जागा प्रदान करते.

सुरक्षा परिषद:

- आंतरराष्ट्रीय शांतता आणि सुरक्षा राखण्यासाठी जबाबदार.
- 15 सदस्यांचे बनलेले: 5 कायम (व्हेटो पॉवरसह) आणि 10 फिरणारे गैर-कायम सदस्य.
- जागतिक धोक्यांना तोंड देण्यासाठी निर्बंध लादू शकतात किंवा लष्करी कारवाई अधिकृत करू शकतात.
- सदस्य राष्ट्रांवर बंधनकारक निर्णय घेण्याचा अधिकार असलेली ही एकमेव UN संस्था आहे.
- शांततेला धोका आणि आक्रमक कृत्ये ओळखण्यात आणि प्रतिसाद देण्यात पुढाकार घेतो.
- देशांनी त्यांच्या निर्णयांचे पालन केले पाहिजे, परंतु व्हेटो पॉवर पाच सदस्यांना अधिक प्रभाव देते.

आर्थिक आणि सामाजिक परिषद (ECOSOC):

- आर्थिक, सामाजिक आणि पर्यावरणीय समन्वय साधते यूएन प्रणालीवर कार्य करा.
- यूएनचे शाश्वत साध्य करण्यावर लक्ष केंद्रित करते विकास लक्ष्ये (SDGs).
- सदस्यत्व 54 देशांचे बनलेले आहे, जे सर्वसाधारण सभेद्वारे निवडले जातात.
- हे जागतिक आर्थिक प्रगती आणि विकासाचे पुनरावलोकन आणि निरीक्षण करते.
- गरिबी, आरोग्य आणि शिक्षण यासारख्या जागतिक समस्यांवर आंतरराष्ट्रीय सहकार्याला प्रोत्साहन देण्यासाठी कार्य करते.
- सरकार, नागरी समाज आणि खाजगी क्षेत्र यांच्यातील संवादासाठी एक व्यासपीठ प्रदान करते.

आंतरराष्ट्रीय न्यायालय:

- हेग, नेदरलँड्स येथे स्थित UN ची मुख्य न्यायिक संस्था म्हणून काम करते.
- आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार देशांमधील कायदेशीर विवादांचे निराकरण करते.
- UN संस्था किंवा अधिकृत संस्थांद्वारे संदर्भित कायदेशीर बाबींवर सल्लागार मते जारी करते.
- विविध कायदेशीर प्रणालींचे प्रतिनिधित्व करणारे, नऊ वर्षांच्या मुदतीसाठी निवडून आलेल्या 15 न्यायाधीशांची बनलेली.
- त्याचे नियम बंधनकारक आहेत परंतु ऐच्छिक वर अवलंबून आहेत राज्यांकडून अनुपालन.
- केवळ राज्ये न्यायालयासमोर प्रकरणे मांडू शकतात, व्यक्ती किंवा संस्था नाहीत.

<p>सचिवालय:</p> <ul style="list-style-type: none"> • UN ची प्रशासकीय शाखा, दैनंदिन कामकाज हाताळते. • सरचिटणीस यांच्या नेतृत्वात, जे UN चे सार्वजनिक प्रवक्ते आहेत. • डेटा संकलित करते, संशोधन करते आणि UN संस्थांना आवश्यक सेवा पुरवते. • इतर UN अंगांनी घेतलेल्या निर्णयांची अंमलबजावणी सुनिश्चित करते. • भाषांतर, व्याख्या आणि लॉजिस्टिक प्रदान करते संयुक्त राष्ट्रांच्या बैठकीसाठी समर्थन. • त्याचे कर्मचारी आंतरराष्ट्रीय नागरी सेवकांनी बनलेले आहेत ज्यांची भरती गुणवत्तेवर केली जाते. 	<p>विश्वस्त परिषद:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ज्या प्रदेशांवर देखरेख करण्यासाठी स्थापना केली गेली एकदा वसाहतवादी राजवटीत. • देखरेख करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली वसाहतीकरण प्रक्रिया. • 1994 मध्ये निष्क्रिय झाला जेव्हा शेवटचा विश्वास प्रदेश, पलाऊ, स्वातंत्र्य मिळाले. • आवश्यक असल्यास परिषद पुन्हा सक्रिय केली जाऊ शकते, जरी यासाठी सदस्यांची मान्यता आवश्यक असेल. • आधुनिक आंतरराष्ट्रीय कायदा तयार करण्यात मदत केली आणि मानवी हक्क संरक्षण. • मूळतः पूर्वीच्या वसाहतींना स्व-शासनासाठी मार्गदर्शन करण्याच्या UN च्या प्रयत्नांचा एक भाग होता.
---	--

51. UN सुरक्षा परिषदेचे ठराव UN चार्टर अंतर्गत संमत झालेले राज्यांसाठी बंधनकारक आहेत का?

होय, संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेने पारित केलेले ठराव सर्व सदस्य राष्ट्रांवर बंधनकारक आहेत. याचा अर्थ देशांनी सुरक्षा परिषदेने घेतलेल्या निर्णयांचे पालन करणे आवश्यक आहे, विशेषतः जेव्हा शांतता आणि सुरक्षा राखण्यासाठी येतो. सुरक्षा परिषद निर्बंध लादणे किंवा जागतिक समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी बळाचा वापर करण्यास परवानगी देण्यासारख्या कृती करू शकते. तथापि, जर पाच स्थायी सदस्यांपैकी एक (यूएसए, चीन, रशिया, यूके किंवा फ्रान्स) असहमत असेल, तर ते ठरावावर व्हेटो करू शकतात आणि तो मंजूर होण्यापासून थांबवू शकतात. परंतु सर्वसाधारणपणे, देशांनी या ठरावांचे पालन करणे आवश्यक आहे.

52. आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार युद्धविराम उल्लंघनाचे परिणाम काय आहेत?

जेव्हा युद्धबंदीचे उल्लंघन केले जाते तेव्हा त्याचे अनेक गंभीर परिणाम होऊ शकतात. प्रथम, ते संघर्षात गुंतलेल्या पक्षांमधील विश्वास तोडू शकते आणि कोणत्याही चालू असलेल्या शांतता चर्चेचा नाश करू शकते. युद्धबंदीचे उल्लंघन करणारा देश किंवा गट इतर देश किंवा आंतरराष्ट्रीय संघटनांकडून राजनैतिक दबावाचा सामना करू शकतो, ज्यामुळे राजकीय अलगाव होऊ शकतो. उल्लंघन करणाऱ्यावर व्यापारी निर्बंध किंवा प्रवास बंदी यांसारखे निर्बंध देखील लागू केले जाऊ शकतात. परिस्थिती आणखी बिघडू शकते, कारण दुसरी बाजू बदला घेऊ शकते, ज्यामुळे आणखी लढाई होऊ शकते. उल्लंघनामध्ये युद्ध गुन्ह्यांचा समावेश असल्यास किंवा आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन केल्यास, आंतरराष्ट्रीय न्यायालयात खटल्यांसह कायदेशीर कारवाई केली जाऊ शकते. काही प्रकरणांमध्ये, शांतता रक्षक दल किंवा अगदी लष्करी कारवाईचा वापर सुव्यवस्था पुनर्संचयित करण्यासाठी केला जाऊ शकतो.

शेवटी, इजा, विस्थापन आणि घरे किंवा महत्त्वाच्या सेवांना होणारे नुकसान यासह त्यांना अधिक हानी पोहोचवणारे बहुतेकदा नागरीकच असतात.

53. ज्या राज्याचे पालन होत नाही त्या राज्याविरुद्ध लष्करी कारवाई करण्याचा अधिकार UN सुरक्षा परिषदेला आहे का?

त्याच्या आरक्षणासह? परिस्थिती नियंत्रित करणारी एक ऐतिहासिक उदाहरण द्या.

होय, संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषद आपल्या ठरावांचे पालन करण्यास नकार देणाऱ्या राज्याविरुद्ध लष्करी कारवाई करण्यास अधिकृत करू शकते.

1990 मधील आखाती युद्ध हे एक प्रसिद्ध उदाहरण आहे. सद्दाम हुसेनच्या नेतृत्वाखाली इराकने कुवेतवर आक्रमण केले, ज्याने आंतरराष्ट्रीय नियमांचे उल्लंघन केले. सुरक्षा परिषदेने इराकला माघार घेण्याची मागणी केली, परंतु जेव्हा ते झाले नाही तेव्हा त्यांनी लष्करी कारवाईला परवानगी देणारा ठराव मंजूर केला. सुरक्षा परिषदेच्या मान्यतेसह अमेरिकेच्या नेतृत्वाखालील युतीने नंतर इराकला कुवेतमधून बाहेर काढण्यासाठी लष्करी कारवाई सुरू केली. शांतता राखण्यासाठी गरज पडल्यास सुरक्षा परिषद लष्करी बळाचा वापर करू शकते हे यावरून दिसून येते.

54. "आंतरराष्ट्रीय कायद्यांतर्गत विवादांचे शांततापूर्ण तोडणे" वर एक टीप लिहा.

- विवादांचे शांततापूर्ण निपटारा हे आंतरराष्ट्रीय कायद्यातील मुख्य तत्त्व आहे, ज्याशिवाय विवादांचे निराकरण करण्यास प्रोत्साहन देणे हिंसा
- हे तत्त्व यूपन चार्टरमध्ये समाविष्ट केले आहे, विशेषतः अनुच्छेद 2.4 मध्ये, जे दरम्यान शक्ती वापरण्यास प्रतिबंधित करते देश
- UN चार्टरच्या कलम 33 मध्ये वाटाघाटी, मध्यस्थी यासह विवाद शांततेने सोडवण्याच्या पद्धती सूचीबद्ध केल्या आहेत. लवाद आणि न्यायालयीन तोडगा.

- जर ते पोहोचू शकत नसतील तर UN सुरक्षा परिषदेला हस्तक्षेप करण्यास सांगण्यापूर्वी देशांनी या पद्धती वापरून पहाव्यात एक करार.
- राजनैतिक प्रयत्न, जसे की देशांमधील चर्चा किंवा मध्यस्थी, संघर्ष टाळण्यास आणि सहकार्याला प्रोत्साहन देण्यास मदत करते.
- UN सारख्या आंतरराष्ट्रीय संस्थांसह विवादांचे निराकरण करण्यासाठी मध्यस्थी हे एक महत्त्वाचे साधन बनले आहे मध्यस्थी सेवा देत आहे.
- सामंजस्य किंवा चौकशी यांसारख्या बंधनकारक पद्धती देखील शांततेने विवादांचे निराकरण करण्यासाठी मौल्यवान आहेत.
- शांततापूर्ण विवाद निराकरणाचे एक उदाहरण म्हणजे 2016 मध्ये दक्षिण चीन समुद्र लवाद, जेथे चीनसोबतच्या प्रादेशिक वादावर तोडगा काढण्यासाठी फिलीपिन्सने लवादाचा वापर केला.
- कॅम्प डेव्हिड करार 1978 मध्ये, अमेरिकेच्या मध्यस्थीने, इजिप्त आणि इस्रायलमध्ये शांतता करार झाला, ज्याने राजनैतिक प्रयत्नांचे यश प्रदर्शित केले.
- शांततापूर्ण विवाद निराकरण स्थिरता राखण्यात मदत करते, युद्ध टाळते आणि आंतरराष्ट्रीय कायदांचा देशांकडून आदर केला जातो याची खात्री होते.

55. सुरक्षा परिषदेच्या स्थायी सदस्यांच्या व्हेटो पॉवर या शब्दाने तुम्हाला काय समजते?

- संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेच्या स्थायी सदस्यांच्या व्हेटो पॉवर पाचपैकी कोणत्याही स्थायी सदस्यांना परवानगी देतो ठराव अवरोधित करण्यासाठी सदस्य.
- चीन, रशिया, फ्रान्स, युनायटेड स्टेट्स आणि युनायटेड किंग्डम हे पाच स्थायी सदस्य आहेत.
- इतर बहुसंख्य देशांनी ठरावाला पाठिंबा दिला तरीही हे सदस्य त्यांना सहमत नसलेले निर्णय थांबवण्यासाठी त्यांच्या व्हेटो पॉवरचा वापर करू शकतात.
- व्हेटो पॉवरचा वापर स्थायी सदस्यांच्या राष्ट्रीय हितांचे आणि परराष्ट्र धोरणांचे रक्षण करण्यासाठी केला जातो.
- आतापर्यंत, UN सुरक्षा परिषदेत 293 व्हेटो आहेत, ज्यामध्ये रशियाने सर्वात जास्त व्हेटो वापरला आहे (143).
- यूएन जनरल असेंब्लीच्या आणीबाणीच्या सत्रादरम्यान व्हेटो पॉवरचा वापर केला जाऊ शकत नाही.
- पहिला व्हेटो फेब्रुवारी 1946 मध्ये टाकण्यात आला.
- व्हेटो हा केवळ पाच स्थायी सदस्यांना दिलेला विशेष अधिकार आहे आणि तो त्यांचे निर्णय घेतो UN मध्ये प्रभावशाली.

56. ILO म्हणजे काय? ILO च्या वस्तू, कार्ये, रचना स्पष्ट करा.

इंटरनॅशनल लेबर ऑर्गनायझेशन (ILO) ही संयुक्त राष्ट्रांची एक एजन्सी आहे जी न्याय्य कामगारांना प्रोत्साहन देण्यासाठी कार्य करते प्रथा, मानवी हक्क आणि सामाजिक न्याय. पहिल्या महायुद्धानंतर त्याची स्थापना करण्यात आली आणि 1946 मध्ये UN ची पहिली विशेष एजन्सी बनली. ती आंतरराष्ट्रीय कामगार मानके सेट करण्यात मदत करते आणि जगभरातील चांगल्या कामाची परिस्थिती निर्माण करण्यासाठी सरकार, नियोक्ते आणि कामगारांसोबत काम करते.

अ) ILO ची उद्दिष्टे	ब) ILO ची कार्ये	c) ILO ची रचना
<ul style="list-style-type: none"> • ILO चे उद्दिष्ट आहे की न्याय्य कामगार मानके निर्माण करणे आणि कामाच्या ठिकाणी मूलभूत अधिकारांचे संरक्षण करणे. • प्रत्येकाला चांगल्या कामाच्या संधीमध्ये समान प्रवेश मिळावा हे सुनिश्चित करण्यासाठी ते कार्य करते. • ILO जागतिक स्तरावर कामगारांसाठी सामाजिक संरक्षण वाढवण्यावर लक्ष केंद्रित करते. • हे सरकार, कामगार आणि नियोक्ते (त्रिपक्षवाद) यांच्यातील सहकार्य आणि संवाद मजबूत करते. • जगभरातील लोकांसाठी कामाची परिस्थिती सुधारणे, कामाच्या ठिकाणी निष्पक्षता आणि न्याय सुनिश्चित करणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे. 	<ul style="list-style-type: none"> • ILO आंतरराष्ट्रीय कामगार मानके सेट करते आणि जागतिक स्तरावर कामाची परिस्थिती सुधारण्यासाठी अधिवेशने तयार करते. • तांत्रिक सहाय्य आणि मार्गदर्शन प्रदान करून देशांना त्यांच्या कामगार समस्यांचे निराकरण करण्यात मदत करते. • ILO सदस्य देशांद्वारे कामगार मानकांच्या अंमलबजावणीवर लक्ष ठेवते आणि ते अधिवेशनांचे पालन करतात याची खात्री करण्यासाठी कार्य करते. • हे वाजवी वेतन, सुरक्षित कामाची परिस्थिती आणि सर्वांसाठी समान संधी यासह कामगारांच्या हक्कांचे समर्थन करते. • ILO कामगार समस्यांवर संशोधन करते आणि देशांना चांगली कामगार धोरणे बनवण्यात मदत करण्यासाठी मौल्यवान माहिती पुरवते. 	<ul style="list-style-type: none"> • ILO सरकार, नियोक्ते आणि कामगारांच्या त्रिपक्षीय प्रणालीवर आधारित आहे. • आंतरराष्ट्रीय कामगार परिषद धोरणे ठरवण्यासाठी दरवर्षी बैठक घेते. • नियामक मंडळ ILO च्या क्रियाकलाप आणि धोरणे व्यवस्थापित करते. • आंतरराष्ट्रीय कामगार कार्यालय हे दैनंदिन कामे हाताळणारे स्थायी सचिवालय आहे. • प्रत्येक सदस्य देश परिषदेसाठी चार प्रतिनिधी पाठवतो: सरकारकडून, कामगारांकडून आणि एक नियोक्त्याकडून. दोन एक

57. WTO म्हणजे काय? WTO ची उद्दिष्टे, कार्ये, तत्त्वे स्पष्ट करा.

WTO (वर्ल्ड ट्रेड ऑर्गनायझेशन) ही एक आंतरराष्ट्रीय संस्था आहे जी देशांना एकमेकांशी अधिक सुरळीत आणि निष्पक्षपणे व्यापार करण्यास मदत करते. हे नियम फक्त WTO चे सदस्य असलेल्या देशांना लागू होतात. WTO सदस्य देश वाटाघाटी करतात आणि स्वाक्षरी करतात अशा कारांवर आधारित कार्ये करते, परंतु प्रत्येक देशाच्या संसदेने प्रथम या कारांना मान्यता देणे आवश्यक आहे. 15 एप्रिल 1994 रोजी मारालेश करारावर स्वाक्षरी झाल्यानंतर 1 जानेवारी 1995 रोजी WTO ची निर्मिती करण्यात आली. या कराराने जुन्या सामान्य करार ऑन टॅरिफ आणि ट्रेड (GATT) ची जागा घेतली.

उद्दिष्टे

- WTO आंतरराष्ट्रीय व्यापारासाठी वस्तू, सेवा आणि बौद्धिक करारांद्वारे नियम सेट करते मालमत्ता अधिकार.
- हे सुनिश्चित करते की देशांनी या नियमांचे पालन केले आणि त्यांनी त्यांचे उल्लंघन केल्यास विवादांचे निराकरण केले.
- WTO चर्चा करण्यासाठी आणि देशांमधील मुक्त व्यापाराला प्रोत्साहन देण्यासाठी जागतिक बैठकीचे ठिकाण म्हणून काम करते.
- केवळ एका देशाचा नव्हे तर सर्व पक्षांचा समावेश असलेल्या एका निश्चित प्रक्रियेचे अनुसरण करून ते व्यापारातील मतभेद दूर करण्यात मदत करते.
- WTO आपली निर्णय घेण्याची प्रक्रिया अधिक स्पष्ट आणि सहभागासाठी अधिक मुक्त करण्यासाठी कार्ये करते.
- ते तयार करण्यासाठी IMF, UNCTAD आणि जागतिक बँक सारख्या इतर जागतिक संस्थांना सहकार्य करते सुसंगत आर्थिक धोरणे.
- डब्ल्यूटीओ विकसनशील देशांच्या हिताचे रक्षण करते आणि त्यांना व्यापार नियम आणि विवादांमध्ये समर्थन देते व्यवस्थापन

कार्ये

- स्थिरता सुनिश्चित करण्यासाठी आणि व्यापार निष्पक्ष आणि पारदर्शक ठेवण्यासाठी WTO व्यापार धोरणांचे पुनरावलोकन करते.
- हे देशांना भविष्यातील व्यापार धोरणांवर चर्चा करण्यासाठी आणि टॅरिफसारख्या समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी एक व्यासपीठ प्रदान करते.
- WTO सदस्य देशांनी मान्यता दिल्यानंतर व्यापार करारांना कृतीत आणण्यास मदत करते' संसदे
- कराराचा अर्थ लावणाऱ्या आणि उपाय ऑफर करणाऱ्या तज्ञांचा वापर करून व्यापार विवादांचे निराकरण करते.
- WTO विकसनशील देशांना अधिक व्यापार संधी देऊन त्यांच्या संसाधनांचा अधिक चांगल्या प्रकारे वापर करण्यास मदत करते आणि समर्थन.

तत्त्वे

- देशांनी व्यापारात एकमेकांशी समानतेने वागले पाहिजे (उदा. सर्व WTO सदस्यांना समान टॅरिफ दर देणे).
- व्यापार नियम आणि कायदे स्पष्ट आणि खुले असावेत.
- देशांनी त्यांच्या बाजारपेठा इतरांसाठी खुल्या केल्या पाहिजेत, व्यापाराचे फायदे संतुलित केले पाहिजेत.
- देशांनी अयोग्य निर्बंध किंवा धोरणे लादू नये जी काही देशांना इतरांपेक्षा अनुकूल आहेत

रचना:

• मंत्रिस्तरीय परिषद • सामान्य परिषद • विवाद निपटारा संस्था (DSB) • व्यापार धोरण पुनरावलोकन संस्था (TPRB)	• परिषद आणि समित्या • सचिवालय • अपीलीय संस्था (सध्या निष्क्रिय)

58. वर एक छोटी टीप लिहा**"ॲम्नेस्टी इंटरनॅशनल".**

- ॲम्नेस्टी इंटरनॅशनल ही एक जागतिक संस्था आहे जी मानवी हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी कार्ये करते आणि कोणत्याही राजकीय पक्ष, धर्म किंवा सरकार यांच्यावर प्रभाव टाकत नाही.
- जोपर्यंत त्यांनी हिंसेचा वापर केला नाही किंवा त्याला प्रोत्साहन दिले नाही तोपर्यंत त्यांची मते, वंश, वांशिक किंवा धर्मासाठी तुरुंगात टाकलेल्या लोकांना मुक्त करणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे. या लोकांना "विवेकबुद्धीचे कैदी" म्हटले जाते.
- मूळतः ब्रिटीश गट, ॲम्नेस्टी इंटरनॅशनलने 1963 मध्ये जागतिक कार्यालय तयार केले.
- शॉन मॅक ब्राइड, ज्यांना नोबेल शांतता पारितोषिक मिळाले, ते 1963 मध्ये चेअरमन झाले.
- 1973 पर्यंत, संस्थेचे 28 देशांमध्ये 1,000 पेक्षा जास्त गट होते आणि 1977 पर्यंत, 33 मध्ये 1,874 गट होते. देश
- सध्याचे अध्यक्ष स्वीडनचे थॉमस हॅमरबर्ग आहेत.

- अॅम्नेस्टी इंटरनॅशनल छळ, गैरवर्तन आणि मृत्युदंड थांबवण्यासाठी कार्य करते आणि त्यांच्या अधिकारांचे रक्षण करते "विसरलेले कैदी."
- 1974 मध्ये, संस्थेने तीन प्रमुख उद्दिष्टे सांगितली: विवेकाच्या कैद्यांचे रक्षण करणे, छळाचा विरोध करणे आणि फाशीच्या शिक्षेशी लढा.
- याला 1978 मध्ये संयुक्त राष्ट्र मानवाधिकार पुरस्कार आणि 1977 मध्ये मानवी प्रतिष्ठेचे रक्षण करण्यासाठी नोबेल शांतता पुरस्कार मिळाला.

59. युनेस्को म्हणजे काय? उद्दिष्टे, कार्य शक्ती आणि त्याची रचना लिहा.

UNESCO (युनायटेड नेशन्स एज्युकेशनल, सायंटिफिक अँड कल्चरल ऑर्गनायझेशन) ही युनायटेड नेशन्सची एक विशेष एजन्सी आहे जी शिक्षण, विज्ञान आणि संस्कृतीत आंतरराष्ट्रीय सहकार्याद्वारे शांतता वाढवण्यासाठी कार्य करते.

याची स्थापना 1945 मध्ये जागतिक समज वाढवण्यासाठी आणि मानवी हक्क सुधारण्यासाठी करण्यात आली.

<p>उद्दिष्टे:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. आंतरराष्ट्रीय सहकार्याद्वारे शांतता आणि राष्ट्र-निर्माणाला चालना द्या. 2. शिक्षण आणि विज्ञानाद्वारे गरिबी हटवा. 3. उच्च दर्जाच्या शिक्षणासाठी सार्वत्रिक प्रवेश प्रदान करा सर्व 4. वैज्ञानिक ज्ञान एकत्रित करून शाश्वत विकासाला समर्थन द्या. 5. सांस्कृतिक वारसा संरक्षित करा आणि वारसा स्थळांचे जतन करा. 6. सामाजिक आणि नैतिक समस्यांचे निराकरण करा. 7. सांस्कृतिक विविधता आणि आंतरसांस्कृतिक संवादाला प्रोत्साहन द्या. 8. सर्वसमावेशक ज्ञान तयार करण्यासाठी तंत्रज्ञानाचा वापर करा समाज 9. आफ्रिका आणि लिंग समानतेवर मुख्य जागतिक प्राधान्यक्रम म्हणून लक्ष केंद्रित करा. 	<p>कार्ये:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. शिक्षण 2030 सारख्या फ्रेमवर्कद्वारे जागतिक शैक्षणिक प्रयत्नांचे नेतृत्व करा. 2. सांस्कृतिक जतन आणि सर्जनशीलतेला प्रोत्साहन देण्यासाठी वकील. 3. साठी कार्यक्रम राबवा शाश्वत विकास आणि जागतिक नागरिकत्व. 4. शिक्षण प्रणाली आणि सांस्कृतिक धोरणे सुधारण्यासाठी सरकारसोबत काम करा. 5. जागतिक वारसा स्थळांच्या यादीची स्थापना आणि देखभाल. 6. शिक्षण, विज्ञान आणि संस्कृतीवर जागतिक संशोधन आणि अहवाल आयोजित करा. 7. पर्यावरणीय शाश्वततेला चालना देण्यासाठी बायोस्फीअर रिझर्व्हच्या विकासास समर्थन द्या.
<p>शक्ती:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. शिक्षण, संस्कृती आणि विज्ञानाशी संबंधित आंतरराष्ट्रीय अधिवेशने विकसित आणि प्रोत्साहन द्या. 2. सदस्य देशांना तांत्रिक सहाय्य आणि निधी देऊन समर्थन करा. 3. जागतिक प्राधान्यक्रम ठरवण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय बैठका आणि परिषदा आयोजित करा. 4. शिक्षण आणि शाश्वत विकास यासारख्या जागतिक उद्दिष्टांच्या प्रगतीचे निरीक्षण करा आणि अहवाल द्या. 5. अधिक प्रभावासाठी इतर आंतरराष्ट्रीय संस्थांशी सहयोग करा. 	<p>रचना:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. UNESCO चे 193 सदस्य देश आहेत आणि 11 सहयोगी सदस्य. 2. संस्थेचे संचालन सर्वसाधारण परिषद आणि कार्यकारी मंडळाद्वारे केले जाते. 3. महासंचालकांच्या नेतृत्वाखालील सचिवालय, मंडळ आणि परिषदेने घेतलेले निर्णय घेते. 4. यात प्रादेशिक कार्यालये आणि राष्ट्रीय कार्यालये आहेत जगभरातील कमिशन.

60. युनिसेफ म्हणजे काय? युनिसेफची उद्दिष्टे, कार्ये, कार्यक्षेत्र लिहा.

UNICEF म्हणजे युनायटेड नेशन्स चिल्ड्रन्स फंड, जे जगभरातील मुलांना आरोग्य सेवा, शिक्षण आणि हानीपासून संरक्षण देऊन मदत करण्यासाठी कार्य करते. 1946 मध्ये द्वितीय विश्वयुद्धामुळे प्रभावित झालेल्या मुलांना आणि मातांना मदत आणि आरोग्य सेवा देण्यासाठी याची स्थापना करण्यात आली. त्याची सुरुवात आंतरराष्ट्रीय चिल्ड्रन्स इमर्जन्सी फंड (IECF) म्हणून झाली आणि 1953 मध्ये युनायटेड नेशन्सचा भाग बनला, त्याचे नाव बदलून युनायटेड नेशन्स चिल्ड्रन्स फंड असे करण्यात आले, तरीही ते युनिसेफ या संक्षेपाने ओळखले जाते.

<p>युनिसेफची उद्दिष्टे:</p> <ul style="list-style-type: none"> • जागतिक स्तरावर मुलांच्या हक्कांचा प्रचार करा. 	<p>युनिसेफची कार्ये:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 190 हून अधिक राष्ट्रांमधील देश कार्यालयांद्वारे कार्य करते.
---	--

<ul style="list-style-type: none"> • सुरक्षित निवारा, आरोग्य सेवा आणि पोषण प्रदान करा. • सर्व मुलांसाठी शिक्षणाचा प्रवेश सुनिश्चित करा. • आपत्ती, संघर्ष आणि हिंसाचारापासून मुलांचे संरक्षण करा. • मुलांसाठी समानता आणि संरक्षणासाठी लढा. 	<ul style="list-style-type: none"> • मानवतावादी संकटादरम्यान आधार प्रदान करते. • सुधारण्यासाठी सरकार आणि NGO सह भागीदारी मुलांचे कल्याण. • जागतिक बाल समस्यांवरील डेटा आणि अहवाल संकलित करते. • सरकारी आणि खाजगी योगदानाद्वारे निधी उभारतो.
<p><u>युनिसेफच्या कार्याची व्याप्ती:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • बाल विकास, पोषण, आणि यावर लक्ष केंद्रित करते आरोग्य • हिंसा आणि शोषणापासून मुलांचे संरक्षण करण्यासाठी कार्य करते. • शिक्षण प्रदान करते आणि पोलिओ निर्मूलनास समर्थन देते. • पुनरुत्पादक आरोग्य आणि लढ्यास समर्थन देते मुलांमध्ये एड्स विरुद्ध. • आपत्कालीन तयारी आणि गरज असलेल्या मुलांसाठी प्रतिसाद यावर कार्य करते. 	<p><u>युनिसेफची रचना:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • कार्यकारी संचालक युनिसेफचे एकंदर नेतृत्व करतात कामकाज • कार्यकारी मंडळामध्ये 36 सदस्य असतात ECOSOC द्वारे निवडलेले देश. • युनिसेफची 150 देश कार्यालये आहेत ज्यावर लक्ष केंद्रित केले आहे मुलांचे कल्याण. • ३० हून अधिक राष्ट्रीय समित्या निधी उभारतात आणि कार्यक्रम राबवतात. • प्रादेशिक प्रयत्नांमध्ये समन्वय साधण्यासाठी युनिसेफची सेनेगल, पनामा, केनिया, स्वित्झर्लंड, थायलंड, जॉर्डन आणि नेपाळ येथे प्रादेशिक कार्यालये आहेत.

61. UNDP आणि UNEP मध्ये काय फरक आहे?

UNDP आणि UNEP हे दोन्ही संयुक्त राष्ट्रांचे भाग आहेत, परंतु त्यांच्या भूमिका भिन्न आहेत. UNDP व्यापक विकासाच्या मुद्द्यांवर काम करते, जसे की गरिबी कमी करणे, शिक्षण सुधारणे आणि आरोग्याला सहाय्य करणे, तर UNEP प्रामुख्याने पर्यावरणाच्या संरक्षणावर लक्ष केंद्रित करते. ते सहसा अशा प्रकल्पांवर एकत्र काम करतात जे पर्यावरण आणि विकास दोन्ही उद्दिष्टे एकत्र करतात. UNDP देशांना त्यांची अर्थव्यवस्था आणि पायाभूत सुविधा विकसित करण्यात मदत करते, तर UNEP हे सुनिश्चित करते की विकास पर्यावरणीयदृष्ट्या शाश्वत मार्गाने होईल. उदाहरणार्थ, UNDP एखाद्या देशाला चांगल्या शाळा बांधण्यासाठी मदत करू शकते आणि UNEP हे सुनिश्चित करेल की या विकासामुळे पर्यावरणाला हानी पोहोचणार नाही.

UNDP (युनायटेड प्रोग्राम)	राष्ट्रांचा विकास	UNEP (युनायटेड नेशन्स एन्व्हायर्नमेंट प्रोग्राम)
UNDP गरिबी निर्मूलन, विषमता कमी करणे आणि जगभरात शाश्वत विकासाला चालना देण्यावर लक्ष केंद्रित करते.	उदाहरण: UNDP ने महिला आणि मुलांसाठी शिक्षण आणि आरोग्य सेवा सुधारण्यासाठी अफगाणिस्तानमध्ये कार्यक्रम स्थापित करण्यात मदत केली.	UNEP हे हवामान बदल, प्रदूषण आणि जैवविविधतेचे नुकसान यासारख्या जगाच्या पर्यावरणीय आव्हानांना तोंड देण्यासाठी समर्पित आहे.
हे सरकार, नागरी समाज आणि इतर संस्थांसह 170 हून अधिक देशांमध्ये कार्य करते. उदाहरण: भारतात, UNDP ने ग्रामीण भागातील हवामान-संतुलनशील शेतीसाठी प्रकल्पांना समर्थन दिले आहे.	हे सरकार, नागरी समाज आणि इतर संस्थांसह 170 हून अधिक देशांमध्ये कार्य करते. उदाहरण: भारतात, UNDP ने ग्रामीण भागातील हवामान-संतुलनशील शेतीसाठी प्रकल्पांना समर्थन दिले आहे.	उदाहरण: ओझोन थराचे संरक्षण करण्यासाठी CFCs सारख्या हानिकारक पदार्थांना टप्प्याटप्प्याने बाहेर काढण्याच्या यशस्वी जागतिक प्रयत्नात UNEP ने महत्त्वाची भूमिका बजावली.
UNDP शाश्वत विकास उद्दिष्टे (SDGs) च्या अंमलबजावणीला समर्थन देते, विशेषत: गरिबी, असमानता आणि आर्थिक वाढीशी संबंधित.	उदाहरण: उप-सहारा आफ्रिकेतील UNDP चे कार्य प्रशासन आणि आर्थिक संधी सुधारण्यावर केंद्रित आहे.	हे देशांना कमी-कार्बन अर्थव्यवस्थांमध्ये संक्रमण करण्यास मदत करते आणि हरित तंत्रज्ञानाला प्रोत्साहन देते.
हे देशांना लोकशाही शासन प्रणाली विकसित करण्यात आणि संकटांना लवचिकता निर्माण करण्यात मदत करते.	उदाहरण: लॅटिन अमेरिकेतील UNDP चे कार्य देशांना वन संवर्धनासाठी शाश्वत धोरणे आखण्यात मदत करते.	UNEP पर्यावरणीय धोरणे आणि प्रशासन बळकट करण्यासाठी राष्ट्रांसोबत जवळून काम करते.
हे देशांना लोकशाही शासन प्रणाली विकसित करण्यात आणि संकटांना लवचिकता निर्माण करण्यात मदत करते.	उदाहरण: लॅटिन अमेरिकेतील UNDP चे कार्य देशांना वन संवर्धनासाठी शाश्वत धोरणे आखण्यात मदत करते.	UNEP निर्णय घेण्याची माहिती देण्यासाठी पर्यावरणीय समस्यांवरील गंभीर डेटा, संशोधन आणि धोरण सल्ला प्रदान करते.

उदाहरण: UNDP ने सीरिया आणि सुदान सारख्या देशांमध्ये संघर्षानंतरच्या पुनर्प्राप्ती प्रयत्नांमध्ये मदत केली.	उदाहरण: शहरांमधील वायू प्रदूषणावरील UNEP च्या मूल्यांकन अहवालांमुळे चीनमधील स्थानिक धोरणांची माहिती देण्यात मदत झाली आहे.
हे उपेक्षित समुदायांना चांगले जीवन निर्माण करण्यासाठी सक्षम करण्यावर लक्ष केंद्रित करते.	हे पर्यावरणीय कृतीचे मार्गदर्शन करण्यासाठी जागतिक उपक्रम आणि UN पर्यावरण असेंब्ली सारख्या मंचांचे आयोजन करते.
उदाहरण: दक्षिण सुदानमधील UNDP चा कार्यक्रम महिला सक्षमीकरण आणि समुदायाच्या नेतृत्वाखालील विकासाला समर्थन देतो.	उदाहरण: 2023 UN पर्यावरण असेंब्लीमध्ये UNEP चे प्रयत्न प्लास्टिक प्रदूषणावरील उपायांवर केंद्रित होते महासागर

62. अर्जेडा 21 म्हणजे काय?

अर्जेडा 21 ही संयुक्त राष्ट्रांनी 1992 मध्ये देशांना एक चांगले, अधिक टिकाऊ भविष्य तयार करण्यात मदत करण्यासाठी तयार केलेली योजना आहे. पर्यावरणाचे रक्षण करणे, लोकांचे जीवनमान सुधारणे आणि विकासामुळे भविष्यातील पिढ्यांना हानी पोहोचणार नाही याची खात्री करण्यावर ते लक्ष केंद्रित करते. ही योजना प्रदूषण, गरिबी आणि संसाधनांचा सुज्ञपणे वापर यासारख्या मुद्द्यांवर देशांनी एकत्र काम करण्याचे मार्ग सुचवते.

मॉड्यूल 4:

1) WHO म्हणजे काय? त्याची कार्ये, उद्दिष्टे, जागतिक आरोग्य कायदा कंसोर्टियम, संप्रेषण करण्यायोग्य उल्लेख करा रोग, प्रतिबंध आणि नियंत्रण.

जागतिक आरोग्य संघटना (WHO) ही आंतरराष्ट्रीय सार्वजनिक आरोग्यासाठी जबाबदार असलेली संयुक्त राष्ट्रांची एक विशेष संस्था आहे. 1948 मध्ये स्थापित, WHO चे उद्दिष्ट आरोग्याला चालना देणे, जग सुरक्षित ठेवणे आणि असुरक्षित लोकसंख्येची सेवा करणे आहे. हे रोग टाळण्यासाठी, आरोग्य मानके सुधारण्यासाठी आणि जागतिक आरोग्य आणीबाणींना प्रतिसाद देण्यासाठी जगभरातील सरकार आणि इतर संस्थांसोबत काम करते, जसे की महामारी. गेल्या काही वर्षांमध्ये, जागतिक आरोग्य प्रयत्नांचे समन्वय साधण्यासाठी WHO केंद्रस्थानी बनले आहे, विशेषतः संसर्गजन्य रोगांचा उद्रेक आणि जागतिक समुदायांच्या सुधारणेसाठी आरोग्य धोरणे विकसित करणे यासारख्या समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी.

WHO ची कार्ये	WHO ची उद्दिष्टे
a जागतिक आरोग्य सेवा सुधारण्यासाठी आरोग्य मार्गदर्शक तत्त्वे आणि मानके विकसित करते.	a मधुमेह आणि हृदयविकार यांसारख्या टाळता येण्याजोग्या आजारांना संबोधित करून निरोगी जीवनाला चालना द्या.
b साथीच्या रोग किंवा नैसर्गिक आपत्तींसारख्या आरोग्य संकटांदरम्यान देशांना मदत पुरवते.	b आरोग्यसेवेसाठी सार्वत्रिक प्रवेश सुनिश्चित करण्यासाठी जगभरातील आरोग्य सेवा प्रणाली मजबूत करा.
c शोधण्यासाठी आणि प्रतिसाद देण्यासाठी जागतिक आरोग्य डेटाचे परीक्षण करते संभाव्य उद्रेक त्वरीत.	c मलेरिया, क्षयरोग आणि एचआयव्ही/एड्ससह संसर्गजन्य रोगांशी लढा.
d औषध आणि रोग प्रतिबंधक प्रगती करण्यासाठी आरोग्य संशोधनास समर्थन देते.	d माता आणि बाल आरोग्य सुधारणे, मृत्यू दर कमी करणे.
e कमी उत्पन्न असलेल्या देशांमध्ये अत्यावश्यक औषधे आणि आरोग्य सेवांची उपलब्धता सुनिश्चित करते.	e साथीच्या रोग आणि नैसर्गिक आपत्तींसारख्या आरोग्य आपत्कालीन परिस्थितींना प्रतिसाद वाढवा.
f जागतिक स्तरावर वैद्यकीय सेवेची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी आरोग्य सेवा कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण प्रदान करते.	f हाताळण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय सहकार्य वाढवा सामायिक आरोग्य आव्हाने.
g देशांना निरोगी धोरणे अंगीकारण्यासाठी आणि रोग-प्रतिबंधक उपायांची अंमलबजावणी करण्यास प्रोत्साहित करते.	g सामाजिक संबोधित करून आरोग्यामध्ये समानतेचा प्रचार करा आणि आर्थिक असमानता.
h आरोग्य उपक्रमांना प्रोत्साहन देण्यासाठी सरकार, खाजगी क्षेत्र आणि नागरी समाज यांच्यातील भागीदारी वाढवते.	h आरोग्य आणि कल्याणाशी संबंधित शाश्वत विकास लक्षांना प्रोत्साहन द्या.

ग्लोबल हेल्थ लॉ कंसोर्टियम

a ग्लोबल हेल्थ लॉ कंसोर्टियम हे चांगल्या जागतिक साठी कायदे आणि धोरणांवर काम करणाऱ्या तज्ज्ञांचे नेटवर्क आहे आरोग्य प्रशासन.

- b हे WHO आणि इतर संस्थांना रोग नियंत्रण, आरोग्यासाठी प्रभावी कायदेशीर फ्रेमवर्क तयार करण्यात मदत करते प्रणाली आणि आपत्कालीन प्रतिसाद.
- c सर्व देशांमध्ये प्रमाणित आरोग्य धोरणे आणि नियम तयार करण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय सहकार्याला प्रोत्साहन देते.
- d आंतरराष्ट्रीय आरोग्य नियमांच्या अंमलबजावणीवर WHO सोबत कार्य करते, जे देशांना जागतिक आरोग्य जोखीम टाळण्यासाठी आणि प्रतिसाद देण्यास मदत करतात.
- e आरोग्य प्रशासन बळकट करण्यासाठी कमी आणि मध्यम उत्पन्न असलेल्या देशांमध्ये कायदेशीर क्षमता निर्माण करण्याचे उद्दिष्ट आहे.
- f जागतिक आरोग्य पद्धतींमध्ये पारदर्शकता, जबाबदारी आणि नैतिक मानकांना प्रोत्साहन देते.

संसर्गजन्य रोग

- a संसर्गजन्य रोग म्हणजे फ्लू, कोविड-19 आणि इबोला यांसारख्या व्यक्तीपासून व्यक्ती किंवा प्राण्यांपासून मानवांमध्ये पसरणारे संक्रमण.
- b ते जीवाणू, विषाणू, बुरशी किंवा परजीवी यांच्यामुळे होऊ शकतात आणि अनेकदा थेट संपर्क, हवा, पाणी किंवा डासांसारख्या वेक्टरद्वारे पसरतात.
- c उदाहरणांमध्ये मलेरिया (डासांद्वारे पसरणारा), क्षयरोग (हवेतून पसरणारा) आणि एचआयव्ही/एड्स (शारीरिक द्रवपदार्थांद्वारे) यांचा समावेश होतो.
- d डब्ल्यूएचओ प्रादुर्भावाने लक्ष ठेवते आणि डेटा प्रदान करते, देशांना रोगाच्या धोक्यांना ओळखण्यास आणि प्रतिसाद देण्यास मदत करते.
- e लसी, योग्य स्वच्छता आणि आरोग्य शिक्षण याद्वारे अनेक संसर्गजन्य रोग टाळता येऊ शकतात.
- f या रोगांचा प्रसार कमी केल्याने जागतिक आरोग्य आणि आर्थिक स्थितीवर लक्षणीय परिणाम होऊ शकतो विकास

संसर्गजन्य रोगांचे प्रतिबंध आणि नियंत्रण

- a लसीकरण कार्यक्रम गोवर, पोलिओ आणि COVID-19 सारख्या आजारांवर नियंत्रण ठेवण्यास मदत करतात.
- b हात धुणे यासारख्या चांगल्या स्वच्छता पद्धतींचा प्रचार केल्याने आजारांचा प्रसार कमी होतो.
- c WHO देशांना रोगाचा प्रादुर्भाव शोधण्यासाठी लवकर चेतावणी प्रणाली विकसित करण्यास प्रोत्साहित करते.
- d मास्क आणि हातमोजे यांसारख्या संरक्षणात्मक उपकरणांचा वापर आरोग्य सेवेमध्ये रोगाचा प्रसार रोखण्यास मदत करतो सेंटिंग्ज
- e सार्वजनिक आरोग्य शिक्षण मोहिमा जागरूकता वाढवतात आणि प्रतिबंधात्मक उपायांना प्रोत्साहन देतात.
- f स्वच्छ पाणी आणि स्वच्छता सुविधा मिळण्याची खात्री केल्याने जलजन्य रोगांचा प्रसार कमी होतो.
- g पाळत ठेवणे आणि प्रकरणांचा अहवाल देणे देशांना त्वरीत कार्य करण्यास मदत करते, उद्रेक कमी करते.
- h संघटना आणि देशांसह सहकार्याने साथीच्या रोगांना आणि इतरांना समन्वित प्रतिसाद सुनिश्चित करते आरोग्य संकटे.

2) जागतिक आरोग्य संघटना (WHO) आंतरराष्ट्रीय आरोग्य नियमांसोबत कसे कार्य करते (IHR) आरोग्य आणीबाणीपासून जगाला सुरक्षित ठेवण्यासाठी?

- जागतिक आरोग्य धोके रोखण्यासाठी आणि नियंत्रित करण्यासाठी WHO आणि IHR एकत्र काम करतात.
- WHO ही संस्था आहे जी देशांना मार्गदर्शन आणि समर्थन देते, तर IHR हा नियमांचा एक संच आहे ज्याचे पालन करण्यासाठी सर्व देश सार्वजनिक आरोग्याचे रक्षण करतात.
- WHO IHR चा वापर देशांना एकत्र काम करण्यास मदत करण्यासाठी आणि आरोग्य जोखमींना त्वरीत प्रतिसाद देण्यासाठी एक फ्रेमवर्क म्हणून वापरतो जे देशांमध्ये पसरू शकतात, जसे की साथीचे रोग, रोगाचा उद्रेक आणि पर्यावरणीय धोके.
- WHO IHR अंतर्गत "आंतरराष्ट्रीय चिंतेची सार्वजनिक आरोग्य आणीबाणी" (PHEIC) घोषित करू शकते, जे आंतरराष्ट्रीय सहकार्य आणि संसाधने एकत्रित करते.
- IHR ला देशांनी WHO ला काही आरोग्य धोक्यांची तक्रार करणे आवश्यक आहे, जे नंतर ही माहिती सामायिक करतात इतर देशांसह.
- माहितीचे जलद सामायिकरण देशांना आरोग्य जोखमीसाठी तयार होण्यास मदत करते, हे धोके सीमा ओलांडण्यापूर्वीच.
- WHO देशांना IHR चे अनुसरण करण्यात मदत करण्यासाठी प्रशिक्षण आणि संसाधने देऊन त्यांचे समर्थन करते, सुधारणा करते आरोग्य पाळत ठेवणे, प्रयोगशाळेची क्षमता आणि आपत्कालीन प्रतिसाद योजना.

उदाहरणे:

- COVID-19 महामारी दरम्यान, WHO ने PHEIC घोषित केले, ज्याने देशांना एकत्र काम करण्याची परवानगी दिली प्रसार नियंत्रित करण्यासाठी त्वरीत.
- IHR ला देशांनी COVID-19 सारख्या धोक्यांवर डेटा शेअर करणे आवश्यक आहे, ज्यामुळे WHO इतर राष्ट्रांना माहिती देण्यास आणि त्यांना तयार करण्यात मदत करेल.
- WHO चाचणी आणि आणीबाणीच्या प्रतिसादात सुधारणा करण्यासाठी देशांना मार्गदर्शन आणि संसाधने देते, जसे की सेटिंग इबोला उद्रेक दरम्यान शोध आणि नियंत्रण प्रणाली.

WHO	तिची
जागतिक आरोग्य प्रतिसादांचे मार्गदर्शन करते आणि देशांना समर्थन प्रदान करते.	आरोग्य सुरक्षेसाठी देश पाळणारे आंतरराष्ट्रीय नियम सेट करते.
संसाधने एकत्रित करण्यासाठी सार्वजनिक आरोग्य आणीबाणी (उदा., COVID-19) घोषित करते.	आपत्कालीन परिस्थितीत देशांनी कसा प्रतिसाद दिला पाहिजे यासाठी कायदेशीर आधार देतो.
जगभरात आरोग्य माहिती सामायिक करण्यासाठी मध्यवर्ती केंद्र म्हणून कार्य करते.	देशांनी WHO ला काही आरोग्य धोक्यांची तक्रार करणे आवश्यक आहे.
देशांना प्रशिक्षण आणि संसाधनांद्वारे आरोग्य प्रणाली मजबूत करण्यात मदत करते.	आवश्यक आरोग्य क्षमता परिभाषित करते ज्या देशांनी विकसित केल्या पाहिजेत.
उदाहरण: देशांना COVID-19 मार्गदर्शक तत्त्वे आणि लस माहिती प्रदान करते.	उदाहरण: देशांनी COVID-19 प्रकरणांचा डेटा WHO सोबत शेअर करणे आवश्यक आहे.

3) इंटरनॅशनल हेल्थ रेग्युलेशन (IHR) चा उद्देश, व्याप्ती आणि मुख्य कार्ये यांची चर्चा करा. काय राज्यांचे हक्क आणि कर्तव्ये आहेत का?

आंतरराष्ट्रीय आरोग्य नियमन (IHR) प्रथम 1969 मध्ये जागतिक आरोग्य संघटनेने (WHO) आंतरराष्ट्रीय सीमा ओलांडून रोगांचा प्रसार रोखण्यासाठी आणि नियंत्रित करण्यासाठी कायदेशीर चौकट प्रदान करण्यासाठी स्थापन केली होती. कालांतराने, SARS उद्रेक झाल्यानंतर, 2005 मध्ये मोठ्या पुनरावृत्तीसह, IHR सुधारित आणि अद्यतनित केले गेले. IHR आता जागतिक आरोग्य सुरक्षेसाठी एक प्रमुख साधन म्हणून काम करते, हे सुनिश्चित करते की देश आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पसरू शकणाऱ्या सार्वजनिक आरोग्य धोक्यांना ओळखण्यासाठी आणि त्यांना प्रतिसाद देण्यासाठी एकत्र काम करतात.

<h4><u>IHR चा उद्देश</u></h4> <ul style="list-style-type: none"> • IHR चा मुख्य उद्देश सीमेपलीकडील रोगांचा प्रसार रोखून आणि नियंत्रित करून जागतिक आरोग्याचे रक्षण करणे हा आहे. • देशांनी सहकार्य करावे आणि संभाव्य आरोग्य धोक्यांची माहिती वेळेवर शेअर करावी हे त्यांचे उद्दिष्ट आहे. • जागतिक आरोग्य धोक्यांना संबोधित करताना आंतरराष्ट्रीय प्रवास आणि व्यापारावरील अनावश्यक निर्बंध टाळण्यात IHR मदत करते. • त्यांनी जागतिक आरोग्य आणि अर्थव्यवस्थांवर होणारा परिणाम कमी करून, आंतरराष्ट्रीय चिंतेच्या सार्वजनिक आरोग्य आणीबाणीला देशांनी कसा प्रतिसाद द्यायचा याचे नियम सेट केले आहेत. 	<h4><u>IHR ची व्याप्ती</u></h4> <ul style="list-style-type: none"> • IHR सर्व देशांना लागू होतो जे WHO चे सदस्य आहेत आणि संक्रामक रोग, रासायनिक धोके आणि किरणोत्सर्ग आणीबाणीसह आरोग्याच्या जोखमींची विस्तृत श्रेणी कव्हर करते. • ते आरोग्य सुरक्षेसाठी जागतिक फ्रेमवर्क प्रदान करतात, हे सुनिश्चित करतात की देश आरोग्य धोक्यांचा शोध घेण्यास आणि प्रतिसाद देण्यासाठी तयार आहेत. • IHR रोगांचे पाळत ठेवणे, प्रतिसाद समन्वय आणि देशांमधील आरोग्य डेटा सामायिक करणे यासारख्या समस्यांना देखील संबोधित करतो. • ते केवळ रोगांचा प्रसार रोखण्यापुरते मर्यादित नसून आपत्कालीन तयारीसाठी राष्ट्रीय आरोग्य यंत्रणा आणि क्षमता निर्माण करण्यावरही लक्ष केंद्रित करतात.
<h4><u>IHR ची कार्ये</u></h4> <ul style="list-style-type: none"> • IHR ला देशांनी डब्ल्यूएचओला काही आरोग्यविषयक घटनांचा शोध घेणे आणि सूचित करणे आवश्यक आहे जे सार्वजनिक आरोग्यासाठी धोका निर्माण करू शकतात, जसे की रोगाचा प्रादुर्भाव. • देशांनी आरोग्य जोखमींवर लक्ष ठेवण्यासाठी आणि आपत्कालीन परिस्थितीला ते त्वरीत प्रतिसाद देऊ शकतील याची खात्री करण्यासाठी राष्ट्रीय प्रणाली स्थापित करणे आवश्यक आहे. • ते WHO साठी "आंतरराष्ट्रीय चिंतेची सार्वजनिक आरोग्य आणीबाणी" (PHEIC) घोषित करण्याच्या प्रक्रियेची रूपरेखा देतात, जे समन्वय साधण्यास मदत करतात 	<h4><u>राज्यांचे अधिकार आणि दायित्वे</u></h4> <ul style="list-style-type: none"> • तांत्रिक सहाय्य आणि आपत्कालीन प्रतिसाद सहाय्यासह आरोग्य आपत्कालीन परिस्थितीत WHO कडून समर्थन आणि संसाधने मिळविण्याचा राज्यांना अधिकार आहे. • 24 तासांच्या आत WHO ला काही आरोग्य धोक्यांची तक्रार करण्यास ते बांधील आहेत, विशेषतः जेव्हा धोका आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पसरू शकतो. उदाहरणार्थ, 2014 च्या इबोलाच्या उद्रेकादरम्यान, प्रभावित देशांना ताबडतोब WHO ला सूचित करावे लागले.

<p>कोविड-19 महामारी सारख्या आणीबाणीच्या काळात जागतिक प्रतिसाद.</p> <ul style="list-style-type: none"> IHR देशांना जागतिक आरोग्य सुरक्षा बळकट करण्यासाठी आरोग्य माहितीची देवाणघेवाण, संशोधन आणि सर्वोत्तम पद्धतींमध्ये सहकार्य करण्यासाठी प्रोत्साहित करते. वैज्ञानिकदृष्ट्या न्याय्य असल्याशिवाय देशांनी आरोग्य आणीबाणीच्या काळात व्यापार आणि प्रवासावर अनावश्यक निर्बंध टाळावेत. 	<ul style="list-style-type: none"> राज्यांनी आरोग्यविषयक धोके शोधण्यासाठी आणि व्यवस्थापित करण्यासाठी पाळत ठेवणे, प्रयोगशाळा चाचणी आणि आपत्कालीन तयारी यासारख्या मूलभूत आरोग्य क्षमता विकसित करणे आवश्यक आहे. राज्यांनी अलग ठेवणे आणि अलगाव यासारख्या सार्वजनिक आरोग्य उपायांची अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे, परंतु हे उपाय वैज्ञानिक पुराव्यावर आधारित असले पाहिजेत आणि आंतरराष्ट्रीय व्यापार किंवा प्रवासात अन्यायकारक हस्तक्षेप करू नये. सार्वजनिक आरोग्य आणीबाणी टाळण्यासाठी आणि नियंत्रित करण्यासाठी आरोग्य डेटा सामायिक करण्याची आणि संयुक्त कृतींवर सहयोग करण्याची जबाबदारी राज्यांची आहे.
---	---

4) "आंतरराष्ट्रीय व्यापार कायदे" वर एक टीप लिहा. सामान्य तत्त्वे काय आहेत? कसे नाही-भेदभाव आणि राष्ट्रीय वागणूक न्याय्य व्यापाराला प्रोत्साहन देते?

आंतरराष्ट्रीय व्यापार कायदे हे नियम आहेत जे देशांमधील व्यापार नियंत्रित करतात, व्यापार सुरळीत आणि न्याय्यपणे होईल याची खात्री करतात. जागतिक व्यापार संघटना (WTO), 1995 मध्ये तयार करण्यात आली, या कायद्यांवर देखरेख करते, व्यापार करार व्यवस्थापित करण्यात आणि विवादांचे निराकरण करण्यात मदत करते. WTO पूर्वी, दर आणि व्यापारावरील सामान्य करार (GATT) जागतिक व्यापाराला चालना देण्यासाठी आणि द्वितीय विश्वयुद्धानंतर अडथळे कमी करण्यासाठी वापरला गेला.

आंतरराष्ट्रीय व्यापार कायद्याचा इतिहास अधिक जोडलेली जागतिक अर्थव्यवस्था निर्माण करण्यासाठी एकत्र काम करणाऱ्या देशांबद्दल आहे. हे कायदे अनुचित व्यापार पद्धती आणि व्यापार निर्बंध यांसारख्या समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी विकसित केले गेले. कालांतराने, देशांनी व्यापार निष्पक्ष बनवण्यासाठी जागतिक नियमांची गरज ओळखली, ज्यामुळे WTO ची निर्मिती झाली, जी आजही व्यापार नियमांना आकार आणि व्यवस्थापित करत आहे.

आंतरराष्ट्रीय व्यापार कायद्यांची सामान्य तत्त्वे

- देशांमधील सुरळीत देवाणघेवाण सुनिश्चित करण्यासाठी व्यापार मुक्त, निष्पक्ष आणि अंदाज करण्यायोग्य असावा.
- कोणत्याही राष्ट्राला विशेष वागणूक न देता देशांनी सर्व व्यापारी भागीदारांना समान वागणूक दिली पाहिजे (नॉन-डिस्क्रिमिनेशन/एमएफएन तत्त्व).
- एकदा वस्तू किंवा सेवा देशात प्रवेश केल्यानंतर, त्यांना देशांतर्गत (राष्ट्रीय उपचार).
- देशांतर्गत कायदे परकीय उत्पादने किंवा सेवांवर अन्यायकारक भेदभाव करू नयेत.
- देशांनी त्यांची व्यापार धोरणे स्पष्ट आणि प्रवेशयोग्य बनवली पाहिजे जेणेकरून व्यवसायांना नियम समजू शकतील (पारदर्शकता).
- व्यापार धोरणे स्थिर असावीत, ज्यामुळे व्यवसायांना अचानक बदल न करता भविष्यासाठी नियोजन करता येईल (प्रेडिक्टबिलिटी).
- व्यापार निर्बंध केवळ वैध कारणांसाठी लादले जावेत, जसे की आरोग्य, सुरक्षा किंवा संरक्षण वातावरण
- देशांनी व्यापारातील अडथळे कमी करण्यासाठी आणि आर्थिक संबंध मजबूत करण्यासाठी सहकार्य केले पाहिजे.

सर्व देशांना समान वागणूक दिली जाईल याची खात्री करून गैर-भेदभाव आणि राष्ट्रीय वागणूक वाजवी व्यापाराला प्रोत्साहन देते.

- गैर-भेदभाव (MFN तत्त्व) याचा अर्थ असा की जर एखाद्या देशाने एका राष्ट्राला व्यापार लाभ दिला तर त्याने इतर सर्व देशांना समान लाभ दिला पाहिजे. हे पक्षपातीपणा प्रतिबंधित करते आणि व्यापारात निष्पक्षता सुनिश्चित करते.
- राष्ट्रीय उपचाराचा अर्थ असा आहे की एकदा परदेशी उत्पादन किंवा सेवा एखाद्या देशात प्रवेश केल्यावर त्याला देशांतर्गत उत्पादनाप्रमाणेच वागणूक दिली जावी. उदाहरणार्थ, परदेशी वस्तूंना स्थानिक वस्तूंच्या तुलनेत जास्त कर किंवा अनुचित निर्बंधांचा सामना करावा लागू नये.

5) UNCITRAL वर एक टीप लिहा

- UNCITRAL हा संयुक्त राष्ट्रांचा एक भाग आहे जो देशांना सहज आणि निष्पक्षपणे व्यापार करण्यास मदत करण्यासाठी नियम तयार करतो एकमेकांना

• जागतिक व्यापारातील समस्या कमी करणे आणि व्यवसायांसाठी स्पष्ट आणि अंदाज लावणारे कायदे तयार करणे हे त्याचे ध्येय आहे विविध देश.

• UNCITRAL देशांना त्यांचे स्वतःचे व्यापार कायदे बनविण्यात मदत करण्यासाठी मॉडेल कायदे तयार करते. उदाहरणार्थ:

a आंतरराष्ट्रीय व्यावसायिक लवादावरील मॉडेल कायदा व्यवसायांशिवाय समस्या सोडविण्यास मदत करतो न्यायालयात जात आहे.

b इलेक्ट्रॉनिक कॉमर्सवरील मॉडेल कायदा व्यवसायांना ऑनलाइन विक्री आणि करार सुरक्षितपणे हाताळण्यास मदत करतो.

• UNCITRAL हे सुनिश्चित करण्यासाठी देखील कार्य करते की करार, वाहतूक आणि विक्रीशी संबंधित कायदे समान आहेत विविध देश, व्यापार सुलभ करतात.

• UNCITRAL व्यवसायांना सशक्त जागतिक अर्थव्यवस्थेला समर्थन देऊन, सीमा ओलांडून वाजवी आणि सुरळीत व्यापार करण्यास मदत करते.

6) "आंतरराष्ट्रीय लवाद कायदे" वर एक टीप लिहा

आंतरराष्ट्रीय लवाद कायदे हे नियम आहेत जे न्यायालयात न जाता कंपन्या किंवा विविध देशांतील लोकांमधील विवाद सोडवण्यास मदत करतात. राष्ट्रीय न्यायालयात जाण्याऐवजी, दोन्ही बाजूंनी पालन करणे आवश्यक असलेला निर्णय घेण्यासाठी पक्षकार स्वतंत्र व्यक्ती, ज्याला लवाद म्हणतात, किंवा मध्यस्थांचा समूह वापरण्यास सहमती देतात. ही पद्धत बऱ्याचदा आंतरराष्ट्रीय व्यवसायात समस्या जलद आणि निष्पक्षपणे सोडवण्यासाठी वापरली जाते.

आंतरराष्ट्रीय लवादातील एक महत्त्वाचा कायदा म्हणजे न्यूयॉर्क कन्व्हेंशन (1958), जो एका देशात घेतलेला कोणताही लवादाचा निर्णय इतर देशांमध्ये ओळखला जाऊ शकतो आणि त्याची अंमलबजावणी करता येईल याची खात्री करतो. यामुळे व्यवसायांना विश्वास मिळतो की विवाद परदेशात असला तरीही त्यांच्याशी न्याय्यपणे वागले जाईल. दुसरा महत्त्वाचा कायदा म्हणजे UNCITRAL मॉडेल कायदा, जो देशांना लवादासाठी त्यांचे स्वतःचे नियम तयार करण्यात मदत करतो. या मॉडेलचे अनुसरण करून, देश त्यांच्या लवाद प्रणालीला अधिक समान बनवतात, सीमा ओलांडून विवाद सोडवताना गोंधळ कमी करतात.

उदाहरणार्थ, अमेरिकेतील एखाद्या कंपनीचे चीनमधील कंपनीशी मतभेद असल्यास, ते न्यायालयात जाण्याऐवजी स्विट्झर्लंडसारख्या तटस्थ देशात लवादद्वारे समस्या सोडवण्याचा निर्णय घेऊ शकतात. ही प्रक्रिया बऱ्याचदा दोन्ही बाजूंसाठी वेगवान आणि सोपी असते.

7) TRIPS करार म्हणजे काय आणि ते सर्व देशांमधील बौद्धिक संपत्तीचे संरक्षण करण्यास कशी मदत करते?

TRIPS करार हा जागतिक व्यापार संघटनेने (WTO) तयार केलेल्या नियमांचा एक संच आहे जो जगभरातील देशांमध्ये बौद्धिक संपदा (IP) चे संरक्षण करण्यासाठी मूलभूत मानके सेट करतो. बौद्धिक संपत्तीमध्ये कॉपीराइट, पेटंट, ट्रेडमार्क आणि भौगोलिक संकेत यांसारख्या गोष्टींचा समावेश होतो. TRIPS चा मुख्य उद्देश निर्माते, शोधक आणि व्यवसाय वेगवेगळ्या देशांमध्ये त्यांच्या कल्पना आणि शोधांचे संरक्षण करू शकतात याची खात्री करणे हा आहे.

उदाहरणार्थ, एखाद्या कंपनीने नवीन औषध शोधून काढल्यास, TRIPS करारामुळे ते अनेक देशांमध्ये त्यांचे पेटंट (ते औषध बनवण्याचा आणि विकण्याचा अधिकार) संरक्षित करू शकतील याची खात्री करते. हे इतर कंपन्यांना विशिष्ट कालावधीसाठी औषधाची कॉपी करण्यापासून प्रतिबंधित करते, शोधकर्त्याला त्यांच्या शोधातून पैसे कमविण्याची परवानगी देते.

TRIPS देखील IP चे संरक्षण आणि समाजाच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी समतोल शोधण्याचा प्रयत्न करते. उदाहरणार्थ, ते देशांना सार्वजनिक आरोग्यासाठी अपवाद करण्याची परवानगी देते. याचा अर्थ, आरोग्य संकटाप्रमाणे तातडीची गरज असल्यास, पेटंट अस्तित्वात असले तरीही देश औषधांच्या स्वस्त आवृत्त्यांचे उत्पादन करण्यास परवानगी देऊ शकतात. हे 2001 मध्ये घडले जेव्हा दोहा घोषणा करण्यात आली, ज्यामुळे देशांना आरोग्य आणीबाणीच्या काळात परवडणारी औषधे तयार करण्याची परवानगी मिळाली, जसे की HIV/AIDS साठी.

8) सुरक्षा आणि सहकार्य सुनिश्चित करण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय कायदे हवाई आणि अंतराळ अधिकारांचे नियमन कसे करतात?

हवाई आणि अवकाश अधिकारांवरील आंतरराष्ट्रीय कायदे हवाई क्षेत्र आणि बाह्य अवकाशातील क्रियाकलाप नियंत्रित करतात. हे कायदे देशांमधील सुरक्षा, सुव्यवस्था आणि सहकार्य सुनिश्चित करण्यासाठी महत्त्वपूर्ण आहेत कारण ते हवाई प्रवास आणि अवकाश संशोधनाच्या गुंतागुंतीतून मार्गक्रमण करतात. हे कायदे कालांतराने विकसित झाले आहेत, 20 व्या शतकाच्या सुरुवातीपासून विमानचालन विकसित होऊ लागले आणि नंतर अवकाश संशोधनाच्या क्षेत्रात विस्तारले.

इतिहास आणि उक्रांती: 1900 च्या दशकाच्या सुरुवातीस विमानचालनाच्या विकासानंतर आंतरराष्ट्रीय हवाई आणि अवकाश कायद्याची आधुनिक चौकट आकार घेऊ लागली. विमान आणि आंतरराष्ट्रीय हवाई वाहतूक वेगाने वाढल्याने, गरज आहे

स्पष्ट आणि समन्वित नियम स्पष्ट झाले. त्याचप्रमाणे, 20 व्या शतकाच्या मध्यात उत्कटतेने सुरू झालेल्या अंतराळ संशोधनाला संघर्ष टाळण्यासाठी आणि जागेचा शांततापूर्ण वापर सुनिश्चित करण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय सहकार्य आणि नियमन आवश्यक होते. हवाई आणि अंतराळ क्रियाकलापांचे नियमन करणारे कायदे विविध अधिवेशने आणि करारांद्वारे औपचारिक केले गेले, अनेकदा संयुक्त राष्ट्र (UN) किंवा आंतरराष्ट्रीय नागरी विमान वाहतूक संघटना (ICAO) सारख्या इतर विशेष एजन्सींच्या संरक्षणाखाली.

हवाई आणि अंतराळातील अधिकार

- a प्रत्येक देशाचे त्याच्या भूभागावरील हवाई क्षेत्रावर सार्वभौमत्व असते. याचा अर्थ देशांकडे आहे त्यांच्या हवाई हद्दीत उडणाऱ्या विमानांचे नियंत्रण आणि नियमन करण्याचा अधिकार.
- b आंतरराष्ट्रीय कायदा विविध देशांच्या हवाई क्षेत्रातून विमानांना उड्डाण करण्यास परवानगी देतो, परंतु हे स्वातंत्र्य अटी आणि आंतरराष्ट्रीय करारांच्या अधीन आहे. देशांनी उड्डाण मार्गावर सहमती दर्शविली पाहिजे आणि विमान वाहतूक सुरक्षा मानकांची पूर्तता केली जाईल याची खात्री केली पाहिजे.
- c बाह्य अवकाश कोणत्याही एका देशाच्या मालकीचे नाही आणि तो "मानवजातीचा सामान्य वारसा" मानला जातो. याचा अर्थ असा आहे की कोणत्याही एका देशाने प्रादेशिक मालकीचा दावा न करता सर्व देशांच्या फायद्यासाठी अंतराळ क्रियाकलाप आयोजित केले पाहिजेत.
- d हवाई आणि अंतराळ दोन्ही कायदे ऑपरेशन्सच्या सुरक्षिततेवर भर देतात आणि बाबतीत उत्तरदायित्वाच्या तरतुदींचा समावेश करतात विमान किंवा अवकाशातील वस्तूंमुळे होणारे अपघात किंवा नुकसान.

हवाई आणि अंतराळ अधिकारांमध्ये आंतरराष्ट्रीय कायद्यांची भूमिका: आंतरराष्ट्रीय

कायद्यांची भूमिका हवाई आणि अंतराळ क्रियाकलापांमध्ये शांतता, सहकार्य आणि सुरक्षा राखणे आहे. हे कायदे विवादांचे निराकरण करण्यासाठी, नियमांची स्थापना करण्यासाठी आणि हवाई आणि अंतराळ क्रियाकलाप जबाबदारीने आयोजित केले जातील याची खात्री करण्यासाठी एक फ्रेमवर्क प्रदान करतात. ते सुनिश्चित करतात की राष्ट्रे संघर्ष टाळण्यासाठी, पर्यावरणाचे रक्षण करण्यासाठी आणि शांततापूर्ण शोध आणि या डोमेनच्या वापरास प्रोत्साहन देण्यासाठी एकत्र काम करतात.

9) "हवा आणि अवकाश अधिकारांचे नियमन करणाऱ्या अधिवेशनांची चर्चा करा."

अनेक आंतरराष्ट्रीय अधिवेशने आणि करार हवा आणि अवकाशाच्या वापरावर नियंत्रण ठेवतात, प्रत्येक स्वयंस्था, सुरक्षितता आणि सहकार्य राखण्यासाठी विशिष्ट उद्देश देतात.

<p>1. शिकागो अधिवेशन (1944):</p> <p>शिकागो अधिवेशनाने आंतरराष्ट्रीय विमान वाहतूक कायद्याचा पाया घातला. याने आंतरराष्ट्रीय नागरी विमान वाहतूक संघटना (ICAO) तयार केली, जी हवाई प्रवासासाठी जागतिक मानके ठरवते. उदाहरणार्थ, ICAO ने विमान बांधणी, नेव्हिगेशन आणि हवाई वाहतूक नियंत्रणासाठी सुरक्षा नियम सेट केले आहेत. देशांच्या हवाई क्षेत्राचे सार्वभौमत्व हे अधिवेशनाच्या मुख्य तत्वांपैकी एक आहे. याचा अर्थ प्रत्येक देश त्याच्या क्षेत्रावरील हवाई क्षेत्र नियंत्रित करतो. तथापि, हे आंतरराष्ट्रीय पाण्यावरून उड्डाण करण्याचे स्वातंत्र्य देखील सुनिश्चित करते, ज्यामुळे विमानांना देशांदरम्यान प्रवास करण्याची परवानगी मिळते.</p> <p>उदाहरण: विमान अपघातानंतर, ICAO घटनेची चौकशी करण्यात आणि उत्तम सुरक्षा मानके तयार करण्यात मदत करते. 2009 मध्ये एअर फ्रान्स फ्लाइट 447 चा दुःखद अपघात, जो हवामान आणि तांत्रिक समस्यांच्या संयोजनामुळे झाला होता, ज्यामुळे विमान प्रणालीचे वास्तविक वेळेत निरीक्षण करण्यासाठी नवीन सुरक्षा उपाय केले गेले.</p>	<p>2. जिनिव्हा अधिवेशन (1948)</p> <p>जिनिव्हा कन्व्हेंशन आंतरराष्ट्रीय विमान वाहतूकीत सहभागी असलेल्या लोकांच्या हक्कांचे संरक्षण करते, जसे की प्रवासी. हे सुनिश्चित करते की उड्डाण करताना एखाद्याला इजा झाल्यास, ते आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार संरक्षण घेऊ शकतात. अपहरण किंवा हवाई चाचेगिरी यांसारख्या बेकायदेशीर कृत्ये थांबवणे हे या अधिवेशनाचे उद्दिष्ट आहे.</p> <p>उदाहरण: 1986 मध्ये दहशतवाद्यांनी पॅन अॅम फ्लाइट 73 चे अपहरण करणे ही एक भयानक घटना होती.</p> <p>जिनिव्हा कन्व्हेंशन अशा कृत्यांना कायदेशीर प्रतिसाद देण्यासाठी एक फ्रेमवर्क प्रदान करते, ज्यामध्ये ओलिसांचे संरक्षण आणि गुन्हेगारांची जबाबदारी सुनिश्चित करणे समाविष्ट आहे.</p>
<p>३. टोकियो अधिवेशन (१९६३)</p> <p>टोकियो कन्व्हेंशन विमानात बसलेल्या अपहरण किंवा व्यत्यय आणणारे वर्तन यासारख्या गुन्हांशी संबंधित आहे. ते</p>	<p>४. बाह्य अवकाश करार (१९६७)</p> <p>बाह्य अवकाश करार हा अवकाशातील सर्वात महत्त्वाचा कायदा आहे. त्यात म्हटले आहे की बाह्य</p>

<p>विमान त्यांच्या हद्दीत नसले तरीही, आंतरराष्ट्रीय हवाई क्षेत्रातून विमान उड्डाण करत असताना गुन्हा घडल्यास देशांना कारवाई करण्याची परवानगी देते. हे अधिवेशन हे सुनिश्चित करते की अपहरणकर्त्यांना अटक केली जाऊ शकते आणि विमान कोठे उतरते याची पूर्वा न करता त्यांच्या कृतींना शिक्षा दिली जाते.</p> <p>उदाहरण: 1985 मध्ये TWA फ्लाइट 847 चे कुप्रसिद्ध अपहरण, जे दहशतवाद्यांनी ताब्यात घेतले होते, त्यामुळे टोकियो कन्व्हेंशन अंतर्गत अशा घटनांना त्वरेने आणि कायदेशीररित्या हाताळण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय सहकार्य मिळाले.</p>	<p>जागा कोणत्याही देशाच्या मालकीची नाही आणि ती सर्व राष्ट्रांसाठी शांततापूर्ण शोध आणि वापरासाठी आहे.</p> <p>हा करार देशांना अंतराळात आण्विक शस्त्रे ठेवण्यास प्रतिबंधित करतो आणि अंतराळ संशोधनात आंतरराष्ट्रीय सहकार्यास प्रोत्साहित करतो.</p> <p>उदाहरण: शीतयुद्धादरम्यान अंतराळ शर्यतीमुळे महत्त्वपूर्ण अंतराळ संशोधन झाले, परंतु बाह्य अवकाश कराराने हे सुनिश्चित करण्यात मदत केली की यूएस आणि सोव्हिएत युनियन सारख्या राष्ट्रांनी 1972 मध्ये अपोलो-सोयुझ चाचणी प्रकल्पासारख्या शांततापूर्ण मोहिमांमध्ये सहकार्य केले.</p>
<p>5. बचाव करार (1968)</p> <p>बचाव करार बाह्य अवकाश कराराशी जोडलेला आहे.</p> <p>हे सुनिश्चित करते की अंतराळवीरांना धोका असल्यास, इतर देशांनी त्यांना मदत केली पाहिजे, ते अंतराळात किंवा पृथ्वीवर कोठेही असले तरीही.</p> <p>या करारामुळे अंतराळवीरांची सुटका ही एक सामायिक जबाबदारी बनते.</p> <p>उदाहरण: 1975 च्या अपोलो-सोयुझ मोहिमेदरम्यान सोव्हिएत अंतराळवीरांच्या सुटकेने अंतराळ मोहिमांमध्ये आंतरराष्ट्रीय सहकार्य आणि बचाव कराराचे महत्त्व अधोरेखित केले.</p>	<p>6. हेग अधिवेशन (1970)</p> <p>हेग अधिवेशनात विमान अपहरण हा आंतरराष्ट्रीय गुन्हा बनविण्यावर भर देण्यात आला आहे. हा करार देशांना अपहरणकर्त्यांवर खटला चालवण्यात सहकार्य करण्यास भाग पाडतो. दहशतवादाला आळा घालणे आणि हवाई प्रवासाचे संरक्षण करणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे.</p> <p>उदाहरण: 1985 मध्ये, अचिले लॉरो या कूझ जहाजाचे अपहरण आणि त्यानंतर दहशतवाद्यांच्या त्याच गटाने विमानाचे अपहरण केल्याने, आंतरराष्ट्रीय कायदेशीर प्रतिसादांची गरज दर्शविण्यात आली, ज्याची हेग अधिवेशनाद्वारे दखल घेण्यात आली.</p>
<p>7. दायित्व करार (1972)</p> <p>लायबिलिटी कन्व्हेंशन देशांना त्यांच्या अंतराळातील वस्तूंमुळे झालेल्या हानीसाठी जबाबदार धरतो, मग ते नुकसान अंतराळात किंवा पृथ्वीवर झाले. एखाद्या देशाचा उपग्रह क्रेझ झाल्यास आणि दुसऱ्या देशाच्या मालमत्तेचे नुकसान झाल्यास, जबाबदार देशाने नुकसानीची भरपाई केली पाहिजे.</p> <p>उदाहरण: 2009 मध्ये, एक इरिडियम उपग्रह आणि एक निकामी झालेला रशियन उपग्रह अवकाशात आदळला, ज्यामुळे मलबा तयार झाला. दायित्व कन्व्हेंशन अंतर्गत, जबाबदार पक्षांना अशा घटनांच्या खर्चाची पूर्तता करणे आवश्यक आहे.</p>	<p>8. मॉन्ट्रियल अधिवेशन (1999)</p> <p>मॉन्ट्रियल कन्व्हेंशन प्रवासी मृत्यू किंवा दुखापत आणि हरवलेले किंवा खराब झालेले सामान यासह अपघातांच्या बाबतीत एअरलाइन दायित्वाचे नियम ठरवते. अपघातानंतर प्रवाशांना भरपाई मिळण्याची प्रक्रिया सुलभ करते. हे काही परिस्थितींमध्ये एअरलाइनचे दायित्व देखील मर्यादित करते परंतु पीडितांना योग्य मोबदला मिळण्याची खात्री करते.</p> <p>उदाहरण: अमेरिकन एअरलाइन्स फ्लाइट 587 च्या 2001 च्या क्रॅशनंतर, मॉन्ट्रियल कन्व्हेंशनने पीडितांच्या कुटुंबीयांसाठी भरपाई प्रक्रियेत भूमिका बजावली, त्यांना कायदेशीर स्पष्टता आणि भरपाई ऑफर केली.</p>
<p>9. ICAO (आंतरराष्ट्रीय नागरी विमान वाहतूक संघटना)</p> <p>ICAO ही आंतरराष्ट्रीय हवाई प्रवासासाठी मानके आणि नियम ठरवण्यासाठी जबाबदार असलेली संयुक्त राष्ट्रांची एजन्सी आहे. हे सुनिश्चित करते की विमान वाहतूक कायद्यांचे पालन केले जाते, हवाई अपघातांची तपासणी करण्यात मदत होते आणि प्रत्येकासाठी हवाई प्रवास सुरक्षित करण्यासाठी कार्य करते. हे हवाई वाहतूक नियंत्रण प्रणाली आणि वैमानिक आणि विमान कंपन्यांच्या परवान्यांचेही निरीक्षण करते.</p> <p>उदाहरण: मलेशिया एअरलाइन्स फ्लाइट 370 च्या 2014 च्या गायब झाल्यानंतर ICAO च्या हस्तक्षेपामुळे अशा प्रकारची घटना पुन्हा होणार नाही याची खात्री करून विमान ट्रॅकिंगमध्ये सुधारणा झाली.</p>	<p>10. UNOOSA (युनायटेड नेशन्स ऑफिस फॉर बाह्य अंतराळ व्यवहार)</p> <p>UNOOSA ही संस्था आहे जी देशांना अंतराळ क्रियाकलापांमध्ये सहकार्य करण्यास आणि बाह्य अवकाशाच्या शांततापूर्ण वापरास प्रोत्साहन देते. अंतराळ संशोधन जबाबदारीने केले जाते आणि अवकाश कायद्याचे पालन केले जाते याची खात्री करण्यासाठी हे कार्य करते.</p>

परिस्थितीजन्य प्रश्न: (PYQ)

1. एका मेल स्टीमरची दुसऱ्या जहाजाशी उच्च समुद्रात टक्कर झाली. स्टीमरची कमान सांभाळणाऱ्या अधिकाऱ्याच्या हलगर्जीपणामुळे हा प्रकार घडल्याचा आरोप करण्यात आला. जहाज बुडाले आणि जहाजावरील काही लोकांचा मृत्यू झाला.

अ) तत्सम परिस्थितीशी संबंधित प्रसिद्ध कारणाचे नाव लिहा. कोणत्या न्यायालयाने निकाल दिला.

खटल्याचे नाव: द एम/व्ही सैगा (क्रमांक 2) केस (सेंट व्हिन्सेंट आणि ग्रेनेडाइन्स विरुद्ध गिनी) न्यायालय ज्याने निकाल दिला : आंतरराष्ट्रीय न्यायाधिकरण फॉर द लॉ ऑफ द सी (ITLOS)

b) वरील प्रकरणातील निर्णय थोडक्यात स्पष्ट करा.

M/V Saiga, सेंट व्हिन्सेंट आणि ग्रेनेडाइन्समध्ये नोंदणीकृत तेल टँकर, गिनीने 1997 मध्ये गिनीच्या अनन्य आर्थिक क्षेत्रामध्ये (EEZ) गॅस तेलाची तस्करी केल्याप्रकरणी ताब्यात घेतले होते. सेंट व्हिन्सेंट आणि ग्रेनेडाइन्स यांनी तक्रार दाखल केली आणि गिनीच्या कृतीने आंतरराष्ट्रीय कायद्याचे उल्लंघन केल्याचा दावा केला. इंटरनॅशनल ट्रिब्युनल फॉर द लॉ ऑफ द सी (ITLOS) ने निर्णय दिला की गिनीला EEZ मध्ये त्याचे सीमाशुल्क कायदे लागू करण्याचा अधिकार नाही आणि जहाज आणि कू यांना त्वरित सोडण्याचे आदेश दिले. गिनीलाही नुकसान भरपाई देणे आवश्यक होते. या निकालाने नेव्हिगेशनच्या स्वातंत्र्याच्या तत्त्वावर जोर दिला आणि आंतरराष्ट्रीय सागरी कायद्यांतर्गत किनारपट्टीच्या राज्यांच्या अधिकारक्षेत्राच्या मर्यादांना बळकटी दिली.

2. सेन्याची राजधानी नैरोबी येथील एका मॉलवर दहशतवाद्यांनी हल्ला केला होता ज्यात व्हीकेच्या 100 नागरिकांसह 200 लोकांना ओलीस ठेवले होते. सेनियन सैन्य ओलिसांची सुटका करण्यात अयशस्वी ठरले आणि व्हीके स्पेशल फोर्सने दहशतवाद्यांना ठार मारण्यासाठी आणि ओलिसांची सुटका करण्यासाठी गुप्त ऑपरेशन केले. व्हीकेच्या हस्तक्षेपामुळे त्याच्या प्रादेशिक अखंडतेचे उल्लंघन होत असल्याचा दावा करून सेन्याने निषेध केला.

अ) राज्य प्रदेश म्हणजे काय?

राज्य प्रदेश म्हणजे एखाद्या राज्याच्या अखत्यारीतील भौगोलिक क्षेत्राचा संदर्भ, ज्यामध्ये त्याचा भूप्रदेश, अंतर्गत पाणी (जसे की नद्या आणि सरोवरे), प्रादेशिक समुद्र (12 नॉटिकल मैलांपर्यंत किनारपट्टीचे पाणी), जमीन आणि समुद्राच्या वरचे हवाई क्षेत्र आणि त्याखालील मातीचा समावेश होतो. या सर्व क्षेत्रांवर राज्याचे सार्वभौमत्व आहे, याचा अर्थ त्याच्या सीमेत कायदे चालवण्याचा आणि अंमलात आणण्याचा अधिकार आहे.

b) नॉन-हस्तक्षेपाचे आंतरराष्ट्रीय तत्त्व काय आहे? त्याला अपवाद काय आहेत?

हस्तक्षेप न करण्याचे तत्व राज्यांना इतर राज्यांच्या अंतर्गत किंवा बाह्य बाबींमध्ये हस्तक्षेप करण्यास प्रतिबंधित करते. तथापि, अपवाद आहेत. एखाद्या राज्यावर हल्ला झाल्यास किंवा मानवाधिकारांचे उल्लंघन थांबवण्यासाठी मानवतावादी प्रकरणांमध्ये संयुक्त राष्ट्रांच्या मान्यतेने स्वसंरक्षणात हस्तक्षेप करू शकते. जर राज्याने संमतीमध्ये हस्तक्षेप केला असेल किंवा संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेने कारवाईला परवानगी दिली असेल तर हस्तक्षेप देखील होऊ शकतो. याव्यतिरिक्त, काही राज्ये परदेशात त्यांच्या नागरिकांचे संरक्षण करण्यासाठी हस्तक्षेप करू शकतात, परंतु हे मर्यादित आणि प्रमाणबद्ध असणे आवश्यक आहे.

क) व्हीके राज्याने हस्तक्षेप न करण्याच्या तत्त्वाचे उल्लंघन केले आहे का? का?

व्हीके राज्याने त्याच्या संमतीशिवाय सेन्याच्या प्रदेशात लष्करी कारवाई करून हस्तक्षेप न करण्याच्या तत्त्वाचे उल्लंघन केले असावे. तथापि, व्हीके हे ओलिस ठेवलेल्या आपल्या नागरिकांचे संरक्षण करत असल्याचा युक्तिवाद करून हस्तक्षेपाचे समर्थन करू शकतो. हस्तक्षेप कायदेशीर होता की नाही हे ते आवश्यक, प्रमाणात आणि आंतरराष्ट्रीय समुदायाने स्वीकारले यावर अवलंबून आहे.

3. बॉडना आणि पसिका ही दोन शेजारी राज्ये आहेत ज्यात सीमा विवाद आहेत. त्यांच्यातील वाद मिटवण्यासाठी दोन्ही देशांनी आंतरराष्ट्रीय न्यायालयात जाण्याचा निर्णय घेतला.

अ) आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाकडे जाण्यासाठी देशांनी अवलंबलेली प्रक्रिया सांगा.

ICJ कडे जाण्यासाठी, दोन्ही देशांनी विशेष करार, करार किंवा घोषणांद्वारे त्यांच्या अधिकारक्षेत्राला संमती दिली पाहिजे. खटला दाखल करणारा देश विवादाच्या तपशिलांसह अर्ज सादर करतो आणि

कायदेशीर कारणे. ICJ इतर पक्षाला सूचित करते, जो प्रति-स्मारक सादर करतो. दोन्ही पक्षांनी लेखी व तोंडी युक्तिवाद केला. विचारविनिमय केल्यानंतर, ICJ एक बंधनकारक निर्णय जारी करते, जरी अंमलबजावणी पक्षांच्या अनुपालनावर अवलंबून असते. आवश्यक असल्यास, हे प्रकरण संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेकडे पाठवले जाऊ शकते.

b) आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाने निकाल दिलेले दोन प्रसिद्ध खटले लिहा.

- टेम्पल ऑफ प्रीह विहेर (कंबोडिया वि. थायलंड, 1962): ICJ ने कंबोडियाच्या बाजूने निर्णय दिला, मंदिर कंबोडियाच्या हद्दीत असल्याची पुष्टी करून, सीमा विवाद सोडवला.
- Gabcikovo-Nagymaros प्रकल्प (हंगेरी वि. स्लोव्हाकिया, 1997): ICJ ला आढळले की दोन्ही देशांनी धरण प्रकल्पाबाबत दायित्वांचे उल्लंघन केले आहे आणि पर्यावरणविषयक चिंता आणि सहकार्यावर जोर देऊन वाटाघाटीद्वारे तोडगा काढण्याची मागणी केली आहे.

4. अलीकडच्या काळात भारत-पाकिस्तान सीमेवर अनेक प्रसंगी शस्त्रसंधीचे उल्लंघन झाले आहे लष्करी जवान आणि नागरिकांच्या जीवितहानीचे पुनर्वसन.

(i) आंतरराष्ट्रीय कायद्यांतर्गत अशा युद्धविराम उल्लंघनाचे परिणाम काय आहेत?

युद्धविराम उल्लंघनामुळे आंतरराष्ट्रीय करार मोडतात, ज्यामुळे देशांना टीका आणि संभाव्य शिक्षेचा सामना करावा लागतो. या उल्लंघनांमुळे शांतता धोक्यात येऊ शकते आणि संयुक्त राष्ट्रे त्यात सामील होऊ शकतात, निर्बंध लादतात किंवा शांतता सैनिक पाठवू शकतात. नागरी मृत्यू आणि जखमी देखील होऊ शकतात, ज्यामुळे मानवी हक्कांचे उल्लंघन होऊ शकते. गुंतलेले देश आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाला विवाद सोडवण्यास सांगू शकतात, परंतु दोन्ही देशांनी सहमत असणे आवश्यक आहे. या उल्लंघनांमुळे देशांमधील संबंधांनाही हानी पोहोचू शकते, ज्यामुळे शांतता चर्चा अधिक कठीण होते.

(ii) अशा परिस्थितीत प्रभावित राज्यांचे अधिकार काय आहेत?

युद्धविराम उल्लंघनास प्रत्युत्तर देण्यासह देशांवर हल्ला झाल्यास स्वतःचे रक्षण करण्याचा अधिकार आहे. ते शांततापूर्ण चर्चेद्वारे समस्या सोडवण्याचा प्रयत्न करू शकतात, UN सारख्या आंतरराष्ट्रीय संस्थांकडून मदत मागू शकतात किंवा कायदेशीर तोडगा काढण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय न्यायालयात जाऊ शकतात. मानवतावादी समस्या असल्यास, ते रेड क्रॉस सारख्या संस्थांकडून मदत मागू शकतात. देश कोणत्याही नुकसानीसाठी भरपाई मागू शकतात आणि त्यांना उल्लंघनाची चौकशी करण्याचा आणि जबाबदार पक्षांना जबाबदार धरण्यासाठी पुरावे गोळा करण्याचा अधिकार आहे.

5. 1972 च्या स्टॉकहोम परिषदेचा परिणाम पर्यावरणाच्या पुढील नुकसानीपासून संरक्षण करण्यासाठी जागरूकता निर्माण करण्यासाठी जगभरातील सहभाग आणि भागीदारी सुरू करण्यात आला.

a पर्यावरणाच्या सुधारणेसाठी स्टॉकहोम परिषदेच्या दोन प्रमुख सूचना सांगा.

स्टॉकहोम कॉन्फरन्सने शिफारस केली की देशांना त्यांची संसाधने वापरण्याचा अधिकार आहे परंतु इतर देशांच्या पर्यावरणास हानी पोहोचवू नये. भविष्यातील पिढ्यांच्या फायद्यासाठी त्यांचे व्यवस्थापन सुनिश्चित करून हवा, पाणी आणि वन्यजीव यांसारख्या नैसर्गिक संसाधनांचे संरक्षण करण्याच्या महत्त्वावरही भर दिला.

b भारतीय संविधानाचा प्रभाव म्हणून समाविष्ट केलेल्या कोणत्याही दोन तरतुदी लिहा स्टॉकहोम परिषद.

स्टॉकहोम परिषदेनंतर भारताने आपल्या संविधानात दोन महत्त्वाचे बदल केले. कलम 48A जोडण्यात आले, ज्यासाठी सरकारने पर्यावरणाचे संरक्षण आणि सुधारणा करणे आणि जंगले आणि वन्यजीवांचे संरक्षण करणे आवश्यक आहे.

कलम 51A(g) देखील जोडले गेले, ज्यामुळे जंगले, नद्या आणि वन्यजीवांसह पर्यावरणाचे संरक्षण करणे प्रत्येक नागरिकाचे कर्तव्य आहे.

6. स्पॅनिश ध्वजाखाली प्रवास करणाऱ्या दोन स्वतंत्र मासेमारी जहाजांच्या मालकांनी न्यायालयात दावा केला की त्यांची जहाजे ज्यामध्ये ताजे मासे पकडले गेले होते ते युनायटेड स्टेट्सने ताब्यात घेतले होते. त्यांनी दावा केला की त्यांना युद्धाच्या अस्तित्वाची जाणीव नव्हती आणि त्यांचे जहाज क्युबाच्या जवळच्या किनारपट्टीवर मासेमारी करत होते. मच्छिमारांवर शस्त्रासारखी कोणतीही आक्षेपाई सामग्री आढळली नाही आणि त्यांनी त्याचे अस्तित्त्व कळल्यानंतर नाकाबंदी चालविण्याचा कोणताही प्रयत्न केला नाही किंवा त्यांच्या अटकेला विरोध केला नाही.

a प्रथागत कायद्यांशी संबंधित असलेल्या वर नमूद केलेल्या केसचे नाव सांगा.

विचाराधीन प्रकरण आहे Paquete Habana प्रकरण.

b या प्रकरणात युनायटेड स्टेट्स कोर्टाने काय निर्णय दिला?

युनायटेड स्टेट्स सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय:

- यूएस सुप्रीम कोर्टाने असे मानले की प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार, किनारपट्टीवरील मासेमारी जहाजे, त्यांची उपकरणे, मालवाहू आणि चालक दल, शत्रूला मदत केल्याशिवाय युद्धाचे बक्षीस म्हणून पकडण्यापासून मुक्त आहेत.
- न्यायालयाने ऐतिहासिक उदाहरणे आणि आंतरराष्ट्रीय प्रथा उद्धृत केल्या ज्यांनी ही सूट मान्य केली, असे पुष्टीकरण केले की प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायदा यूएस कायद्याचा भाग आहे आणि संधि किंवा काँग्रेसच्या कृतीद्वारे अधिलिखित केल्याशिवाय त्याचे पालन करणे आवश्यक आहे.

7. 23 जानेवारी, 1925 रोजी, युनायटेड स्टेट्स ऑफ अमेरिका आणि नेदरलँड्सने विशिष्ट बेटांवरील सार्वभौमत्वाशी संबंधित त्यांच्या विवादाचा संदर्भ एकमात्र लवादाद्वारे लवादाकडे पाठविला की हे बेट संपूर्णपणे युनायटेड स्टेट्सच्या मालकीच्या प्रदेशाचा एक भाग आहे की नाही हे निर्धारित करण्यासाठी अमेरिका किंवा नेदरलँड्सचा प्रदेश.

a येथे कोणत्या प्रकरणाचा संदर्भ दिला जात आहे आणि प्रकरणातील तथ्य स्पष्ट करा.

युनायटेड स्टेट्स ऑफ अमेरिका आणि नेदरलँड्सने पालमास बेटावरील सार्वभौमत्वाच्या विवादासंबंधीचे त्यांचे प्रकरण एकमेव लवादाकडे लवादाकडे पाठवले. आर्बिट्रेशनच्या मते पालमास बेट (किंवा मियागस) संपूर्णपणे नेदरलँड्सच्या प्रदेशाचा एक भाग बनले आहे.

b खटला सोडवताना लवादाने कोणते तत्व स्वीकारले.

लवादाने खटला सोडवताना स्वीकारलेले तत्व म्हणजे सार्वभौमत्व हे समुचितता आणि नॉन-रिव्होकॅबिलिटी या तत्त्वावर होते.

8. जगातील सदतीस राज्ये भू-लॉक राज्ये आहेत. नेपाळ हे सुद्धा एक लॉक लॉकड राज्य आहे आणि नं व्यावसायिक क्रियाकलाप पार पाडण्यासाठी समुद्रात प्रवेश.

a कोणत्या UN कन्व्हेन्शनने लॉक लॉकड राज्यांना अधिकार दिले आहेत?

1958 च्या हाय सीज वरील जिनिव्हा कन्व्हेन्शन, लॉक लॉकड स्टेट्सच्या ट्रान्झिट ट्रेडवरील कन्व्हेन्शन किंवा 1965 आणि 1982 च्या समुद्राच्या कायद्याचे अधिवेशन.

b लॉक लॉकड राज्यांचे अधिकार काय आहेत?

जर राज्याबरोबर पारगमन करार असेल तर ते समुद्रात विनामूल्य जादा आनंद घेऊ शकतात. नेपाळमध्ये व्यापार आणि वाणिज्य करार आहे त्यामुळे नेपाळला समुद्रात विनामूल्य प्रवेश मिळू शकतो.

9. एका रशियन पर्यटकावर शहराला भेट देत असताना ती राहात असलेल्या स्थानिक कर्मचाऱ्यांनी तिच्यावर सामूहिक बलात्कार केला. या घटनेनंतर तिने देश सोडला आणि तिच्या वतीने नुकसानभरपाईसाठी गुन्हा दाखल करण्यात आला.

a मूलभूत अधिकारांचे काही उल्लंघन झाले आहे का? कारणांसह उत्तर स्पष्ट करा

होय मूलभूत हक्कांचे उल्लंघन आहे, सन्मानाने जगण्याचा अधिकार, कायद्यासमोर समानता आणि कायद्याचे समान संरक्षण.

b परदेशी नागरिकांना कोणतेही मूलभूत अधिकार उपलब्ध असल्यास केस कायद्यासह स्पष्ट करा.

एखाद्या राज्याचा अधिकार परकीयांवर तितकाच असतो जितका त्याच्या नागरिकांवर असतो. परदेशी नागरिकांनाही मूलभूत हक्क, सन्मानाने जगण्याचा अधिकार, कायद्यासमोर समानता आणि कायद्याचे समान संरक्षण आहे. [मिघेल वि. जोहोरचा सुलतान, १८९३ मध्ये निर्णय घेतला]

10. कंपनीचे सोने चुकीच्या पद्धतीने रिपब्लिकने जप्त केले. त्यानंतर लवकरच युद्ध सुरू झाले आणि प्रजासत्ताक जिंकला गेला आणि त्याचा प्रदेश मुकुटाने जोडला गेला. कंपनीने क्राऊनच्या विरोधात याचिका दाखल केली होती जे क्राऊनवर विकले गेले होते.

a कंपनी या प्रकरणात यशस्वी होईल का? कारण द्या.

कंपनी सोने परत मिळवण्यात यशस्वी होऊ शकत नाही कारण एकदा प्रजासत्ताक जिंकल्यानंतर आणि ताजाने जोडले की, सोन्यासह तिची मालमत्ता प्रादेशिक सार्वभौमत्वाच्या तत्त्वानुसार नवीन सार्वभौमकडे जाईल. प्रदेशाचे विलयीकरण साधारणपणे मालमत्तेची मालकी नवीन राज्याकडे हस्तांतरित करते.

b राज्याद्वारे भूसंपादन आणि तोटा करण्याच्या पद्धतीची गणना करा.

राज्याने जिंकलेल्या विविध पद्धतींद्वारे प्रदेश ताब्यात घेतला किंवा गमावला जाऊ शकतो, जिथे लष्करी शक्तीने जमीन मिळवली जाते; सेशन, जेथे कराराद्वारे प्रदेश हस्तांतरित केला जातो; व्यवसाय, जिथे हक्क नसलेली किंवा विवादित जमीन ताब्यात घेतली जाते; वाढ, जेथे जमीन नैसर्गिकरित्या तयार होते; प्रिस्क्रिप्शन, जेथे सतत आणि शांततापूर्ण ताबा मालकीकडे नेतो; विलयीकरण, जेथे विजय किंवा व्यवसायानंतर जमीन जबरदस्तीने जोडली जाते; आणि युद्धामुळे होणारे नुकसान, जेथे लष्करी पराभवामुळे प्रदेश गमावला जातो. याव्यतिरिक्त, राज्यांमध्ये केलेल्या करारांद्वारे किंवा सूटांद्वारे प्रदेश गमावला जाऊ शकतो.

11. संपूर्ण ग्रीनलॅंडवर डेन्मार्कच्या सार्वभौमत्वाच्या दाव्याबाबत डेन्मार्क आणि नॉर्वे यांच्यात वाद निर्माण झाला. या दोन्ही सरकारांच्या परराष्ट्रमंत्र्यांनी या विषयावर चर्चा केली होती.

तथापि, नॉर्वेच्या परराष्ट्रमंत्र्यांनी आश्वासन दिले होते की संपूर्ण ग्रीनलॅंडवरील डॅनिश सार्वभौमत्वाचा आदर करणाऱ्या डॅनिश सरकारच्या योजना नॉर्वेच्या बाजूने कोणत्याही अडचणीशिवाय पूर्ण केल्या जातील. हे आश्वासन 1919 च्या पॅरिस शांतता परिषदेत नॉर्वेच्या वृत्तीबाबत होते.

ठरवा

अ) कोणत्या न्यायालयाचे अधिकार क्षेत्र आहे?

आंतरराष्ट्रीय न्यायाचे स्थायी न्यायालय

b) कसचे नाव द्या.

ईस्टर्न ग्रीनलॅंड केस: PCIJ (1933) A/B क्रमांक 53 (3WCR 151)

c) नॉर्वेसाठी परराष्ट्रमंत्र्यांनी केलेली घोषणा सक्तीने बंधनकारक होती का?

नाही, घोषणा तोंडी किंवा लिखित स्वरूपात केली असली तरीही राज्यासाठी बंधनकारक नाही.

ड) निर्णयांची कारणे सांगा?

- व्यवसाय प्रभावी होण्यासाठी, त्यावर सार्वभौमत्व प्रस्थापित करण्याचा हेतू असणे आवश्यक आहे संबंधित प्रदेश, आणि
- अशा अधिकाराचा प्रत्यक्ष वापर व्हायला हवा.

12. पॅक्वेट हबाना, मासेमारी बोट आणि दुसरी मासेमारी बोट लोला, स्पॅनिश ध्वज उडवणारी आणि स्पॅनिश प्रजेशी संबंधित, क्युबाच्या उत्तर किनाऱ्यावरील नाकेबंदीमध्ये युनायटेड स्टेट्सच्या युद्धनौकांनी ताब्यात घेतली. त्यांना दोषी ठरवण्यासाठी न्यायालयात हजर करण्यात आले. ठरवा.

अ) पारंपारिक आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार, मासेमारी नौकांना पकडण्यापासून सूट देण्यात आली होती का? कारणे द्या.

होय, मासेमारी नौका पकडण्यापासून मुक्त होत्या.

b) कोणत्या न्यायालयाचे अधिकार क्षेत्र आहे?

अमेरिकेचे सर्वोच्च न्यायालय.

c) खटल्याचे नाव काय आहे?

Paquete Habana and the Lola case [175 US (1900) P. 677 at P. 700].

13. दक्षिण-पश्चिम आफ्रिकेतील जर्मन कॉलनीतील प्रतिनिधी अंगोलामध्ये नौलीला पोस्टच्या सदस्यांना भेट देण्यासाठी गेले होते, दक्षिण पश्चिम आफ्रिका जर्मन होती आणि नौलीला पोर्तुगीज होती. त्यांना आयात केल्या जाणाऱ्या खाद्यपदार्थांवर चर्चा करायची होती, तथापि त्यांनी कॉन्फरन्ससाठी अनुवादकांचा वापर केला आणि पोर्तुगीज भाषिकांना धोका वाटला, म्हणून त्यांनी जर्मन भाषिकांवर गुन्हा दाखल केला.

त्यांच्यापैकी दोघांना ठार मारले म्हणून जर्मनने नौलीला आणि इतर चौक्यांवर हल्ला करण्यासाठी सैन्य पाठवून प्रत्युत्तर दिले. त्या प्रदेशातील पोर्तुगीज लोक सुरक्षिततेसाठी निघून गेले. हा मुद्दा तीन स्विस लवादांकडे गेला आणि पोर्तुगाल 1915 पासून त्याच्याकडे असलेल्या प्रदेशावर अवलंबून आहे. निर्णय घ्या.

अ) दोन्ही बाजूंनी केलेल्या कृती वाजवी होत्या का?

नाही, दोन्ही बाजूंनी केलेली कृती वाजवी नव्हती.

ब) हा बदला कायदेशीर होता का?

प्रतिशोध म्हणजे आंतरराष्ट्रीय विवाद मिटवण्याचे अनिवार्य माध्यम. न्यायाधिकरणाने सांगितले की प्रतिशोध करण्याचा अधिकार काही निर्बंधांच्या अधीन आहे:

i) प्रतिशोध बेकायदेशीर मानला जातो जोपर्यंत ते आंतरराष्ट्रीय कायद्याच्या विरोधात असलेल्या मागील कृतीवर आधारित नसतात.

ii) नंतरचा गुन्हा कायदेशीर मानला जाण्यासाठी गुन्हा आणि बदला यांच्यामध्ये विशिष्ट प्रमाण असणे आवश्यक आहे.

iii) प्रतिशोध केवळ तेव्हाच वैध मानला जातो जेव्हा ते निवारणासाठी अयशस्वी मागणीच्या अगोदर केले जातात आणि जेव्हा आवश्यक असेल तेव्हाच बळाचा वापर न्याय्य आहे.

c) खटल्याचे नाव काय होते?

Naulilaa घटना विशेष न्यायाधिकरण: जर्मनी V. पोर्तुगाल [(1928) RIAA 1012, 1019].

14. इराक राज्याने शेजारच्या कुवेत राज्याला जोडले. संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेने इराक राज्याला कुवेत राज्यातून आपले सैन्य मागे घेण्याचे निर्देश देणारा ठराव पारित केला. इराक राज्याने ठरावाचे पालन करण्यास नकार दिल्यावर, संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेने सर्व सदस्य राष्ट्रांना इराक राज्याविरुद्ध लष्करी कारवाईला पाठिंबा देण्याचे आवाहन करणारा आणखी एक ठराव पारित केला.

(i) UN सुरक्षा परिषदेचे ठराव UN चार्टर अंतर्गत पारित केलेले आहेत का?

होय, यूएन चार्टर अंतर्गत संमत केलेले संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेचे ठराव राज्यांवर बंधनकारक आहेत.

(ii) संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेला त्याच्या ठरावाचे पालन न करणाऱ्या राज्यांवर लष्करी कारवाई करण्याचा अधिकार आहे का?

होय, संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेला त्याच्या ठरावाचे पालन न करणाऱ्या राज्यांवर लष्करी कारवाई करण्याचा अधिकार आहे.

(iii) परिस्थिती नियंत्रित करणारी एक ऐतिहासिक उदाहरण लिहा.

3 एप्रिल 1991, गल्फ वॉर II (2003) च्या ठराव 687 (1991) सह स्थापन झालेल्या ऐतिहासिक पूर्ववर्तीद्वारे परिस्थिती नियंत्रित केली गेली. त्यात म्हटले आहे की, "जर बळाचा वापर न करण्याच्या तत्वाचे राज्यांकडून अन्यायकारकपणे उल्लंघन केले गेले, तर आंतरराष्ट्रीय शांतता आणि सुरक्षा राखणे धोक्यात येईल आणि संयुक्त राष्ट्रांच्या अस्तित्वावर प्रश्नचिन्ह निर्माण होईल."

15. भारतातील ओपी जिल्ह्यामध्ये, गेल्या चार महिन्यांत जातीय हिंसाचाराच्या अनेक घटना घडल्या आहेत ज्यामध्ये अल्पसंख्याक समुदायाच्या सदस्यांवरील अत्याचाराच्या घटना नोंदल्या गेल्या आहेत. मिस्टर एक्स हा अल्पसंख्याक समाजातील असाच एक बळी आहे आणि त्यांनी या प्रकरणांची चौकशी करण्याची मागणी केली आहे.

(i) कोणता आयोग श्री. एक्सच्या तक्रारीची दखल घेऊ शकतो?

राष्ट्रीय अल्पसंख्याक आयोग.

(ii) आयोगाच्या चौकशीचे अधिकार काय आहेत?

आयोगाच्या तपासाशी संबंधित अधिकारी यांचा समावेश आहे:

- (१) रोजगार आणि नोकरीच्या संधींमध्ये अन्यायकारक वागणूक.
- (२) धार्मिक प्रथा आणि राजकीय अधिकारांबाबत अन्यायकारक वागणूक.
- (३) कोणत्याही देशात सोडण्याच्या किंवा परत येण्याच्या अधिकारात अन्यायकारक वागणूक.
- (४) अविवाहित पालकांना जन्मलेल्या व्यक्तींशी अन्यायकारक वागणूक.
- (५) कायदेशीर प्रक्रियांच्या अर्जांमध्ये निष्पक्षता.
- (६) राजकीय, आर्थिक, सामाजिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रात जातीय पूर्वाग्रह.

(iii) अल्पसंख्याकांच्या संरक्षणासाठी घटनात्मक तरतुदी लिहा.

भारतीय राज्यघटनेत अल्पसंख्याकांच्या हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी खालील तरतुदींचा समावेश आहे:

- कलम १४: कायद्यासमोर समानता
- अनुच्छेद १५: धर्म, वंश, जात, लिंग किंवा जन्मस्थानावर आधारित भेदभावाला प्रतिबंध
- अनुच्छेद २९: अल्पसंख्याकांच्या हिताचे रक्षण करणे.

16. 22 ऑक्टोबर 1946 रोजी, कॉर्फूच्या सामुद्रधुनीतून जाणाऱ्या दोन ब्रिटिश उपासना अल्बेनियन प्रादेशिक पाण्यातील खाणींशी आदळल्या गेल्या आणि परिणामी HMS सरमारेझ बुडाले तर HMS व्होलेजचे गंभीर नुकसान झाले. अल्बेनियन अधिकाऱ्यांची संमती न घेता 12 आणि 13 नोव्हेंबर रोजी ब्रिटिश नौदलाने चॅनल स्वीप केले. नांगरलेल्या खाणींचे नव्याने घातलेले शेत सापडले.

ग्रेट ब्रिटनने आरोप केला आहे की चॅनेलमध्ये खाणींच्या उपस्थितीसाठी अल्बेनिया जबाबदार आहे.

a प्रकरणाचे नाव काय? आणि खटल्याचा निकाल कोणत्या न्यायालयाने दिला?

केसचे नाव: कॉर्फू चॅनल केस

न्यायालय: आंतरराष्ट्रीय न्यायालय (ICJ)

b काय होता निर्णय?

ICJ ने अल्बेनियाला त्याच्या पाण्यातील खाणींसाठी जबाबदार धरले ज्यामुळे ब्रिटिश जहाजांचे नुकसान झाले. अल्बेनियनच्या संमतीशिवाय ब्रिटनच्या स्वीपिंग ऑपरेशनने सार्वभौमत्वाचे उल्लंघन केल्याचा निर्णयही न्यायालयाने दिला. अल्बेनियाला ब्रिटनला नुकसानभरपाई देण्याचा आदेश देण्यात आला.

17. रशियाने युक्रेनवर केलेल्या अलीकडील आक्रमणाच्या प्रकाशात. खालील उत्तर द्या

a उत्तर म्हणून संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषद रशियावर कोणत्या प्रकारचे निर्बंध लादणार आहे आक्रमण करण्यासाठी?

UNSC आर्थिक निर्बंध (व्यापार निर्बंध, मालमत्ता गोठवणे, गुंतवणूक बंदी), राजनैतिक निर्बंध (संबंध तोडणे, प्रवास बंदी), लष्करी निर्बंध (शस्त्रबंदी, नौदल नाकेबंदी), क्षेत्रीय निर्बंध (ऊर्जा आणि तंत्रज्ञान) आणि मानवतावादी निर्बंध (खात्री करणे) लादू शकते. मदत नागरिकांपर्यंत पोहोचते).

b जर रशियाने युक्रेनचा काही भाग ताब्यात घेतला तर त्या ठिकाणी एलियन्सच्या अधिकारांचे काय होईल?

व्यापलेल्या प्रदेशांमधील एलियन्सचे अधिकार आंतरराष्ट्रीय मानवतावादी कायद्याद्वारे, विशेषतः जिनिव्हा अधिवेशनांद्वारे शासित केले जातील.

18. "आंतरराष्ट्रीय कायदा हे प्रथा आणि कराराच्या नियमांचे नाव आहे जे कायदेशीररित्या मानले जातात.

राज्यांनी एकमेकांशी संभोग करताना बंधनकारक".

a भारतातील करार आणि त्याची अंमलबजावणी यासंबंधीच्या घटनात्मक तरतुदींची चर्चा करा.

- भारतात, करार करण्याचा अधिकार कार्यकारी शाखेकडे असतो, ज्याचे प्रतिनिधित्व राष्ट्रपती करतात व्यवहारात त्याचा वापर सरकार किंवा मंत्रीपरिषदेद्वारे केला जातो.
- संविधानाचा कलम 73 राष्ट्रपतींना करार आणि करारांमध्ये प्रवेश करण्यासह संसद कायदे करू शकते अशा बाबींवर कार्यकारी अधिकार देते.
- सरकार करारांवर स्वाक्षरी करू शकते, परंतु जर एखाद्या कराराने भारतीय नागरिकांच्या अधिकारांवर परिणाम केला किंवा विद्यमान बदल केले तर कायदे, संसदेने देशांतर्गत अंमलबजावणीसाठी कायदा केला पाहिजे.

- कलम २५३ संसदेला करार, करार किंवा आंतरराष्ट्रीय निर्णय घेण्यासाठी आवश्यक कायदे बनवण्याची परवानगी देते भारतात लागू.
- भारतातील विधिमंडळाचे अधिकार केंद्र सरकार आणि राज्यांमध्ये विभागले गेले आहेत, जसे की संविधानाची सातवी अनुसूची.
- केंद्रीय यादीतील एंटी 14 केंद्र सरकारला इतर देशांशी संधि आणि करारांशी संबंधित कायदे बनवण्याचा आणि ते भारतात लागू करण्याचा अनन्य अधिकार देते.

b आंतरराष्ट्रीय कायदेशीर दायित्वांच्या अंमलबजावणीमध्ये भारतीय न्यायव्यवस्थेच्या भूमिकेची चर्चा करा.

- भारताच्या अंतर्गत आंतरराष्ट्रीय कायदेशीर दायित्वे लागू करण्यात भारतीय न्यायव्यवस्था महत्त्वाची भूमिका बजावते कायदेशीर प्रणाली.
- न्यायालये देशांतर्गत कायद्यांचा अशा प्रकारे अर्थ लावतात जे आंतरराष्ट्रीय कायद्याशी जुळतात, जोपर्यंत परस्परविरोधी होत नाही कायदा
- विशाका वि. राजस्थान राज्य (1997) प्रकरणात, सर्वोच्च न्यायालयाने आंतरराष्ट्रीय नियमांचा वापर केला. कामाच्या ठिकाणी लैंगिक छळ रोखण्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे तयार करा.
- भारतीय न्यायालयांनी देशांतर्गत कायद्यामध्ये कराराच्या तरतुदींचा अंतर्भाव केला आहे जेव्हा कोणताही संघर्ष नसतो ग्रामोफोन कंपनी प्रकरण (1984).
- न्यायव्यवस्था देखील भारतीय कायद्याचे आंतरराष्ट्रीय मानवाधिकार मानदंडांशी संरेखित करते, जसे की चंद्रिमा दास केस (2000), जिथे मानवी हक्कांची सार्वत्रिक घोषणा वापरली गेली.
- भारतीय न्यायालये प्रथागत आंतरराष्ट्रीय कायद्याला बंधनकारक म्हणून ओळखतात, जोपर्यंत त्याचा विरोध होत नाही घरगुती कायदे.

19. चीनच्या विस्तारत आंतरराष्ट्रीय उपस्थितीचा विस्तार संघर्ष झोन आणि धोरणात्मक नाजूक राज्यांमध्ये झाला आहे. युनायटेड स्टेट्स मध्ये स्वारस्य.

a शक्ती संतुलन आणि विवादांचे सौहार्दपूर्ण निराकरण यावर चर्चा करा.

शक्ती संतुलन ही कल्पना आहे की देशांकडे समान लष्करी आणि आर्थिक सामर्थ्य असावे जेणेकरून कोणताही एक देश किंवा देशांचा समूह इतरांवर नियंत्रण ठेवू शकत नाही. आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये, हा समतोल एका देशाला खूप शक्तिशाली बनवण्यापासून आणि अस्थिरता निर्माण करण्यापासून रोखण्यास मदत करतो आणि इतरांवर कोणीही वर्चस्व गाजवू नये याची खात्री करून शांतता वाढवते.

b 'फोर्सचा वापर नाही' हे तत्व

"फोर्सचा वापर नाही" या तत्त्वाचा अर्थ असा आहे की देशांना एकमेकांवर हल्ला करण्याची किंवा लष्करी शक्ती वापरण्याची परवानगी नाही. संयुक्त राष्ट्रांच्या चार्टरमध्ये आढळणारा हा नियम सर्व देशांनी एकमेकांच्या सीमा आणि स्वातंत्र्याचा आदर केला पाहिजे आणि बळाच्या जोरावर एकमेकांना धमकावू नये किंवा इजा करू नये, असे म्हटले आहे. त्याऐवजी, देशांनी त्यांच्या समस्या शांततापूर्ण मार्गांनी सोडवल्या पाहिजेत जसे की बोलणे, करार करणे किंवा न्यायालयात जाणे.

या तत्त्वाचा उद्देश शांतता राखणे आणि युद्धे रोखणे.

20. पूर्व पाकिस्तान आणि पश्चिम पाकिस्तानमधील वादांच्या परिणामी, बांगलादेश नावाने एक नवीन राज्य उदयास आले. बांगलादेशला मान्यता देणारे भारत हे पहिले राज्य होते.

a बांगलादेशला जगातील कोणत्याही देशाने मान्यता दिली नाही, तर त्याचे काय परिणाम होतील? समजावून सांगा.

जर बांगलादेशला कोणत्याही देशाने मान्यता दिली नसती तर त्याला एकटेपणा, आर्थिक संघर्ष, राजकीय अस्थिरता, सुरक्षेची चिंता आणि संकटकाळात आंतरराष्ट्रीय मदत मिळण्यात अडचणी येतात.

b ओळख परिभाषित करा.

लोकसंख्या, प्रदेश, सरकार आणि इतर राज्यांशी संबंध ठेवण्याच्या त्याच्या क्षमतेची पुष्टी करून, इतर देश एखाद्या घटकाला राज्य म्हणून मान्यता देतात तेव्हा मान्यता असते.